

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

**Π.Μ.Σ.: «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ-ΛΑΪΚΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»**

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΕΧΑΪΔΗΣ

Η ανασυγκρότηση της Βέροιας κατά την μεταπολεμική περίοδο (1952-1955)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2022

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**Π.Μ.Σ.: «ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ:ΙΣΤΟΡΙΑ-ΛΑΪΚΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ:ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΕΧΑΪΔΗΣ

Η ανασυγκρότηση της Βέροιας κατά την μεταπολεμική περίοδο (1952-1955)

Εξεταστική Επιτροπή:

1. Νικόλαος Αναστασόπουλος
2. Άννα Μαχαιρά
3. Λάμπρος Φλιτούρης

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2022

Πίνακας περιεχομένων:

Πρόλογος.....	σελ. 3
Εισαγωγή.....	σελ.5
Κεφάλαιο 1 Η μεταπολεμική περίοδος	
1.1 Η παρουσία του Αλέξανδρου Παπάγου.....	σελ.6
1.2 Η ανάμειξη του Παπάγου με την πολιτική.....	σελ.9
1.3 Το Σύνταγμα του 1952.....	σελ.12
1.4 Οι εκλογές του 1952.....	σελ.15
1.5 Ο Παπάγος πρωθυπουργός.....	σελ.17
1.6 Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Παπάγου.....	σελ.28
Κεφάλαιο 2 Η Βέροια κατά την μεταπολεμική περίοδο	
2.1 Η Μακεδονία στις αρχές της δεκαετίας του 1950.....	σελ.33
2.2 Η Βέροια μετά τον εμφύλιο πόλεμο.....	σελ.35
2.3. Η Βέροια κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Παπάγου	
2.3.1 Τηλεπικοινωνίες και ηλεκτρισμός.....	σελ.37
2.3.2 Πρωτογενής τομέας.....	σελ.39
2.3.3 Παιδεία και παιδική πρόνοια.....	σελ.45
2.3.4 Οικονομία.....	σελ.53
2.3.5 Έργα κοινής ωφελείας.....	σελ.56
2.3.6 Πολιτισμός.....	σελ.68
2.3.7 Υγειονομική περίθαλψη.....	σελ.74
2.3.8 Εργατικά.....	σελ.77
Επίλογος.....	σελ.79
Κεφάλαιο 3	
Βιβλιογραφία.....	σελ.83
Παράρτημα.....	σελ.87

Πρόλογος:

Το τέλος του Εμφυλίου πολέμου βρήκε την Ελλάδα αντιμέτωπη με πλήθος από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Η χώρα είχε ερειπωθεί, πολλοί άνθρωποι είχαν χάσει της ζωές τους και ο διχασμός παρέμενε. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε, ότι κατά τα έτη 1940-1944, ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε κατά 6,5% σε σύνολο περίπου 7,5εκ. ανθρώπων, οι κτιριακές υποδομές κατά 23,2%, ο εμπορικός ναυτικός στόλος, μαζί με το σιδηροδρομικό υλικό σχεδόν ξεκληρίστηκαν, ενώ τα ζώα εργασίας-κτηνοτροφίας μειώθηκαν στο ήμισυ.¹ Εύλογα, άρχισαν να δημιουργούνται προσδοκίες για ένα καλύτερο μέλλον, ήδη από το 1950, ωστόσο ο β' παγκόσμιος πόλεμος, ο εμφύλιος και το παρελθόν με την μικρασιατική καταστροφή, της ανταλλαγής πληθυσμών, της αδυναμίας σχηματισμού σταθερής κυβέρνησης (με εξαίρεση τον Ε. Βενιζέλο), έκαναν το εγχείρημα για μια ανασυγκρότηση, να μοιάζει αδύνατο.

Ωστόσο, κατά την πρώιμη μετεμφυλιακή περίοδο, συνεχίζεται η έντονη πολιτική δράση του Στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου. Ο Παπάγος, εμπνευσμένος από τον Γάλλο στρατάρχη de Gaulle, ασχολήθηκε με την πολιτική. Το κόμμα του ιδρύθηκε το καλοκαίρι του 1951 και όχι μόνο αναμόρφωσε τον συντηρητικό χώρο αλλά, παράλληλα, σε σύντομο χρονικό διάστημα κατέκτησε την εξουσία. Η πρωθυπουργία του, η οποία διήρκεσε από το 1952 ως το 1955, θεωρείται μία από τις πιο δημιουργικές περιόδους εκτενούς ανασυγκρότησης στην ιστορία της Ελλάδος. Η θριαμβευτική επικράτηση του Συναγερμού στις νέες εκλογές του 1952, επέτρεψε στη νέα κυβέρνηση να κυβερνήσει αδιατάρακτα τα επόμενα τρία χρόνια και να προωθήσει ριζικές μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς της κυβερνητικής δραστηριότητας. Στόχος του Αλέξανδρου Παπάγου υπήρξε η ένωση όλων των Ελλήνων, για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού, της ριζικής αναμόρφωσης. Κινούμενος προς την επίτευξη του στόχου, ο Παπάγος είχε δηλώσει ότι, «Θα θεμελιώσομεν κράτος και θα το θέσωμεν εις την διάθεσιν του πολίτου, χωρίς την ανάγκη ουδενός μεσάζοντος».²

Παρά τις καταστροφές της Κατοχής και του εμφυλίου, η ανασυγκρότηση, χάρη στις ενέργειες της κυβέρνησης του Αλέξανδρου Παπάγου προωθήθηκε σχετικά γρήγορα. Σημαντική υπήρξε η συμβολή της οικονομικής πολιτικής του υπουργού Συντονισμού Σπυρίδωνος Μαρκεζίνη. Την οικονομική πολιτική του Μαρκεζίνη χαρακτήρισε το αποτέλεσμα, παρά την αυξανόμενη μετανάστευση των Ελλήνων και την άνιση περιφερειακή ανάπτυξη, που την συνόδευαν. Πραγματικότητα, η οποία λειτουργούσε στο πλαίσιο των προγραμματικών δηλώσεων του Αλέξανδρου Παπάγου, ο οποίος, σε μία από τις προεκλογικές του ομιλίες, λίγο πριν τις εκλογές

1) Βλ. πίνακα *Ιστορία του ελληνικού Έθνους, σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, σελ. 63, τόμ. Ιστ', εκδοτική Αθηνών.

2) Βλ και εφημερίδα «*Νίκη*», φ. 26-10-1952

του 1952, είχε δηλώσει: «Σκοπόν της διακυβερνήσεώς μου θα θέσω την βελτίωσιν του βιοτικού επιπέδου του λαού». ³

Στην εξωτερική πολιτική, η κυβέρνηση εδραίωσε τις φιλοδυτικές και ιδίως, τις φιλοαμερικανικές θέσεις. Η διαπίστωση αυτή γίνεται από την παραχώρηση βάσεων στον αμερικανικό στρατό και την είσοδο της χώρας στην συμμαχία του ΝΑΤΟ. Παράλληλα, η κυβέρνηση ανέπτυξε σχέσεις και με χώρες του ανατολικού κόσμου, όπως την Γιουγκοσλαβία του Τίτο, αλλά και την Σοβιετική Ένωση, κατά το διάστημα μετά το θάνατο του Στάλιν, το 1953.

3) Βλ.εφημερίδα *Νίκη*, φ. 2-11-1952.

Εισαγωγή:

Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα την ανασυγκρότηση της Βέροιας κατά την περίοδο διακυβέρνησης του «Ελληνικού Συναγερμού», του κόμματος του Αλέξανδρου Παπάγου. Σε κάθε περίπτωση, η διακυβέρνηση του Παπάγου, στο πλαίσιο της οικονομικής ανασυγκρότησης, επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επαρχία και ιδίως, της Βόρειας Ελλάδας. Κατά συνέπεια, η πόλη της Βέροιας δεν μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η στρατιωτική πορεία του Παπάγου, η οποία τον ανέδειξε ως αρχιστράτηγο. Ακόμη, θα παρατεθούν τα γεγονότα, τα οποία τον οδήγησαν σε «πρωταγωνιστή» του πολιτικού χώρου και στην πρωθυπουργία στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσης μελέτης θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση της οικονομικής μεταρρύθμισης του 1953, χάρη στην οποία, για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες, ο προϋπολογισμός του κράτους ισοσκελίστηκε.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται λόγος για την κατάσταση της Μακεδονίας μετά την Κατοχή από τις δυνάμεις του Άξονα και τον Εμφύλιο, που ακολούθησε. Επίσης, θα πραγματοποιηθεί αναφορά και για το πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση στη Βέροια μετά τη δεκαετία του 1940. Ακόμη, το κεφάλαιο θα επικεντρωθεί στις μεταρρυθμίσεις, στις οποίες προέβη η κυβέρνηση Παπάγου για την ανάπτυξη της Βέροιας και της ευρύτερης περιοχής.

Η ανασυγκρότηση της Βέροιας κατά την μεταπολεμική περίοδο (1952-1955)

Κεφάλαιο 1 Η Μεταπολεμική Περίοδος

1.1 Η Παρουσία του Αλέξανδρου Παπάγου

Ο Αλέξανδρος Παπάγος γεννήθηκε στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 1883 και πέθανε στην ίδια πόλη τον Οκτώβριο του 1955⁴. Γόνος στρατιωτικής οικογένειας, σπούδασε για ένα έτος στη Νομική σχολή του ΕΚΠΑ και στη συνέχεια αποφάσισε να διακόψει τις σπουδές του και να εγγραφεί, στη σχολή ιππικού του Ύπρ, στο Βέλγιο. Κατά τους Βαλκανικούς πολέμους, στους οποίους υπηρέτησε ως μέλος του Επιτελείου του Διαδόχου Κωνσταντίνου, ο Παπάγος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο ως μέλος του ελληνικού στρατού. Το καλοκαίρι του 1917, η κυβέρνηση Βενιζέλου, επειδή τον θεωρούσε πράκτορα του έκπτωτου βασιλιά Κωνσταντίνου, τον εξόρισε περνώντας διαδοχικά από τα νησιά Ίο, Μήλο, Θήρα και Κρήτη μαζί με πολλούς αντιβενιζελικούς, μέχρι το 1920 και την ήττα των Φιλελευθέρων στις εθνικές εκλογές του έτους εκείνου.

Μετά την άνοδο της «Ηνωμένης Αντιπολίτευσης» στην εξουσία, το Νοέμβριο του 1920, επέστρεψε υπηρετώντας στο ιππικό σώμα, μέχρι την εκδήλωση του κινήματος των Λεοναρδόπουλου- Γαργαλίδη. Οι προαναφερθέντες, έχοντας την έμμεση σύμπραξη του αρχηγού του «Κόμματος των Ελευθεροφρόνων», Ι. Μεταξά, κήρυξαν αντεπανάσταση στις 22 Οκτωβρίου του 1923. Όμως, το εγχείρημα αυτό σύντομα κατεστάλη και το αποτέλεσμα υπήρξε η απομάκρυνση 1.284 αξιωματικών από το στράτευμα⁵. Επέστρεψε το 1926, λαμβάνοντας το αξίωμα του συνταγματάρχη. Στα τέλη του 1931, τοποθετήθηκε υπαρχηγός του ΓΕΣ από τον Βενιζέλο, αναγνωρίζοντας την αξία του αντιφρονούντα αξιωματικού και το 1935 ανέλαβε διοικητής- διαδοχικά- του Α' και του Γ' Σώματος στρατού.

Μετά τη νίκη του Λαϊκού Συνασπισμού, στις εθνικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935, ο Παπάγος ανέλαβε το υπουργείο Στρατιωτικών. Διατήρησε το αξίωμα αυτό και μετά την ρήξη στις σχέσεις Κονδύλη-Τσαλδάρη. Μάλιστα, στις 10 Οκτωβρίου του 1935 ο Παπάγος, ως υπουργός της συγκυβέρνησης Κονδύλη-βασιλοφρόνων, κηρύττει στρατιωτικό νόμο. Η κήρυξη αυτή εντάχθηκε στα πλαίσια μίας εσωτερικής πολιτικής, που είχε ως βασικούς άξονες την αποκατάσταση των προσφύγων, την δίκαιη κατανομή του εισοδήματος και την εκπόνηση δημοσίων έργων.

4) Βλ. Ελ. Σκιαδά *Ληξιαρχείο Αθηνών (1836-2006). Ιστορικά στοιχεία και σωζόμενα αρχεία*, 2007, σελ. 135.

5) Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, *Νέα ελληνική ιστορία (1204-1985)*, 1987, σελ. 373.

Όταν ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε, τον Αύγουστο του 1936⁶ τη δικτατορία του, επίστευσε τον εκσυγχρονισμό του στρατού και εκπονήθηκαν σχέδια επιστράτευσης που εξασφάλιζαν υψηλό βαθμό ετοιμότητας (πρόγραμμα κόστους τριών δις δραχμών) και εκπονήθηκαν σχέδια επιστράτευσης, που εξασφάλιζαν υψηλό βαθμό ετοιμότητας (Απρίλιος 1935-Ιανουάριος 1941). Στο έργο αυτό, πολύτιμη βοήθεια στον Μεταξά προσέφερε ο Αλέξανδρος Παπάγος⁷.

Ο Παπάγος, όντας αρχιστράτηγος, έστρεψε το βάρος της άμυνας στη μεραρχία Ηπείρου. Η μεραρχία αυτή είχε την τύχη να υπερασπιστεί την τιμή και την εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Στις αρχές του πολέμου, έδωσε στην μεραρχία την κύρια αποστολή της, η οποία ήταν αφενός η κάλυψη της κεντρικής Ελλάδος χάρη στη γραμμή Ιωάννινα- Ζυγός- Μέτσοβο και αφετέρου, η υπεράσπιση εθνικού εδάφους. Μάλιστα, ενίσχυσε το μέτωπο μετά από εισήγησή του, την οποία ενέκρινε ο Ι. Μεταξάς στην Ήπειρο με την VIII Μεραρχία του υποστράτηγου Χαρ. Κατσιμήτρου. Σαφέστερα, δεν εγκατέλειψε την προωθημένη αμυντική της γραμμή και αγωνίστηκε χωρίς να εγκαταλείψει ελληνικό έδαφος.

Λίγο πριν την εαρινή επίθεση του Άξονα, η κίνηση του ελληνικού στρατού να ενωθεί με τα στρατεύματα που βρίσκονταν ανατολικά, σήμαινε ότι ένα τμήμα της Αλβανίας και της Μακεδονίας έπρεπε να «θυσιαστούν». Από την πλευρά του, ο Παπάγος θεωρούσε ότι δεν θα γίνονταν αυτές οι ενέργειες, πριν η βρετανική κυβέρνηση εξακριβώσει τις προθέσεις της Γιουγκοσλαβίας. Αφού οι Γιουγκοσλάβοι πολεμούσαν, ίσως η Θεσσαλονίκη θα μπορούσε να σωθεί. Όμως, αποδείχθηκε ότι περίμενε μάταια, επειδή, στις 9 Μαρτίου 1941 οι ιταλικές δυνάμεις αντεπιτέθηκαν λυσσαλέα και λίγες εβδομάδες μετά, ακολούθησε η γερμανική εισβολή στα Βαλκάνια.

Στις 21 Απριλίου 1941, στην βορειοδυτική Ελλάδα, διαδραματίστηκε η τελευταία πράξη ενός δράματος⁸. Ο αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου συνθηκολόγησε με τον Γερμανό διοικητή Τσεπ Ντίντριχ και ο Παπάγος ζήτησε να παραιτηθεί. Την επομένη, η ελληνική κυβέρνηση ενημέρωσε την επικείμενη παραίτηση του Παπάγου από το αξίωμά του. Στις 23 Απριλίου υπογράφηκε και δεύτερο πρωτόκολλο, στο οποίο, εκτός των Τσολάκογλου και Ντίντριχ, υπέγραφε και ο Ιταλός διοικητής των δυνάμεων του Μετώπου.⁹ Την ίδια μέρα εγκρίθηκε, με βασιλικό διάταγμα το αίτημα του Παπάγου για αποστράτευση. Η παραίτηση του Παπάγου και η διάλυση του Γενικού Στρατηγείου, οφειλόταν στην έλλειψη

6) Βλ. Σπύρος Λιναρδάτος, *4η Αυγούστου*, Αθήνα 1988, σσ. 33 - 40, Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922 - 1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα 1995, σσ. 103 - 105, Σπύρος Μαρκέτος, *Πώς φίλησα τον Μουσσολίνι! Τα πρώτα βήματα του ελληνικού φασισμού*, Αθήνα 2006, σσ. 197 - 200.

7) Βλ. C.M. Woodhouse, *Οι Έλληνες από το 324: Η ιστορία ενός λαού*, 1996, σελ. 280

8) Βλ. Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, Αθήνα 2018, σσ. 646 - 658.

9) Βλ. Ι. Κολλιόπουλου, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ', σελ. 450.

εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του Παπάγου και στην αβάσιμη κατηγορία ότι δεν συνέδραμε στην αντιμετώπιση των δυνάμεων του Άξονα, σύμφωνα με το “Foreign Office”.

Στη συνέχεια, όταν ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ και ο νέος πρωθυπουργός Εμμανουήλ Τσουδερός αποχώρησαν από την Αθήνα με προορισμό την Κρήτη, ο Παπάγος αρνήθηκε να τους ακολουθήσει, όπως αρνήθηκε και την επίδοση σύνταξης στο πρόσωπό του με εξώδικο προς το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το Υπουργείο Οικονομικών από την κατοχική κυβέρνηση και εν συνεχεία ανέπτυξε έντονη αντιστασιακή δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, ίδρυσε μία αντιστασιακή ομάδα, με την ονομασία «Στρατιωτική Ιεραρχία» και σε αυτήν συμμετείχαν Έλληνες αξιωματικοί. Για την δράση του αυτή, συνελήφθη τον Ιούλιο του 1943 και μεταφέρθηκε μαζί με τέσσερις άλλους συναγωνιστές του στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Νταχάου. Εκεί παρέμεινε, μέχρι τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας (άνοιξη 1945).

Ο Οκτώβριος του 1948, εν μέσω του εμφυλίου πολέμου, υπήρξε καθοριστικός, επειδή ο Παπάγος ανακλήθηκε στην ενεργό δράση, με αποτέλεσμα, τον Ιανουάριο να επανατοποθετηθεί αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων¹⁰. Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνητικές δυνάμεις, από κοινού με Αμερικανούς αξιωματικούς, επιτέθηκαν στις 10 Αυγούστου στο Βίτσι, όπου αμύνονταν περίπου 7.000 μέλη του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος. Ο καταιγισμός των αεροπορικών βομβαρδισμών και η προώθηση των αρμάτων μάχης οδήγησαν σε διάσπαση του μετώπου. Όμως, ο αγώνας θα επαναλαμβανόταν και στο δυτικό μέτωπο, τον Γράμμο.

Ωστόσο, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι ο πόλεμος του 1949 δεν είχε κοινά σημεία με τον πόλεμο, ως προς τον τρόπο διεξαγωγής του κατά τα προηγούμενα χρόνια. Για την ακρίβεια, μέσα σε λίγες ώρες, η ελληνική αεροπορία, ενισχυμένη με νέα βομβαρδιστικά, εξόντωσε μία διλοχία του ΔΣΕ στο Τσαρνό Γράμμο. Η επίθεση αυτή είχε ως απολογισμό περίπου 180 νεκρούς. Στις 27 Αυγούστου 1949, το δυτικό μέτωπο στον Γράμμο κατέρρευσε. Ήταν σαφές ότι ο Παπάγος «έγειρε την πλάστιγγα» υπέρ του κυβερνητικού στρατού και ο πόλεμος τελείωσε. Η προσφορά του Παπάγου στην ελληνική κοινωνία αναγνωρίστηκε με μία μεγάλη γεωγραφική περιοχή της Αττικής, να φέρει σήμερα το όνομά του. Είναι ο δήμος Παπάγου, μία περιοχή στην οποία, κατά βάση, κατοικούν στρατιωτικοί. Μάλιστα, το Νοέμβριο του 2000 τοποθετήθηκε στην περιοχή ένα κολοσσιαίων διαστάσεων γλυπτό, το οποίο απεικονίζει τον Παπάγο έφιππο.¹¹ Επίσης, στον δήμο Νέου Ζωγράφου, στην Αθήνα, η κεντρική λεωφόρος της περιοχής ονομάζεται «Στρ/χου Α. Παπάγου».

10) Βλ. Κωνστ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Ελλάδας. Επίτομη- Συνθετική. Από τη γένεση του νέου Ελληνισμού(1204) στη σύγχρονη Ελλάδα (2000)*, 2004, εκδ. οίκος Αντ. Σταμούλη, σελ. 476.

11) Βλ. εφημερίδα *Καθημερινή*, φ. 12-11-2000.

1.2 Η ανάμειξη του Παπάγου με την πολιτική:

Μετά την αποτυχία κεντρικών υποψηφίων στις αυτοδιοικητικές εκλογές του 1950-1951, οι τρεις πολιτικοί αρχηγοί των κομμάτων του κέντρου, Γ. Παπανδρέου, Σ. Βενιζέλος και Ν. Πλαστήρας, αποφάσισαν από κοινού, στις 3 Μαΐου 1951, τη διεξαγωγή εκλογών, η οποία θα γινόταν με ένα νέο, τροποποιημένο εκλογικό σύστημα. Με την τροποποίηση θεωρούσαν ότι θα ενισχυόταν η κοινοβουλευτική ισχύς των κομμάτων τους.

Όμως, το πολιτικό κλίμα μεταβλήθηκε όταν, στις 29 Μαΐου, ο τότε αρχηγός του ελληνικού στρατού, στρατάρχης Αλέξανδρος Παπάγος, υπέβαλε την παραίτησή του. Οι προσπάθειες του βασιλιά Παύλου και της κυβέρνησης να τον μεταπείσουν, απέβησαν άκαρπες. Η μεγάλη ωστόσο απήχηση του Παπάγου και δη στα ελληνικά στρατεύματα αποδείχτηκε από ένα μεμονωμένο περιστατικό, όταν σημαντικά πρόσωπα του ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών) την επομένη της παραίτησης του στρατάρχη κατέλαβαν τα γραφεία του ΓΕΣ, του ΓΕΕΘΑ, αλλά και τον Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών. Σε μια κίνηση επομένως, αμφισβήτησης του βασιλιά και της κυβέρνησης ήρθε να βάλει τέλος, η ίδια η παρουσία του Παπάγου, οπότε και ζήτησε την αποχώρηση των πραξικοπηματιών¹².

Η παραίτηση του Παπάγου οδήγησε στη δημιουργία νέων δεδομένων. Πιο αναλυτικά, μετά την παραίτησή του, η πιθανότητα καθόδου του στις εκλογές αυξήθηκε. Από την πλευρά του, ο Παπανδρέου επιχείρησε να αποτρέψει την ψήφιση του νέου εκλογικού νόμου, αλλά δεν τα κατάφερε. Έτσι, την 1^η Ιουλίου του 1951, το «Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα», του οποίου ηγείτο ο Παπανδρέου, αποχώρησε από την κυβέρνηση. Όμως, τη μονοκομματική πια κυβέρνηση των «Φιλελευθέρων» στήριξαν η ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου) και το «Λαϊκό» κόμμα», υπό την ηγεσία του Κ. Τσαλδάρη. Στις 26 Ιουλίου, ολοκληρώθηκε η ψήφιση του νέου εκλογικού νόμου από τα κόμματα, τα οποία συγκρότησαν τη νέα πλειοψηφία, η οποία όμως, ήταν ευκαιριακή.

Με το νέο νόμο εμφανίστηκε- και θεσπίστηκε- για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ένα μικτό εκλογικό σύστημα, με βασικότερο χαρακτηριστικό τους φραγμούς, οι οποίοι προβλέπονταν για την είσοδο ενός κόμματος στο Κοινοβούλιο. Πιο αναλυτικά, τρία μεμονωμένα κόμματα έπρεπε, βάσει του νόμου, να συγκεντρώσουν το 17% των ψήφων κατά τη Β' κατανομή, ενώ, για συνασπισμούς κομμάτων, το ποσοστό αυτό ανερχόταν σε 20%. Συνεπώς, τα μικρά κόμματα δεν θα εκπροσωπούνταν στη Βουλή και, σταδιακά, θα οδηγούνταν στην εξαφάνιση. Όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι το νέο εκλογικό σύστημα δεν πριμοδοτούσε την εκπροσώπηση του πρώτου κόμματος, αλλά, εξασφάλιζε μία ίση κατανομή εδρών για τα δύο- ή και τρία- πρώτα κόμματα, τα οποία συμμετείχαν στη Β' κατανομή.

12) Βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σελ.177.

Η υιοθέτηση του νέου αυτού συστήματος υπήρξε άρρηκτα συνδεδεμένη με διάφορες εκλογικές σκοπιμότητες. Αναλυτικά, αξίζει να σημειωθεί ότι κοινή και κύρια επιδίωξη των κεντρών και δεξιών δυνάμεων ήταν ο αποκλεισμός των αριστερών κομμάτων από την Β' κατανομή των εδρών. Επίσης, οι «Φιλελεύθεροι» είχαν την πρόθεση να πλήξουν το κόμμα του Γ. Παπανδρέου, ενώ, επιδίωξη του Λαϊκού Κόμματος υπήρξε η παρεμπόδιση στην ανάπτυξη της δυναμικής του ΛΕΚ (Λαϊκού Ενωτικού Κόμματος), του οποίου ηγείτο ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος.

Στις 30 Ιουλίου 1951, δημοσιεύθηκε διάταγμα, με το οποίο προκηρύχθηκαν εθνικές εκλογές για τις 9 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Το ουσιαστικό διακύβευμα των επικείμενων εκλογών υπήρξε ο επαναπροσδιορισμός του συσχετισμού μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων. Όμως, στις 6 Αυγούστου 1951, πραγματοποιήθηκε μία μεταβολή στον πολιτικό χώρο του κράτους, λόγω της απόφασης του Α. Παπάγου να διεκδικήσει την εξουσία της χώρας, ιδρύοντας το κόμμα του, το οποίο έλαβε το όνομα «Ελληνικός Συναγερμός», όνομα το οποίο δανείστηκε από το αντίστοιχο κόμμα του Γάλλου αρχιστράτηγου Charles de Gaulle¹³. Η ενέργεια αυτή του στρατάρχη οφείλεται- σε μεγάλο βαθμό- στις αλληπάλληλες και βραχύβιες κυβερνήσεις, οι οποίες προκαλούσαν εκνευρισμό στην κοινή γνώμη¹⁴. Όμως, ο βασιλιάς Παύλος, εξοργισμένος, διέταξε τον αρχηγό ΓΕΣ, Θρ. Τσακαλώτο να συλλάβει τον Παπάγο, διότι θεωρούσε ότι είχε εξαπατήσει τα ανάκτορα¹⁵. Όμως, ο Τσακαλώτος δεν υπάκουσε στην εντολή των ανακτόρων.

Η πρόσκληση του Παπάγου για το πολιτικό του μόρφωμα απευθυνόταν σε κάθε Έλληνα πολίτη. Αναλυτικά, ανέφερε: «Ελάτε όλοι μαζί μου και πυκνώσατε τας τάξεις του Ελληνικού Συναγερμού. Ψηφίσατε ΑΤΟΦΙΟ ΤΟ ΨΗΦΟΔΕΛΤΙΟΝ του Ελληνικού Συναγερμού χωρίς ΚΑΜΜΙΑ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΕΓΓΡΑΦΗ. Μόνο έτσι θα έχουμε ισχυράν κυβέρνησιν, που θα ημπορή ν' αντιμετωπίση όλα τα προβλήματα της χώρας...»

Η εμφάνιση του Συναγερμού και η υιοθέτηση ως εκλογικού συστήματος της τροποποιημένης αναλογικής επιτάχυναν τη γέννηση συνασπισμένων πολιτικών δυνάμεων, με αποτέλεσμα να επέλθουν αλλαγές στο κομματικό σύστημα. Κατά συνέπεια, στις εκλογές της 9^{ης} Σεπτεμβρίου έλαβαν μέρος μόνο πέντε κόμματα, από τα οποία ορισμένα υπήρξαν ως συνασπισμοί. Ας σημειωθεί ότι, στις προηγούμενες εθνικές εκλογές, τον Μάρτιο του 1950, είχε κατέλθει μία πληθώρα κομμάτων και

13) Βλ. C.M. Woodhouse , *Οι Έλληνες από το 324: Η ιστορία ενός λαού*,ό.π, σελ. 325.

14) Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, *Νέα ελληνική ιστορία 1204-1985* ,ό.π, σελ. 446:

«Ο βουλευτής, γράφει ο M. Margseau, είναι δεμένος με τον εκλογέα από την κούνια ως τον τάφο, γεγονός το οποίο δίνει την εντύπωση ενός περιέργου πλέγματος σκλάβου προς αφέντη, αλλά όχι μίας πολιτικής ζωής υγιούς, συνεχούς, ικανής και υπεύθυνης. Για τον βουλευτή όλα είναι περίπλοκα από το ότι τα ίδια τα κόμματα υποκείμενα σε συνεχείς πιέσεις των ολιγαρχικών και των ομάδων με τα συμφέροντα, του επιβάλλουν εκ των άνω μία επιλογή, που δεν είναι πάντοτε η καλύτερη».

15) Σημ: Σε συνάντηση Παύλου- Παπάγου, ο δεύτερος είχε διαβεβαιώσει τον βασιλιά ότι δεν θα πολιτευτεί.

από την «λαϊκή» παράταξη και από το χώρο του Κέντρου που συγκέντρωναν,αθροιστικά σχεδόν το 40% των ψήφων¹⁶.

Συγκεκριμένα, από τον συντηρητικό χώρο, μέρος έλαβε το νεοπαγές κόμμα του στρατάρχη, υπό το όνομα Ελληνικός Συναγερμός, στον οποίο προσχώρησαν το ΛΕΚ του Κανελλόπουλου και το «Νέο κόμμα» του Σπ. Μαρκεζίνη, τα οποία προηγουμένως αυτοδιαλύθηκαν. Ακόμη, κατήλθε το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Κ. Τσαλδάρη, το οποίο, αν και εξακολουθούσε να συσπειρώνει ένα σημαντικό τμήμα της βάσης του, στην πραγματικότητα, εκπροσωπούσε μόνο την ομάδα Τσαλδάρη.

Ο χώρος του κέντρου εκπροσωπήθηκε από το Κόμμα Φιλελευθέρων, υπό την ηγεσία του Σοφ. Βενιζέλου, στο οποίο είχε προσχωρήσει το Εθνικό Κόμμα Ελλάδος του Ναπ. Ζέρβα και ο Εμ. Τσουδερός. Επιπλέον, κατήλθε και η ΕΠΕΚ, η οποία αποτελούσε ενιαίο κόμμα, υπό τον Ν. Πλαστήρα. Τέλος, στον χώρο της αριστεράς, το Κομμουνιστικό Κόμμα βρισκόταν εκτός νόμου, ως γνωστόν, αλλά οι οπαδοί του συνασπίστηκαν στον Δημοκρατικό Συναγερμό, μέρος του οποίου υπήρξε ένα άλλο νεοπαγές κόμμα, η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ)¹⁷. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, εκτός από τους κομμουνιστές, στην ελληνική Αριστερά στράφηκαν και πολλοί ψηφοφόροι, οι οποίοι υπήρξαν απογοητευμένοι από τις πρακτικές των υπόλοιπων κομμάτων.

Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, ο Ελληνικός Συναγερμός αναδείχθηκε πρώτο κόμμα, λαμβάνοντας το 36,5% των ψήφων και 114 έδρες. Ακολούθησε η ΕΠΕΚ και στην τρίτη θέση, οι Φιλελεύθεροι. Κατά συνέπεια, το κόμμα του Παπάγου δεν κατόρθωσε να επεκταθεί σημαντικά προς το χώρο του κέντρου. Αυτό που πέτυχε, όμως, ήταν να περιορίσει τη δυναμική του Λαϊκού Κόμματος, το οποίο κατέλαβε μόλις δύο έδρες.

Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι, επειδή κανένα από τα κόμματα, τα οποία συμμετείχαν, δεν κατόρθωσε να λάβει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, ο βασιλιάς πρότεινε την δημιουργία μίας Κυβέρνησης Συνασπισμού, η οποία θα αποτελούνταν από τον Συναγερμό, την ΕΠΕΚ και τους Φιλελευθέρους, αλλά, ο Παπάγος αρνήθηκε. Παράλληλα, ο ηγέτης του Συναγερμού ζήτησε από το βασιλιά να αναδείξει αυτός κυβέρνηση, υπό τον όρο να έχουν προηγηθεί εκλογές με πλειοψηφικό σύστημα. Όμως, ο Παύλος αρνήθηκε την πρόταση του Παπάγου και στις 25 Οκτωβρίου, εμφανίστηκε μία κυβέρνηση, η οποία είχε επικεφαλής τον Πλαστήρα, αντιπρόεδρος ορίστηκε ο Σ. Βενιζέλος και το χαρτοφυλάκιο του Υπουργείου Συντονισμού έλαβε ο Γεώργιος Καρτάλης.

16) Για τις εκλογές του 1951 βλ. *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές (1946-1967)*, εκδ. Πατάκη, σσ.132-133.

17) βλ. Η. Νικολακόπουλου, *«Ιστορία του Ελληνικού Έθνους»*, τ. ΙΣΤ' (1999), σελ. 140: «Η ΕΔΑ ιδρύθηκε την 1^η Αυγούστου 1951 και επικεφαλής της υπήρξε ο Ι. Πασσαλίδης».

1.3 Το Σύνταγμα του 1952:

Η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος είχε αρχίσει τον Ιούνιο του 1948, όταν, μία ειδική Κοινοβουλευτική Επιτροπή κατέθεσε ένα σχέδιο Συντάγματος¹⁸. Το σχέδιο αυτό συζητήθηκε στην Βουλή, η οποία, τον Ιούλιο του 1949, συγκρότησε μία 40μελή επιτροπή, που εξουσιοδοτήθηκε να καταρτίσει νέο σχέδιο Συντάγματος. Στις 23 Δεκεμβρίου του 1949, η νέα επιτροπή, κατέθεσε το ΞΗ΄ ψήφισμα, όπου βρισκόταν το νέο σχέδιο Συντάγματος. Όμως, δεν κατέστη δυνατό να συζητηθεί, επειδή λίγες μέρες αργότερα διαλύθηκε η Δ΄ Αναθεωρητική Βουλή. Κατά το ημερολογιακό έτος 1950, δεν απασχόλησε ιδιαίτερα τη Βουλή το σχέδιο Συντάγματος.

Το θέμα του Συντάγματος βρισκόταν σε εκκρεμότητα. Για την οριστική επίλυσή του, συγκροτήθηκε στις 27 Ιουλίου του 1951 ειδική σύσκεψη στα Ανάκτορα, στην οποία συμμετείχαν όλοι οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων, πλην της Αριστεράς και συμφωνήθηκε να συμπεριληφθεί στο διάταγμα για την προκήρυξη των επικείμενων εθνικών εκλογών ειδική διάταξη, ώστε το νέο Κοινοβούλιο, να επικυρώσει ή να απορρίψει το σχέδιο Συντάγματος, η ψήφιση του οποίου εκκρεμούσε. Η απόφαση αυτή έπρεπε να ληφθεί κατά το πρώτο δίμηνο της θητείας του.

Η κυβέρνηση Πλαστήρα υπέβαλε, στις 7 Νοεμβρίου 1951, Σχέδιο Ψηφίσματος για την επικύρωση του Σχεδίου Συντάγματος, το οποίο είχε εκπονηθεί από την Επιτροπή του ΞΗ΄ ψηφίσματος της 23^{ης} Δεκεμβρίου 1949 και βασιζόταν στη συνάντηση όλων των πολιτικών κομμάτων, πλην της Αριστεράς, στα ανάκτορα. Κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης, ο Συναγερμός του Παπάγου αρνήθηκε να λάβει μέρος, επικαλούμενος το γεγονός ότι ο Παπάγος δεν είχε υπογράψει την συμφωνία της 27^{ης} Ιουλίου και αποχώρησε από τη συζήτηση.

Παρά την αποχώρηση του Συναγερμού και την καταψήφισή του από την ΕΔΑ, η πλειοψηφία της Βουλής προχώρησε στην αναθεωρητική διαδικασία και όπως αναμενόταν, το νέο Σύνταγμα τέθηκε σε ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου 1952. Ουσιαστικά, αποτελούσε μία ακόμη αναθεωρημένη μορφή του Συντάγματος του 1864 και ίσχυσε μέχρι και την 21^η Απριλίου 1967.¹⁹ Οι περισσότερες από τις καινοτομίες του, όμως, οδήγούσαν σε αλλοίωση του χαρακτήρα του πολιτεύματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της φύσης του Συντάγματος του 1952 αποτέλεσε το άρθρο 31, με το οποίο ο βασιλιάς της Ελλάδας είχε το δικαίωμα να διορίζει και να παύει υπουργούς. Η καταχρηστική εφαρμογή του άρθρου αυτού αποτέλεσε, πολλές φορές, αντικείμενο έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης.

18)βλ. Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Το σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία (1800-2010)*, εκδ. Πόλις, σσ. 364-372.

19) βλ. Απ. Βακαλόπουλου, *Νέα Ελληνική ιστορία 1204-1985*, ό.π, σελ. 187.

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι το Σύνταγμα του 1952 ήταν έντονα εναρμονισμένο με το κλίμα, που είχε διαμορφωθεί μετά τον εμφύλιο πόλεμο, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται από αυταρχικότητα και σε πολλές περιπτώσεις να στερεί ατομικές ελευθερίες με πρόσκαιρα νομοθετικά διατάγματα, κάτι που το ίδιο το Σύνταγμα δεν πρέσβευε. Ορισμένα από τα σημεία, τα οποία δήλωναν την αυταρχικότητα του νέου συντάγματος, ήταν τα ακόλουθα: α) Περιορισμός στη δυνατότητα του συνεταιρίζεσθαι β) Περιορισμοί στην ελευθερία έκφρασης του Τύπου γ) Δυνατότητα υπαγωγής ιδιωτών στην αρμοδιότητα των Στρατοδικείων για πράξεις «κατά της ασφαλείας των ενόπλων δυνάμεων» και δ) Αναστολή των συνταγματικών εγγυήσεων και εφαρμογής του νόμου «περί καταστάσεως πολιορκίας» χωρίς προηγούμενη έγκριση της Βουλής, ακόμη και στην περίπτωση «ασφαλείας της χώρας εξ εξωτερικών κινδύνων».²⁰

Όμως, τα κυριότερα σημεία του νέου συντάγματος υπήρξαν το Γ΄ Ψήφισμα του 1946,²¹ το οποίο αφορούσε τη λήψη μέτρων για την διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, αλλά και ο Ν. 509 της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1947, ο οποίος έθετε εκτός νόμου το ΚΚΕ και το ΕΑΜ. Βασικό επιχείρημα για την διατήρηση των διατάξεων αυτών υπήρξε η «θεωρία του διαρκούς εμφυλίου πολέμου». Με άλλα λόγια, υπήρχε η διαπίστωση ότι ο εμφύλιος δεν είχε λήξει τον Αύγουστο του 1949, αλλά συνεχιζόταν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Συνεπώς, το 1962, το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχτηκε με απόφασή του ότι ο εμφύλιος είχε λήξει, αλλά δεν υπήρξαν ουσιαστικές επιπτώσεις ως προς την αναστολή εφαρμογής ορισμένων ρυθμίσεων.

20) «Περί ψηφίσεως του υπό της Επιτροπής του ΞΗ΄/1949 Ψηφίσματος της Δ΄ Αναθεωρητικής Βουλής συνταχθέντος νέου Συντάγματος», Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, εν Αθήναις, τη 1 Ιανουαρίου 1952, τεύχ. 1, Αρ. φ. 1.

21) Βλ. Π. Πιζάνια, *Ιστορία του νέου ελληνισμού (1770-2000)*, σελ. 233: «Το σχέδιο ψηφίσματος κατατέθηκε από τον υπουργό Δημόσιας Τάξης, Σπ. Θεοτόκη και, υιοθετήθηκε από την Βουλή στις 18 του ίδιου μήνα. Ο δισταγμός πολλών βουλευτών οφειλόταν στην διάχυτη αίσθηση ότι τα προβλεπόμενα από το ψήφισμα ξεπερνούσαν κάποια έσχατα όρια».

1.4.Οι εκλογές του 1952:

Στις 4 Οκτωβρίου του 1952, η κυβέρνηση του Νικολάου Πλαστήρα υπέβαλε την παραίτησή της και άμεσα, προκηρύχθηκαν νέες εθνικές εκλογές για τη 16^η Νοεμβρίου του ίδιου έτους. Λίγες μέρες αργότερα, ορκίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση, υπό την προεδρία του Δ. Κιουσόπουλου, ενός εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Η επαναφορά του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος²² επέτεινε τον χαρακτήρα μίας παραταξιακής σύγκρουσης, τον οποίο είχε λάβει η προεκλογική περίοδος. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι δύο βασικές επιλογές των ψηφοφόρων υπήρξαν απόλυτα πρωσοποπαγείς. Αναλυτικά, ο Πλαστήρας, όπως και ο επικεφαλής του Ελληνικού Συναγερμού, Αλέξανδρος Παπάγος, ήταν δύο ηγέτες-σύμβολα, με πλούσια δράση κατά την περίοδο του μεσοπολέμου. Κατά συνέπεια, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένοι με τον διπολισμό, αλλά και με την περιπέτεια του Εθνικού Διχασμού.

Ο χαρακτήρας των εκλογών της 16^{ης} Νοεμβρίου οδήγησε σε συσπείρωση των πολιτικών παρατάξεων. Έτσι, κατήλθαν μόνο τρεις εκλογικοί συνασπισμοί, από τους οποίους ο καθένας κάλυπτε το σύνολο- ή σχεδόν- της αντίστοιχης ιδεολογίας.

Ακριβέστερα, η συντηρητική παράταξη εκφραζόταν από τον «Ελληνικό Συναγερμό», με αρχηγό τον Παπάγο. Το κόμμα εμφανίστηκε διευρυμένο σε σχέση με τις εκλογές της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1951. Η διεύρυνση αυτή οφείλεται στο ότι πολλοί και σημαντικοί πολιτευτές από το Λαϊκό Κόμμα, είχαν προσχωρήσει στον Συναγερμό. Επίσης, με το κόμμα συνεργάστηκε και ο Γ. Παπανδρέου, όπως και οι περισσότεροι πολιτευτές του. Όμως, το κύριο στοιχείο, το οποίο έδωσε νέα όψη στο κόμμα, υπήρξε αφενός η προσχώρηση αναγνωρίσιμων στελεχών των Φιλελευθέρων, όπως για παράδειγμα του Εμμανουήλ Τσουδερού και αφετέρου, η υποστήριξη από τα μέσα ενημέρωσης, που- παραδοσιακά- στήριζαν τη βενιζελική παράταξη, όπως το συγκρότημα Τύπου του Δημητρίου Λαμπράκη, με τις εφημερίδες «Βήμα» και «Νέα». Παρομοίως, στήριξη στην κίνηση του Παπάγου παρείχε η εφημερίδα «Ελληνικός Βορράς» από την Θεσσαλονίκη.

Με τον τρόπο αυτό, ο Συναγερμός επεδίωκε να προωθήσει την εικόνα ενός νέου πολιτικού σχηματισμού, ο οποίος θα αποτελούσε τον αντίπαλο των παραδοσιακών κομμάτων και θα γεφύρωνε την παραδοσιακή διαίρεση της ελληνικής κοινωνίας σε

22)Η Ουάσινγκτον μέσω του πρέσβη της στην Ελλάδα Τζον Πιούριφοϊ επέμενε, ότι μόνο μια ισχυρή μονοκομματική κυβέρνηση θα ήταν ικανή να φέρει αποτελέσματα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της μεταπολεμικής περιόδου και ότι με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να καταστεί αποδοτική, η αμερικανική βοήθεια. Τέλος, η αποδοχή του πλειοψηφικού συστήματος από τον Πλαστήρα προκάλεσε έκπληξη στους συνεργάτες του, οι οποίοι είχαν ελπίδες μόνο με την εφαρμογή του αναλογικού εκλογικού συστήματος. Περισσότερα βλ. *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων (1947-1967)*, ό.π, σσ.35-37.

βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς. Ο ίδιος ο Παπάγος, στην ομιλία του στη Θεσσαλονίκη, στις 7 Νοεμβρίου 1952, είχε αναφέρει χαρακτηριστικά: «Φιλελεύθεροι, γηγενείς και πρόσφυγες, προσδίδοντες το πανελλαδικόν χρώμα εις τον Συναγερμόν προσφέρουν ανεκτίμητον εις την Πατρίδα υπηρεσίαν. Καταλήγουν απηρχαιωμένα πλέον σχήματα μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών και εξαφανίζουν εμπράκτως την απαράδεκτον διάκρισιν μεταξύ γηγενών και προσφύγων.»²³

Η δημοτικότητα του κόμματος του Παπάγου, όπως και πολλών στρατιωτικών, δεν σήμαινε ότι ο στρατός ήταν το όργανο της μοναρχίας. Αναλυτικότερα, ο βασιλιάς Παύλος δεν ήταν θετικά διακείμενος προς τον Παπάγο, ούτε όμως και η βασίλισσα Φρειδερίκη. Ας σημειωθεί ότι το κόμμα του Παπάγου θεωρούνταν ένα παλλαϊκό κίνημα, στον ιδεολογικό χώρο της δεξιάς και σε αυτό το χαρακτήρα οφείλεται η ευρεία απήχηση.

Ο δεύτερος συνασπισμός, ο οποίος εκπροσωπούσε το χώρο του κέντρου, απαρτιζόταν κατά βάση από την ΕΠΕΚ του Πλαστήρα και το Κόμμα Φιλελευθέρων του Σοφοκλή Βενιζέλου. Με την ένωση των προαναφερθέντων κομμάτων συνεργάστηκαν το Λαϊκό Κόμμα, υπό την ηγεσία του Κ. Τσαλδάρη και το «Δημοκρατικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού», (ΔΚΕΛ) του συνταγματολόγου Αλέξανδρου Σβώλου.

Οι δυνάμεις της ελληνικής αριστεράς συσπειρώθηκαν γύρω από την ΕΔΑ, η οποία κατέβηκε αυτόνομα, αλλά συγχρόνως, αποτελούσε την νόμιμη «έκφραση» του Κομμουνιστικού Κόμματος, παρά την αποχώρηση των Αριστερών Φιλελευθέρων και του «Δημοκρατικού Ριζοσπαστικού Κόμματος», του Μ. Κύρκου, δύο συνεργαζόμενων σχηματισμών.

Η εκλογική αναμέτρηση του Νοεμβρίου ανέδειξε την αίγλη του Παπάγου ως νικητή των αλβανικών βουνών και του Γράμμου. Ο Συναγερμός πέτυχε μία συντριπτική νίκη στις εκλογές, νικώντας σε 82 από τις συνολικά 99 περιφέρειες και καταλαμβάνοντας την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών, 239 επί συνόλου 300. Το ποσοστό, το οποίο συγκέντρωσε, ήταν το 49,2%. Τις υπόλοιπες 61 έδρες μοιράστηκαν οι εκπρόσωποι του κεντρικού συνασπισμού. Σαφέστερα, η ΕΠΕΚ κέρδισε 25 έδρες και οι Φιλελεύθεροι 36, εξασφαλίζοντας το 34,2% των ψήφων. Η ΕΔΑ, αν και διατήρησε ένα σημαντικό τμήμα των ψηφοφόρων της, συγκεντρώνοντας ποσοστό 9,5%, δεν κατόρθωσε να εισέλθει στη Βουλή. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό συγκέντρωσε χωρίς να έχουν συνυπολογιστεί οι ψήφοι των συνδυασμών στην Κέρκυρα, τη Λέσβο και τα Χανιά οπότε και το εκλογικό αποτέλεσμα υπολογίζεται περίπου στα ίδια επίπεδα με εκείνο του 1951 (11,4%).

23) Η ομιλία αυτή δημοσιεύθηκε και στην εφημερίδα *Νίκη*, φ. 10-11-1952.

Συμπερασματικά, εξασφαλίστηκε η πρώτη σταθερή, μονοκομματική κυβέρνηση στη μεταπολεμική Ελλάδα, αφήνοντας πίσω οποιαδήποτε σενάρια νέων εκλογών και μιας ενδεχόμενης κοινωνικής κρίσης, την οποία δυνητικά, θα μπορούσε να επιφέρει η πρώην κυβέρνηση Πλαστήρα, όταν σε ένα υποτιθέμενο και προωθημένο από την ίδια, μετεμφυλιακό κλίμα ειρήνευσης, έλαβαν χώρα, οι δίκες «Μπελογιάννη» και «Αεροπόρων» που κατέληξαν αμφότερες σε θανατικές ποινές²⁴. Στην πρώτη περίπτωση, ο Μπελογιάννης μαζί με άλλα τρία άτομα στάλθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα με την κατηγορία της κατασκοπείας, ενώ στη δεύτερη περίπτωση στάλθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα, δύο εκ των 20 κατηγορουμένων, ο σμηναγός Η. Παναγουλάκης και Γ. Θεοδωρίδης με την κατηγορία της προώθησης του κομμουνισμού. Η Δίκη των Αεροπόρων, αν και αποτέλεσε προϊόν σκευωρίας και αποσταθεροποίησης της κυβέρνησης Πλαστήρα, αποτέλεσε ωστόσο και αυτή, «μαύρη σελίδα» στην ιστορία της, όταν μάλιστα ο ίδιος ο Ν. Πλαστήρας υποστήριζε την κατάργηση της θανατικής ποινής.

²⁴ Βλ. *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Η. Νικολακόπουλος, ό.π, σσ. 156-157.

1.5.0 Παπάγος πρωθυπουργός:

Η νίκη του Παπάγου επιβεβαίωσε την απόλυτη κυριαρχία του στρατεύματος πάνω στις κοινοβουλευτικές δυνάμεις. Επίσης, αποτέλεσε την αρχή της πρώτης περιόδου μακρότερης διακυβέρνησης από ένα κόμμα στην ιστορία της νεότερης Ελλάδος. Πιο αναλυτικά, για 11 χρόνια, η χώρα κυβερνήθηκε από τον Συναγερμό, αλλά και το διάδοχο σχήμα του, την ΕΡΕ, υπό την ηγεσία του Κωνσταντίνου Καραμανλή.²⁵

Ο Συναγερμός, όπως και η ΕΡΕ, αργότερα, διέθεταν ως κινητήρια δύναμη τον αγροτικό πληθυσμό, ο οποίος, διατηρούσε την ακλόνητη πρωτοκαθεδρία στην επαγγελματική σύσταση του ελληνικού πληθυσμού. Για την ακρίβεια, το ποσοστό των αγροτών ξεπερνούσε το 50% ενώ, αντίθετα, στα εργατικά στρώματα η δυναμική του Συναγερμού ήταν λίγο πιο κάτω από το 40%. Βέβαια, ο μοχλός της ηγεμονίας του κόμματος του Παπάγου, υπήρξε, χωρίς αμφιβολία, ο έλεγχος της λειτουργίας του κράτους από το κυβερνών κόμμα. Όμως, η πραγματική κινητήρια δύναμη της συντηρητικής παράταξης βρισκόταν στα μεσαία αστικά στρώματα, που είχαν ξεκινήσει να αναπτύσσονται τη δεκαετία του 1940 και την περίοδο εκείνη, επιχειρούσαν να διαχειριστούν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά την ανασυγκρότηση, μία λέξη που κυριάρχησε στο πολιτικό σκηνικό της δεκαετίας του 1950.

Η πρώτη κυβέρνηση του Παπάγου ορκίστηκε στις 19 Νοεμβρίου του 1952. Στους κυριότερους τομείς της τοποθετήθηκαν οι Σ. Μαρκεζίνης, υπουργός Συντονισμού²⁶, ο Στ. Στεφανόπουλος, υπουργός Εξωτερικών και ο Π. Κανελλόπουλος, υπουργός Εθνικής Άμυνας. Σημαντικές θέσεις στην ίδια κυβέρνηση ανέλαβαν και άλλοι πολιτικοί όπως, ο Κ. Παπαγιάννης ο οποίος ανέλαβε το υπουργείο Οικονομικών και ο Θ. Καψάλης, ο οποίος ανέλαβε υπουργός Εμπορίου. Ακόμη, το υπουργείο Εσωτερικών είχε ο Π. Λυκουρέζος και το Προεδρίας ο Π. Σιφναίος. Τέλος, το υπουργείο Δημοσίων Έργων ανέλαβε ο Μακεδόνας πολιτικός, Κ. Καραμανλής. Ωστόσο, τη σημαντικότερη θέση κατείχε ως υπουργός συντονισμού ο Σ. Μαρκεζίνης και αυτό αποδείχτηκε και από την οικονομική μεταρρύθμιση που με δική του πρωτοβουλία πραγματοποιήθηκε με την υποτίμηση της δραχμής.

Οι βασικοί άξονες, πάνω στους οποίους δεσμεύθηκε ότι θα κινηθεί η κυβέρνηση Παπάγου, εκφράστηκαν μέσω του φιλικά σε αυτόν προσκείμενου Τύπου και υπήρξαν οι ακόλουθοι: *Το Βήμα, Τα νέα, Ελληνικός Βορράς* της Θεσσαλονίκης κ.ά. Ξεκινώντας, υποσχέθηκε πίστη προς τη δημοκρατία. Ακόμη, δήλωσε ότι έρχεται ως ειρηνοποιός και παράλληλα, στοχεύει στην απόκρουση μίας ενδεχόμενης δικτατορίας. Φυσικά, τόνισε ότι θα εφαρμόσει στην πράξη την κατάργηση των

25) Βλ. Θ. Βερέμη & Γ. Κολλιόπουλου, *Ελλάς: Η σύγχρονη συνέχεια*, 2006, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 297.

26) Σημ: Ο υπουργός Συντονισμού αποτελούσε τον επικεφαλής τριών άλλων υπουργείων-Οικονομικών, Εμπορίου και Βιομηχανίας.

διακρίσεων, όπως είχε υποσχεθεί. Τέλος, το κυβερνητικό πρόγραμμα του Παπάγου συνοψίστηκε στη φράση: «Θα θεμελιώσομεν κράτος και θα το θέσωμεν εις την διάθεσιν του πολίτου, χωρίς την ανάγκην ουδενός μεσάζοντος».

Μία από τις πρώτες κινήσεις του Παπάγου υπήρξε η απόδοση τιμών στον εορτασμό της ονομαστικής εορτής του βασιλιά Παύλου, στις 29 Ιουνίου. Πιο αναλυτικά, κάθε πόλη έπρεπε να εορτάζει τον βασιλιά της χώρας με λαμπρότητα. Στους εορτασμούς λάμβαναν μέρος τοπικές αρχές και εκπρόσωποι του στρατού.

Στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής, η κυβέρνηση Παπάγου, εκμεταλλευόμενη την κοινοβουλευτική της πλειοψηφία, διαμόρφωσε τις συνθήκες για την δημιουργία ενός κράτους, το οποίο θα ελεγχόταν απόλυτα από το κυβερνών κόμμα. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, προχώρησε στην εφαρμογή ενός αυταρχικού προγράμματος διακυβέρνησης, στο οποίο οι διώξεις κατά των αριστερών συνεχίστηκαν, παρά τα όσα ο ίδιος δήλωνε περί λήθης του παρελθόντος. Ο ίδιος δήλωνε: «Και εις επιστέγασμα χρειάζεται ακόμη να παύση το ταχύτερον να μας καταδιώκη το παρελθόν. Η Κυβέρνησις έχει την πρόθεσιν να το λησμονήση και θα προχωρήση εις την έμπρακτον απόδειξιν της προθέσεώς της αυτής ευθύς ως πληρωθούν αι αναγκαίαι προς τούτο προϋποθέσεις, αι εξασφαλίζουσαι την επιτυχίαν της μεγάλης αυτής πολιτικής»²⁷. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι σε ολόκληρη την τριετία της διακυβέρνησης του Συναγερμού, ο αριθμός των πολιτικών κρατουμένων παρέμεινε ο ίδιος, ενώ το αποκορύφωμα των διώξεων και της περιθωριοποίησης των αριστερών, υπήρξε η εκτέλεση του Ν. Πλουμπίδη στις 14 Αυγούστου 1954, όταν έπεσε σε δυσμένεια από το ΚΚΕ²⁸.

Από την άλλη, όσοι είχαν κηρυχθεί αθώοι για συμμετοχή στην αριστερή παράταξη κατά τον Εμφύλιο, τον Οκτώβριο του 1954, ψηφίστηκε το Ν.Δ. 2951/1954, σύμφωνα με το οποίο δινόταν η δυνατότητα στον κάθε αθωωθέντα για την προαναφερθείσα κατηγορία, να ξαναπάρει την δημευθείσα περιουσία του, αφού το σχετικό αίτημα εγκρινόταν από το πρωτοδικείο, σε διάστημα έξι μηνών.²⁹

Επιπλέον, η κυβέρνηση του «Συναγερμού» μερίμνησε και για τον περιορισμό των απεργιών. Η μεγάλη απεργία που σημειώθηκε στις 9 Ιανουαρίου 1953, από τους υπαλλήλους της Εθνικής Τράπεζας λόγω της συγχώνευσης της με την Τράπεζα Αθηνών και των επικείμενων απολύσεων του προσωπικού, αναστάτωσε τους κύκλους της κυβέρνησης που ήλπιζαν σε εκφυλισμό της και απέφυγαν τη χρήση βίας. Τελικά, μετά από περίπου διάστημα δύο εβδομάδων, ο Παπάγος αποφασίζει να επιστρατεύσει τους επεργούς και ανακοινώνει πως «Όσοι δε ευρεθούν εντός της αύριον εις τα θέσεις των θα θεωρηθούν ως υπονομεύσαντες την οικονομικήν ζωήν της χώρας και θα αντιμετωπισθούν αναλόγως». Τελικά, η απεργία έληξε με τον Σπ. Μαρκεζίνη να υπόσχεται ότι δε θα θίγονταν τα δικαιώματα των υπαλλήλων της

27) Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη Χούντα, η τριετία του Συναγερμού (1952-1955)*, ό.π, σελ. 28.

28) Η. Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές (1946-1967)*, ό.π σελ. 181.

29) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 25-10-1954.

Εθνικής³⁰. Άλλη μια απεργία των μυλεργατών, το 1953, θα αναγκάσει τον Παπάγο να κινηθεί άμεσα. Με διάταγμα, που εξεδόθη την 8^η Ιουνίου 1953 και δημοσιεύθηκε την επόμενη, ο ίδιος ο Παπάγος ενημέρωνε τους στρατιωτικούς και πολιτικούς διοικητές, ώστε να αποφευχθούν οι απεργίες των εργατών και, να διαφυλαχθεί η ομαλότητα.³¹ Ακόμη, με το Ν.Δ. 2396/1953 τέθηκε σε ισχύ η χρήση κρατικών αυτοκινήτων, τα οποία θα επέβλεπαν τα εσωτερικά ζητήματα του Βασιλείου της Ελλάδας. Για τη Βέροια συγκεκριμένα, ο κρατικός παρεμβατισμός αντιστοιχεί στην διαταγή Παπάγου, την οποία εντοπίσαμε κατά την έρευνά μας, στα ΓΑΚ Ημαθίας. Η συγκεκριμένη αναφέρεται σε επίταξη των αρτοποιείων όσων συμμετέχουν σε ενδεχόμενη απεργία, συνδρομή του στρατού για τη διατήρηση της τάξης και χρήση των κρατικών οχημάτων για «σκοπούς εξουδετερώσεως των εκ της απεργίας προκυπτών αναγκών»³².

Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού ενδιαφέρθηκε για τον πρωτογενή τομέα, ο οποίος αποτελούσε την βάση της ελληνικής οικονομίας. Πιο αναλυτικά, με τροποποίηση του διατηρηθέντος Ν. 1832/1951 δόθηκε το δικαίωμα στους αγοραστές γεωργικών κλήρων να αποκτήσουν οριστικό παραχωρητήριο, αφού, προηγουμένως, είχε υποβληθεί αίτηση με όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά στην Επιτροπή Απαλλοτριώσεων έως τις 31/12/1952.

Ένας άλλος τομέας της εσωτερικής πολιτικής, στον οποίο η κυβέρνηση Παπάγου έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα υπήρξε αυτός της παιδείας. Πιο αναλυτικά, την περίοδο εκείνη, μία από τις σοβαρότερες μάστιγες της εποχής, η οποία ήταν συχνή στην περιφέρεια, υπήρξε ο αναλφαβητισμός. Το πρόβλημα ήταν ιδιαίτερα ακανθώδες, επειδή πολλοί από τους αναλφάβητους ήταν νεαρής ηλικίας. Η κυβέρνηση του «Ελληνικού Συναγερμού» επιχείρησε να καταπολεμήσει το φαινόμενο, με το να διορίσει στην επικράτεια δασκάλους, οι οποίοι ήταν επιφορτισμένοι με την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού.³³ Ακόμη, διατήρησε το μέτρο της παροχής βοηθητικών βιβλίων, το οποίο είχε καθιερώσει ο Γ. Παπανδρέου, το 1931, ενώ διατηρήθηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα Πανεπιστήμια³⁴.

Ένα ακόμη μείζονος σημασίας ζήτημα, το οποίο κλήθηκε να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού υπήρξε αυτό του υψηλού δείκτη ανεργίας της εργατικής τάξης. Σύμφωνα με στατιστικές λοιπόν, υπήρχαν στο ελληνικό κράτος περίπου 252.000 άνεργοι εργάτες, με αποτέλεσμα να υπάρχει ένα διογκωμένο

30) Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη Χούντα, η τριετία του Συναγερμού (1952-1955)*, ό.π., σσ. 40-41.

31) Βλ. Ηλ. Νικολακόπουλου. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣτ', (1999) σελ. 179:

«Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1952, είχε ήδη απαγορευθεί η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων».

32) ΓΑΚ Ημαθίας, ΑΒΕ 150, φ. 55, υποφ. 14, α/α 13.

33) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 31-1-1955.

34) Βλ. Ν. Οικονόμου, *«Εκπαιδευτική ελληνική εγκυκλοπαίδεια»*, τ. 12, σελ. 180.

πρόβλημα. Πολλοί, εξαιτίας της μακράς περιόδου ανεργίας αντιμετώπιζαν σοβαρό πρόβλημα επιβίωσης, όπως και οι οικογένειές τους.

Οι κινήσεις της κυβέρνησης Παπάγου ως προς τον διοικητικό χαρακτήρα συνεχίστηκαν με το Ν. 2742/ 1954, ο οποίος ψηφίστηκε το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς. Έτσι, επιτράπη η μεταγραφή των πολιτών στα μητρώα του δήμου ή κοινότητας, στα οποία είχαν μετακινηθεί. Συνοπτικά, ήταν ένας νόμος, που σχετιζόταν με την μεταδημότευση.

Το ενδιαφέρον, το οποίο επεδείχθη κατά την διακυβέρνηση Παπάγου για την επαρχία υπήρξε, ως γνωστό, μοναδικό. Για το σκοπό αυτό, η κυβέρνηση αποφάσισε να διορίσει αγρονόμους. Οι αγρονόμοι θα διορίζονταν, αφού υπέβαλλαν τα απαραίτητα δικαιολογητικά τους για την πρόσληψη, στα νομαρχιακά γραφεία.

Όμως, τις σημαντικότερες επιπτώσεις στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής είχε ο έλεγχος του στρατεύματος από τον ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών), ο οποίος διευκολύνθηκε από την επιστροφή αξιωματικών, που είχαν αποστρατευθεί μετά το κίνημα της 30ής Μαΐου 1951 και άμεσα, ανέλαβαν καίριες θέσεις. Για παράδειγμα, επέστρεψε ο συνταγματάρχης Αλέξανδρος Νάτσινας, ο οποίος τέθηκε επικεφαλής της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ), πρώην Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και Ερευνών. Βέβαια, αξιοσημείωτο ήταν το ότι τα θέματα του στρατεύματος βρίσκονταν στην επικαιρότητα, ιδίως από το 1953, όταν και άρχισε η επαναφορά στο προσκήνιο της περίφημης «Δίκης των Αεροπόρων». Παρά την περίφημη «Δίκη», μία πρωτεύουσα μέριμνα της κυβέρνησης Παπάγου υπήρξε και η ενίσχυση της Βασιλικής Αεροπορίας. Συγκεκριμένα, στις αρχές του 1954, το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας έστειλε στην ελληνική επικράτεια πρόσκληση, με την οποία απαιτούσε την κατάταξη εθελοντών σμηνιτών, οι οποίοι είχαν γεννηθεί κατά τα έτη 1934, 1935 και 1936.³⁵

Φυσικά, η κυβέρνηση Παπάγου, αποσκοπώντας στην καταπολέμηση της ανεργίας, προέβαινε συχνά σε επιστρατεύσεις. Όπως είχε δηλώσει και ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, Π. Κανελλόπουλος, δινόταν διέξοδος σε παιδιά αγροτών και εργατών, τα οποία κατάγονταν από την επαρχία.

Βέβαια, θα αποτελούσε παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι σημειώθηκε αλλαγή και στον τομέα της Δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, τον Φεβρουάριο του 1955, με απόφαση του υπουργείου Δικαιοσύνης, οι συκοφάντες θα πλήρωναν εξ ολοκλήρου τα δικαστικά έξοδα, ως είδος τιμωρίας. Η απόφαση αυτή προκάλεσε θετικές αντιδράσεις, δείχνοντας στοιχεία ενός ευνομούμενου κράτους.

35) Σημ: Η πρόσκληση αφορούσε και την Ημαθία και δημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 18-1-1954.

Η κυβέρνηση του «Ελληνικού Συναγερμού» επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την επαγγελματική αποκατάσταση βετεράνων του πολέμου. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ψηφίστηκε ο Ν. 751/ 1953, ο οποίος έδινε τη δυνατότητα σε παλαιούς πολεμιστές, οι οποίοι είχαν διακριθεί στα πεδία των μαχών, να λάβουν θέση εργασίας στον Δημόσιο Τομέα.

Εκτός από την αεροπορία και τον στρατό ξηράς, ενδιαφέρον υπήρξε και για την κατάταξη νέων στην Βασιλική Χωροφυλακή. Οι υποψήφιοι χωροφύλακες έπρεπε να είναι άρρενες, να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις και να διαθέτουν όχι απλά το ενδεικτικό της Στ' Δημοτικού, αλλά να έχουν συμπληρώσει και περαιτέρω εγκύκλιες σπουδές, που διαρκούσαν τουλάχιστον μία τριετία. Οι ενδιαφερόμενοι ήταν υποχρεωμένοι να λάβουν περαιτέρω ενημέρωση για την κατάταξή τους σε αστυνομικά τμήματα.³⁶ Δεκτοί στο σώμα έγιναν νέοι, της κλάσης του 1956, πλην των αποφοίτων Γυμνασίου. Τέλος, αξίζει να μνημονευθεί και μία από τις πρώτες ενέργειες, στις οποίες είχε προβεί η χωροφυλακή στην εποχή Παπάγου, δηλαδή η ύπαρξη περιορισμών ως προς τις μεταμφιέσεις των συμμετεχόντων σε καρναβαλικές εκδηλώσεις. Ένα ακόμη μέτρο, υπήρξε η κοινή καταδίκη, από κράτος και Εκκλησία, των έργων του Ν. Καζαντζάκη (1883-1957).

Αξιοσημείωτο στοιχείο είναι, επίσης, ότι η πολιτική δύναμη του βασιλιά Παύλου εξασθένησε κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Παπάγου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε όταν ο Παπάγος, σε μία από τις πρώτες του ενέργειες ως πρωθυπουργός, απαίτησε την αντικατάσταση του στρατηγού Γ. Βεντήρη από τη θέση του ΓΓ των ανακτόρων, με τον βασιλιά να συμμορφώνεται άμεσα.

Οι πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης Παπάγου δεν συνάντησαν σοβαρές αντιδράσεις διότι αφενός εξέφραζε την βούληση της συντριπτικής πλειοψηφίας του λαού και αφετέρου, η αντιπολίτευση αντιμετώπιζε το φάσμα της διάλυσης, εξαιτίας της εσωτερικής κρίσης. Η εκλογική παντοδυναμία του «Ελληνικού Συναγερμού» επιβεβαιώθηκε σε όλες τις επαναληπτικές εκλογές, οι οποίες διεξήχθησαν ως τον Ιανουάριο του 1954. Η πρώτη από αυτές διεξήχθη στην Θεσσαλονίκη, στις 18 Ιανουαρίου του 1953, λόγω μίας έδρας που έμεινε κενή, εξαιτίας του θανάτου του βουλευτή Μπακονίκα. Η αναμέτρηση αυτή εξέλεξε βουλευτή την Ελένη Σκούρα³⁷, υποψήφια του «Συναγερμού» και την πρώτη- χρονολογικά- γυναίκα βουλευτή της Ελλάδος. Συγκεκριμένα, έλαβε το 33,62% των ψήφων, ενώ ο Ι. Πασαλίδης (ΕΔΑ) το 30,64% και από το Κέντρο -μιμούμενο τον Συναγερμό- ορίστηκε μια άλλη γυναίκα βουλευτής, η Ελένη Ζάννα, η οποία συγκέντρωσε το 24,14% των

36) Για την κατάταξη των χωροφυλάκων, βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 7-2-1955.

37) Μάρω Π. Μαλούτα, *Μισός αιώνας γυναικείας ψήφου, μισός αιώνας γυναίκες στη Βουλή*, Αθήνα 2007, σσ. 59 – 61.

ψηφών³⁸. Ακολούθησαν, στις 29 Μαρτίου 1953, επαναληπτικές εκλογές στον Πειραιά, το Ρέθυμνο, την Καρδίτσα και τα Γρεβενά, που όλες οδήγησαν σε θρίαμβο των υποψηφίων του κυβερνώντος κόμματος. Η ήττα του Κέντρου σε κρητικό έδαφος απέδειξε πόσο ευάλωτο ήταν, ακόμη και στην Κρήτη, μία περιοχή η οποία υπήρξε το προπύργιό του. Οι επιτυχίες του κυβερνώντος κόμματος συνεχίστηκαν και στις επόμενες επαναληπτικές εκλογικές αναμετρήσεις.

Συνολικά, μετά τις επαναληπτικές εθνικές εκλογές, ο «Συναγερμός» εξασφάλισε 247 έδρες, αυξάνοντας περισσότερο την πρωτοφανή δυναμική του. Αντίθετα, ο συνασπισμένος χώρος του Κέντρου μειώθηκε στις 53 έδρες, από τις οποίες τις 25 κατέλαβε η ΕΠΕΚ και, τις υπόλοιπες 28 το «Κόμμα Φιλελευθέρων».

Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, οι ηγεμονικές τάσεις, τις οποίες εξέτρεφαν τα υψηλόβαθμα στελέχη του «Συναγερμού» αποτυπώθηκαν με σαφήνεια στον εκλογικό νόμο, που κατέθεσε η κυβέρνηση τον Φεβρουάριο του 1954 και ψηφίστηκε από την Βουλή τον επόμενο μήνα (Ν. 2800/1954). Επρόκειτο για ένα πλειοψηφικό σύστημα, το οποίο υποδιαιρούσε τη χώρα σε 14 εκλογικές περιφέρειες και κατά συνέπεια, προκάλεσε την έντονη αντίδραση της κεντρίας αντιπολίτευσης.³⁹ Πιο αναλυτικά, ενισχύθηκαν οι τάσεις για τη συνεργασία ενός τμήματος του κέντρου με την ΕΔΑ. Πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή υπήρξε η συμφωνία του Γ. Καρτάλη με το ΚΚΕ, τον Μάρτιο του 1954. Η συνεργασία αυτή υλοποιήθηκε με επιτυχία στις δημοτικές εκλογές, τον Νοέμβριο του 1954 και στη συνέχεια, επεκτάθηκε με τη συγκρότηση της «Εθνικής Κίνησης Αλλαγής» (ΕΚΑ), στην οποία συμμετείχε σημαντικό τμήμα του κεντροαριστερού χώρου.

Από την 1^η Ιανουαρίου 1954, η κυβέρνηση Παπάγου προέβη σε αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων. Για να αποκτήσουν και οι άνδρες, αλλά και οι γυναίκες το διττό δικαίωμα του «εκλέγειν» και «εκλέγεσθαι», συμμετέχοντας με τον τρόπο αυτό στα κοινά. Για ταχύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών, η διαδικασία μπορούσε να ανατεθεί σε κάποιον δικηγόρο. Βέβαια, αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων πραγματοποιήθηκε και το 1955.

Στις δημοτικές εκλογές του 1954, σύμφωνα με το υπουργείο Εσωτερικών της κυβέρνησης «Ελληνικού Συναγερμού» ίσχυαν ορισμένοι κανόνες, τους οποίους οι εκλογείς όφειλαν να τηρήσουν. Αρχικά, απαγορευόταν να γραφτεί όνομα υποψηφίου από άλλον συνδυασμό στο ψηφοδέλτιο, που προτίμησε ο εκλογέας. Επίσης, απαγορευόταν η ρίψη λευκού ψηφοδέλτιου στην κάλπη, αλλά και η παρουσία σημαδιών στο ψηφοδέλτιο. Παράλληλα, ο κάθε ψηφοφόρος δεν μπορούσε να τοποθετήσει περισσότερους του ενός ψηφοδέλτιου συνδυασμούς.

38) Βλ. Σπ. Λιναρδάτου, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα, η τριετία του Συναγερμού (1952-1955)*, εκδ. Παπαζήση, σσ. 34-35.

39) Βλ. Couloumbis, A. T. "Greek political reaction to American and NATO influences" 1966, pp.106-108.

Επιπλέον, ως προς τον τρόπο ψήφησης, ο εκλογέας υποχρεούτο να σημειώσει ένα σταυρό, δίπλα από το όνομα του υποψηφίου της προτίμησής του. Τέλος, δεν υπήρξε περιορισμός ως προς τους σταυρούς. Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, σύμφωνα με το νόμο, δινόταν η δυνατότητα ψήφου σε στρατευσίμους, ακόμη και στην περίπτωση, που δεν ήταν εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους⁴⁰.

Στον εξωτερικό τομέα, η κυβέρνηση Παπάγου πιστώνεται την ολοκλήρωση του φιλοαμερικανικού προσανατολισμού της χώρας. Ήταν η εποχή, κατά την οποία, η βοήθεια των ΗΠΑ προς την Ελλάδα και το ενδιαφέρον της Δύσης για την αντίκρουση της σοβιετικής επιρροής και του κομμουνισμού βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη. Η φιλοδυτική πορεία της Ελλάδος επιβεβαιώθηκε από την ένταξή της στο ΝΑΤΟ, το 1952 και την παραχώρηση βάσεων στον αμερικανικό στρατό, όπως προέκυψε από τη συμφωνία, την οποία υπέγραψε στις 12 Οκτωβρίου 1953, ο τότε υπουργός Συντονισμού, Μαρκεζίνης.

Από τη μεριά της η αμερικανική εξωτερική πολιτική σε σχέση με την Ελλάδα είχε σκοπό την εξουδετέρωση κάθε κομμουνιστικής δράσης στον ελλαδικό χώρο, καθώς και την οικονομική και πολιτική ευημερία μέσα από την προοπτική προσήλωσης στο ΝΑΤΟ. Έχοντας ως στόχο τα παραπάνω, οι Αμερικάνοι, δημιούργησαν ένα πεδίο συνεργασίας με την πολιτική ηγεσία της χώρας, το στράτευμα και τις μυστικές υπηρεσίες (ΚΥΠ-Central Intelligence Group, πρόδρομος της CIA). Καθοριστικό ρόλο στην ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ, έπαιξε η πληροφόρηση του προέδρου των ΗΠΑ, Χάρρυ Τρούμαν από τον αρχηγό της CIΓ, Χουτ Βάντερμπουργκ, ότι οι Έλληνες αντάρτες εφοδιάζονταν από την Βουλγαρία, την Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία. Θορυβημένος και πεπεισμένος, ότι ο κομμουνισμός θα επεκτεινόταν σε ολόκληρη την βαλκανική χερσόνησο, εγκαινίασε το λεγόμενο «δόγμα Τρούμαν» στην Ελλάδα και έτσι την τοποθέτησε στην πρώτη γραμμή κατά της εξάπλωσης του κομμουνισμού που προερχόταν από τη Μόσχα⁴¹.

Η δεύτερη βασική επιλογή υπήρξε η προώθηση της ελληνοτουρκικής φιλίας⁴² και η ανάπτυξη σχέσεων με χώρες της Ανατολής, όπως η Γιουγκοσλαβία.⁴³ Στα πλαίσια αυτά, πραγματοποιήθηκε η επίσκεψη του Τίτο στην Αθήνα, τον Ιούνιο του 1954, με την οποία σφραγίστηκε η αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων Ελλάδος και Γιουγκοσλαβίας. Δυστυχώς, η επίσκεψη συνοδεύτηκε από συλλήψεις αθώων πολιτών σε διάφορες περιοχές της χώρας. Λίγο καιρό αργότερα, οι δύο χώρες, αλλά και η Τουρκία, υπέγραψαν το Βαλκανικό Σύμφωνο στο Μπλεντ της σημερινής

40) Βλ. *Ιστορία του ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, τόμ. Ιστ', σσ. 184-188, εκδοτική Αθηνών.

41) Αλέξης Παπαχελάς, *Ο θιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947-1967*, εκδ. ΕΣΤΙΑ, σσ. 18-19.

42) Κ. Σβολόπουλος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική, 1830-1981*, εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα 2019, σσ. 234-236.

43) Απ. Βακαλόπουλος *Νέα Ελληνική ιστορία 1204-1985*, ό.π, σελ. 448.

Σλοβενίας. Οι τριμερείς συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Γιουγκοσλαβίας δημιούργησαν μία νέα ισορροπία δυνάμεων στα Βαλκάνια.

Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, υποδειγματική υπήρξε η αποκατάσταση των σχέσεων με δύο πρώην δυνάμεις του Άξονα, την Ιταλία και την Γερμανία. Αρχικά, οι ελληνοϊταλικές σχέσεις αναθερμάνθηκαν με την υπογραφή συμφωνίας για τις ιταλικές πολεμικές επανορθώσεις, τον Αύγουστο του 1949. Παρά την καχυποψία ιταλικών «κύκλων» για τις συμφωνίες Αθήνας- Βελιγραδίου, δεν υπήρξαν ιδιαίτερα προβλήματα.

Οι καλές αυτές σχέσεις επισφραγίστηκαν με την επίσκεψη του Ιταλού πρωθυπουργού de Gasperi στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1953. Ακολούθησε μία επίσκεψη του Παπάγου στη Ρώμη, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Επίσης, μετά τον τερματισμό της υπερατλαντικής βοήθειας στην Γερμανία, η κυβέρνηση Παπάγου αναζήτησε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γερμανίας μία πηγή πιστώσεων, για την ταχύτερη δυνατή ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Η επίσκεψη του Σ. Μαρκεζίνη στην Βόννη, το 1953, σφράγισε την ανάδειξη της Γερμανίας στον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο και πιστωτή της Ελλάδος.

Επιπλέον, η κυβέρνηση Παπάγου, προχώρησε σε επιστρατεύσεις, με σκοπό να ενισχύσει τις Δυτικές Δυνάμεις, κατά τον πόλεμο μεταξύ Νότιας και Βόρειας Κορέας, ο οποίος αποτέλεσε τμήμα του «Ψυχρού» πολέμου. Συνολικά, στον πόλεμο αυτόν πολέμησαν περίπου 4000 Έλληνες στρατεύσιμοι. Οι επιτυχίες των Ελλήνων στις πολεμικές επιχειρήσεις της Κορέας προκάλεσαν θαυμασμό στους Συμμάχους, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αίγλη της κυβέρνησης Παπάγου.

Το Κυπριακό ζήτημα έλαβε νέα διάσταση κατά την διακυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού. Μέχρι τότε η εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση υιοθετούσε την άποψη ότι οι διμερείς ελληνοβρετανικές διαπραγματεύσεις ήταν επαρκείς για την προώθηση των κυπριακών δικαίων. Ο Παπάγος εντούτοις, με δήλωση του στους *Times*, είχε ξεκαθαρίσει ότι οποιοδήποτε σχέδιο επίλυσης εφαρμοζόταν, το οποίο δε θα προωθούσε το συνολικό αίτημα της αυτοδιάθεσης, θα οδηγούσε σε αδιέξοδο τις όποιες συζητήσεις⁴⁴.

Το «Κυπριακό» άρχισε να οξύνεται το φθινόπωρο του 1953, χάρη σε ανθελληνική εκστρατεία του τουρκικού Τύπου. Το αντικείμενο υπήρξε μία υποτιθέμενη εκμετάλλευση Ελλήνων της Β. Ελλάδας κατά των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης. Η αρθρογραφία συνοδεύθηκε από απειλές εναντίον της ελληνικής κοινότητας στην Κωνσταντινούπολη και του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η ιδέα της προσφυγής στον ΟΗΕ ξεκίνησε να ωριμάζει μετά την άρνηση του υπουργού Εξωτερικών της Μ. Βρετανίας, Sir Anthony Eden, τον Δεκέμβριο του 1953.

44)Βλ. εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 30-8-1955.

Οι πιέσεις, που άσκησε ο πρώην αρχιεπίσκοπος Κιτίου και την εποχή εκείνη Κύπρου, Μακάριος βρήκαν υποστήριξη στο πλευρό της Αθήνας και τελεσφόρησαν στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών επί Παπάγου, το 1954, αν και η έκβασή τους κρίθηκε αρνητική. Η αναβολή της συζήτησης του Κυπριακού στο συμβούλιο του ΟΗΕ, απέκρυπτε τις προθέσεις της Μ. Βρετανίας να εκμεταλλευτεί την αποτυχία διεθνοποίησής του και συγχρόνως, να εισαχθεί η Τουρκία ως ενδιαφερόμενο μέλος στον κύκλο της κρίσιμης υπόθεσης. Βέβαια, η αναγωγή του Κυπριακού σε διεθνές ζήτημα εξαρτιόταν από πλήθος παραγόντων, οι οποίοι σχετίζονταν και με την πληθυσμιακή, αλλά και την εθνολογική διαστρωμάτωση του νησιού. Έναν ακόμη παράγοντα αποτέλεσε η φύση της δικαιοδοσίας του ΟΗΕ, ο οποίος δεν υπήρξε δικαιοκρινικό δικαστήριο, αλλά ένα διεθνές πολιτικό όργανο, που ήταν συνυφασμένο με την πολιτική πραγματικότητα και σκοπιμότητα της εποχής.

Το 1955 ξεκίνησε ο ανταρτοπόλεμος της ΕΟΚΑ με επικεφαλής τον στρατηγό Γρίβα, ή «Διγενή» κατά των Βρετανών. Κατά τις μάχες που έλαβαν χώρα οι αντάρτες σκότωσαν μερικούς Τουρκοκύπριους, κυρίως αξιωματικούς της αστυνομίας. Πλέον, το ειρηνικό κλίμα ανάμεσα στις δύο κοινότητες είχε ανατραπεί. Αρκετοί Τουρκοκύπριοι εγκατέλειψαν τα χωριά όπου διέμεναν και κατέφυγαν στις πόλεις ή μετανάστευσαν⁴⁵.

Η Αγγλία, επιθυμώντας να φέρει σε δεινή θέση τους Έλληνες της Μεγαλονήσου αλλά και την ελληνική κυβέρνηση, πρόβαλε την απειλή διχοτόμησης του νησιού, αν και οι Έλληνες αποτελούσαν το 80% του πληθυσμού ενώ, οι Τούρκοι, το 18%⁴⁶. Η κίνηση αυτή των Βρετανών ενισχύθηκε από την τοποθέτηση της Τουρκίας που ήταν ενάντια στην αυτοδιάθεση κατά την διάσκεψη του Λονδίνου, τον Ιούνιο του 1955. Οι κινήσεις των Βρετανών αφύπνισαν τον τουρκικό εθνικισμό και οι Τούρκοι προέβησαν στις ανθελληνικές ταραχές τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Για την ακρίβεια, Τούρκοι εθνικιστές έκαψαν και λεηλάτησαν σπίτια και καταστήματα των Ελλήνων, ενώ προέβησαν και σε βιασμούς και δολοφονίες. Ανθελληνικές ταραχές ξέσπασαν και στην Σμύρνη, όπου λεηλατήθηκε το ελληνικό προξενείο και το περίπτερο Διεθνούς Εκθέσεως⁴⁷. Έτσι από τη μεριά τους αυτή τη φορά, πολλοί Έλληνες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Πόλη και άλλες περιοχές και να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό. Η εμπλοκή του Μακάριου στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης και η υποστήριξη της εξέργεσης κατά της Μ. Βρετανίας σήμανε και την εμπλοκή του στον Ψυχρό πόλεμο και την τήρηση μιας πιο θετικής στάσης απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Την ίδια στιγμή οι εχθροπραξίες μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων συνεχώς εντεινόταν χωρίς καμία διάθεση

45) Γ. Β. Δερτιλής, *Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας, 1750-2015*, σσ. 759-760.

46) Βλ και Κωνστ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Ελλάδος. Επίτομη- Συνθετική. Από το 1204 ως το 2000* (2004), σελ. 484.

47) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 26-9-1955.

ειρήνευσης και από τις δύο πλευρές.Συνεπώς,ο πόλεμος Ελλάδας-Τουρκίας μετατοπίστηκε αυτή τη φορά από το μέτωπο της Μ. Ασίας στην Κύπρο και το Αιγαίο και οι οποιεσδήποτε προσπάθειες του παρελθόντος για ελληνοτουρκική συμφιλίωση κατέληξαν σε τέλμα⁴⁸.

Τέλος, η διακυβέρνηση Παπάγου σημαδεύθηκε από την παραίτηση του ισχυρού υπουργού Συντονισμού, Σπ. Μαρκεζίνη, τον Απρίλιο του 1954⁴⁹. Η σύγκρουση των δύο ανδρών έλαβε μεγάλη δημοσιότητα και κλόνισε την παντοδυναμία του Ελληνικού Συναγερμού. Στις 10 Απριλίου 1954, πραγματοποιήθηκε ανασχηματισμός της κυβέρνησης Παπάγου, με τον οποίο απομακρύνθηκαν από την κυβέρνηση οι Π. Λυκουρέζος και Π. Σιφναίος. Κατά τη διάρκεια του ανασχηματισμού, νέος υπουργός Προεδρίας ανέλαβε ο Γεώργιος Ράλλης, που υπουργοποιήθηκε για πρώτη φορά. Παρά τον ευρύ ανασχηματισμό, τα χαρτοφυλάκια των Οικονομικών και του Εμπορίου παρέμειναν στους Κ. Παπαγιάννη και Θ. Καψάλη.

Ο Μαρκεζίνης, αφού αποχώρησε, το Φεβρουάριο του 1955 ίδρυσε το «Κόμμα Προοδευτικών», το οποίο, σύμφωνα με την κεντρία αντιπολίτευση, θα ήταν το κόμμα, το οποίο θα παρείχε αφειδώς εξυπηρετήσεις υπέρ των κεφαλαιούχων, με παράλληλη «αφαίμαξη στα οικονομικά του λαού»⁵⁰.

Η παραίτηση Μαρκεζίνη συνοδεύτηκε λίγο καιρό αργότερα και από την ξαφνική ασθένεια του Παπάγου,καθιστώντας τον ανήμπορο να κυβερνήσει.Έτσι, ο Ελληνικός Συναγερμός παρέμενε ακέφαλος, μη μπορώντας να διαχειριστεί κρίσιμα για τη χώρα ζητήματα τη δεδομένη στιγμή,όπως την κλιμάκωση μετά την αποτυχημένη προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό,τις πιέσεις για ανάπτυξη ενώ ο πληθωρισμός απειλούσε τη νομισματική σταθερότητα,αλλά και το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών να αντιμετωπίζει πρόβλημα και τις εισαγωγές να αυξημένες έναντι των εξαγωγών⁵¹.Σίγουρα,η περίοδος θα μπορούσε να αναχθεί σε ένα κρίσιμο σημείο καμπής για την κυβέρνηση με τα οικονομικά δεδομένα να μην αποτιμώνται θετικά και το κλίμα να αποτυπώνεται και στον τοπικό Τύπο.Ενδεικτικά, ο Θαρραλέος σε φύλο του στις 27-6-1955 γράφει: «Ως και το ψωμί ψωμάκι του Ελλ. Λαού ανατιμάται.Η Κυβέρνησις των ανικάνων αναζητεί από παντού χρήματα για να πληρώσει τα τεράστια έξοδα που χρειάζεται για τις άσκοπες δαπάνες που συνεχώς δημιουργεί και που οδηγούν σε βέβαια χρεωκοπία.Αφερίμ.Όμως η ώρα του λαού πλησιάζει».

48)Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας,1750-2015*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σσ.759-760.

49)Γ.Βούλγαρης,Η.Νικολακόπουλος,Σ.Ριζάς,Τ.Σακελλαρόπουλος,Ι.Στεφανίδης,*Ελληνική Πολιτική Ιστορία*,εκδ. β', εκδ.Θεμέλιο, σσ. 26-27.

50) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 20-6-1955.

51)Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Ελληνικός Φιλελευθερισμός,Το ριζοσπαστικό ρεύμα (1932-1979)*, εκδ. Πατάκη, σελ.281.

Ο Παπάγος πέθανε σε ηλικία 72 ετών, στις 4 Οκτωβρίου του 1955. Όλοι πίστευαν ότι, διάδοχος του στην ηγεσία του κόμματος θα ήταν ο υπουργός Εξωτερικών, Στ. Στεφανόπουλος. Όμως, ο βασιλιάς Παύλος, ενεργώντας έχοντας ενημερωθεί για τη γνώμη των ΗΠΑ ως προς τον κατάλληλο για διάδοχο, θεώρησε ως καταλληλότερο τον υπουργό Δημοσίων Έργων, Κωνσταντίνο Καραμανλή. Ο Μακεδόνας υπουργός ξεχώριζε για την ισχυρή του βούληση, την ανάληψη πρωτοβουλιών και την άκαμπτη εμμονή του ως προς τη διεκπεραίωση των έργων του. Σύμφωνα μάλιστα με εκτιμήσεις του βασιλιά Παύλου, ο Κων/νος Καραμανλής ήταν ο καταλληλότερος για την διαδοχή της πρωθυπουργίας, διότι ήταν διατεθειμένος να παραγκωνίσει το ζήτημα της Κύπρου και να ασχοληθεί με τα εσωτερικά οικονομικά προβλήματα της χώρας⁵².

Ο Κ. Καραμανλής υπήρξε ο πρώτος, χρονολογικά, πρωθυπουργός από την Μακεδονία. Η πρώτη του κυβέρνηση ορκίστηκε στις 6 Οκτωβρίου 1955, δύο μέρες μετά το θάνατο του Παπάγου.⁵³ Όμως, η Βουλή σύντομα διαλύθηκε και στη συνέχεια, προκηρύχθηκαν εκλογές για τις 19 Φεβρουαρίου 1956. Λίγο αργότερα από την προκήρυξη των νέων εκλογών, ο Καραμανλής ίδρυσε ένα νέο κόμμα, την «Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση». Οι περισσότεροι βουλευτές του «Συναγερμού» τον ακολούθησαν και όπως αναμενόταν, η συντηρητική παράταξη, αν και με νέο ηγέτη, κατάφερε να επικρατήσει και στην προσεχή εκλογική αναμέτρηση.

52) Βλ. Αλ. Παπαχελάς, *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων (1947-1967)*, ό.π, σσ.44-54.

53) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 17-10-1955.

1.6. Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Παπάγου:

Μετά την άνοδο του «Ελληνικού Συναγερμού» στην εξουσία, αλλάζουν πολλά δεδομένα στο οικονομικό πεδίο και δοκιμάστηκαν πολιτικές και θεσμοί, οι οποίοι στόχευαν σε μόνιμη λύση του δημοσιονομικού και νομισματικού προβλήματος. Παρά το ότι δεν εξέλειπαν οι ατέλειες, το χρονικό περιθώριο ήταν μεγάλο και οι προσδοκίες μεγάλες.

Λόγω της ιδιότητάς του ως υπουργού Συντονισμού, επικεφαλής του οικονομικού επιτελείου υπήρξε ο Σ. Μαρκεζίνης. Η νομισματική μεταρρύθμιση, στην οποία προέβη και η συνοδευτική δέσμη μέτρων, έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο για την περαιτέρω πορεία της οικονομίας. Η σημαντικότερη όμως επίπτωση ήταν το ότι η εμπιστοσύνη του λαού προς τη δραχμή αποκαταστάθηκε, συντελώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αύξηση των αποταμιεύσεων. Η νομισματική σταθερότητα, η οποία ακολούθησε, παρά την σκληρότητά της και τις υπερβολές, που την χαρακτήρισαν κατά διαστήματα, έθεσε τις βάσεις για τον μετασχηματισμό της οικονομίας.

Η οικονομική λογική υπήρξε, χωρίς αμφιβολία, με το μέρος του κυβερνητικού οικονομικού επιτελείου, αλλά, με κάποιους όρους. Ο κυριότερος υπήρξε ότι η υποτίμηση θα συνοδευόταν από αντισταθμιστικά μέτρα σταθεροποίησης της οικονομίας, προσθέτοντας κάποια επιπλέον χαρακτηριστικά, στο οικονομικό πρόγραμμα του Καρτάλη από το 1952, διότι, χωρίς αυτήν, θα αντιμετώπιζε μεγαλύτερες δυσκολίες.

Μία σημαίνουσα κίνηση της κυβέρνησης στον οικονομικό τομέα αποτέλεσε η μεταρρύθμιση της 9^{ης} Απριλίου 1953, η οποία είχε σχεδιαστεί από τον Μαρκεζίνη και προέβλεπε την υποτίμηση της ελληνικής δραχμής κατά 50%⁵⁴ και τον αναπροσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής πέρα από τη διαχείριση της φτώχειας και της εξάρτησης. Σαφέστερα, η ισοτιμία της δραχμής συνδέθηκε με το δολάριο και παρέμεινε σταθερή για μία εικοσαετία. Αργότερα, περικόπηκαν και τα τρία μηδενικά για ψυχολογικούς λόγους. Βέβαια, λόγω της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης, ο προϋπολογισμός, που μέχρι τότε σημείωνε παθητικό, ισοσκελίστηκε για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια⁵⁵.

Σε αυτό το σημείο, σημαντικό είναι να αναφέρουμε το λόγο που οδήγησε στη νέα οικονομική πολιτική που δεν είναι άλλος από την περικοπή της αμερικανικής βοήθειας. Η μεγάλη σημασία που είχε έγκειται στο γεγονός, ότι κάλυπτε τα 2/3 των ελληνικών εισαγωγών, το σύνολο των συναλλαγματικών αναγκών της χώρας και κάλυπτε μεγάλο μέρος του δημοσίου ελλείμματος. Οπότε από το 1951 και μετά, η χώρα έπρεπε να βρει τρόπο να καλύψει μόνη της το δημοσιονομικό έλλειμμα, να

54) Βλ. Κωνσ. Βακαλόπουλου «Ιστορία της Ελλάδας. Επίτομη- Συνθετική. Από τη γένεση του νέου Ελληνισμού (1204) στη σύγχρονη Ελλάδα (2000)», ό.π., σελ. 479.

55) Βλ. Π. Καζάκου, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», τ. Ιστ,' 1999, σελ. 227

αυξήσει τις εξαγωγές και να μειώσει τις εισαγωγές (εμπορικό ισοζύγιο), να αξιοποιήσει πηγές εισοδήματος, όπως οι άδηλοι πόροι, ενώ το κράτος να περιορίσει τις δαπάνες και να αυξήσει τα έσοδά του. Τον επόμενο χρόνο, ακολουθήθηκε αυστηρός περιορισμός στις δημόσιες δαπάνες και στις πιστώσεις, ώστε να περιοριστεί το δημόσιο και εξωτερικό έλλειμμα και να πάψουν οι πληθωριστικές πιέσεις. Το 1953, έγινε το τελευταίο βήμα της νομισματικής πολιτικής που δεν ήταν άλλο από την υποτίμησή της⁵⁶.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η προσαρμογή της δραχμής ανήκε σε ένα πρόγραμμα γενικότερου αναπροσανατολισμού της ελληνικής οικονομίας. Αυτός ο αναπροσανατολισμός είχε τρεις συνιστώσες:

1. Η αποκατάσταση του ρόλου της αγοράς.
2. Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου του κράτους στην αγορά.
3. Η ταχύτερη δυνατή ενσωμάτωση της χώρας στη διεθνή αγορά.

Παράλληλα, εξαιτίας της συγχώνευσης των τραπεζών, Αθηνών και Εθνικής, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο κρατικό μονοπώλιο στον τραπεζικό τομέα, ο οποίος θα επηρέαζε για μεγάλο χρονικό διάστημα ανασχετικά τις οικονομικές δραστηριότητες, με την συντηρητική πολιτική πιστώσεων, που εφαρμοζόταν να έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την επιχειρούμενη φιλελευθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας. Δηλαδή, να μεν από την παραπάνω συγχώνευση δημιουργήθηκε ένα σημαντικής ισχύος πιστωτικό ίδρυμα, μέσω του οποίου όμως το κράτος παρέμβαινε στην ιδιωτική οικονομία και ουσιαστικά ωφελημένη, ήταν η νέα αστική τάξη που στήριζε τον Ελληνικό Συναγερμό.

Βέβαια, δεν έλλειψαν οι αντιδράσεις, όταν η ΓΣΕΕ προχώρησε σε απεργία, αλλά η ανταπόκριση των εργατών ήταν μικρή. Η αιτία της απεργίας ήταν οι φήμες, ότι ορισμένοι είχαν πληροφορηθεί για το συγκεκριμένο μέτρο και επωφελήθηκαν από αυτό, κερδοσκοπώντας με το να αποθεματοποιούν χρυσές λίρες. Ακόμη, δεν έλλειψε η διατύπωση απόψεων είτε αρνητικών, είτε θετικών για την συγκεκριμένη υποτίμηση από τον πολιτικό χώρο. Σημαντικότερο ωστόσο, είναι το γεγονός, ότι ο προϋπολογισμός, ο οποίος ήταν ελλειμματικός σταδιακά ισοσκελίστηκε. Η ισοσκέλιση του προϋπολογισμού ήταν και το ζητούμενο της αναπροσαρμογής της τιμής της δραχμής. Χωρίς αυτήν, η αναπροσαρμογή θα λειτουργούσε πρόσκαιρα και μόνο υπέρ των δημόσιων οικονομικών και όχι υπέρ της οικονομίας εν γένει⁵⁷. Επίσης, με τα πρόσθετα μέτρα που λήφθηκαν άμεσα, όπως για παράδειγμα ο έλεγχος των τιμών στην αγορά και οι επιδοτήσεις για την κάλυψη ειδών πρώτης

56) Βλ. Χρυσάφης Ι. Ιορδάνογλου, *Η ελληνική οικονομία μετά το 1950, Περίοδος 1950-1973, Ανάπτυξη, νομισματική σταθερότητα και κρατικός παρεμβατισμός*, σσ.lix-lv, τόμ. Α', εκδ. Τράπεζα της Ελλάδος, 2020.

57) Περισσότερα βλ. Σπ. Β. Μαρκεζίνη, *Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδος (1952-1975)*, τόμ. Γ', εκδ. ΠΑΠΥΡΟΣ.

ανάγκης στους οικονομικά ασθενέστερους, συγκρατήθηκε ο πληθωρισμός⁵⁸. Ένα ακόμη μέτρο που ακολούθησε ήταν η ελευθερία εισαγωγών και η κατάργηση του δελτίου.

Επιπλέον, ας σημειωθεί ότι στην οικονομική άνθηση συνέβαλε αποφασιστικά και η θέσπιση προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων. Ο Ν.2687, της 18^{ης} Ιουνίου 1953, συγκεκριμένα εγγυόταν του όρους της ξένης επένδυσης, ενώ, η επένδυση δεν κινδύνευε με ενδεχόμενη κρατικοποίηση. Παράλληλα, εγγυόταν την επανεξαγωγή συναλλάγματος με περιορισμούς των κεφαλαίων, αφενός και αφετέρου, με άλλους περιορισμούς, αυτή τη φορά σε ένα λογικό ύψος κερδών. Ας σημειωθεί ότι ο νόμος αυτός χαρακτηρίστηκε ως «αποικιακός»⁵⁹, αλλά η εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση δεν είχε τη δυνατότητα να τον αλλάξει, με δεδομένη την αυξητική ισχύ της, ούτε όμως και να τον αλλάξει, λόγω της εμφάνισης διαφορετικών συνθηκών.

Φυσικά, κίνητρα δόθηκαν σε συμβάσεις, οι οποίες θεωρήθηκαν ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομία. Στα προηγούμενα προστέθηκαν αργότερα και τα διάφορα κίνητρα για τις ελληνικές επιχειρήσεις, ώστε να αυξηθούν οι εξαγωγές τους. Επιπροσθέτως, άλλα στοιχεία, τα οποία συμπλήρωσαν το πλαίσιο πολιτικής υπήρξαν η εκστρατεία για την αύξηση των εσωτερικών αποταμιεύσεων, του 1955, η χαλάρωση των τραπεζικών ελέγχων, η δημιουργία φορέων για την υποστήριξη της εκβιομηχάνισης καθώς και παραγωγικές πρωτοβουλίες του κράτους, ένα στοιχείο το οποίο δήλωνε την προσφυγή στον προγραμματισμό. Συμπερασματικά, το κράτος δεν στηρίχθηκε αποκλειστικά στις δυνάμεις της αγοράς, αλλά, παράλληλα, δραστηριοποιήθηκε ώστε να ενθαρρυνθεί η ανάπτυξη.

Επίσης, νέοι κρατικοί φορείς εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στο οικονομικό προσκήνιο ή, αναδιαρθρώθηκαν μερικοί οργανισμοί με βάση τις αποκτούμενες εμπειρίες. Και συχνά, το κράτος συνέδεε τα μέτρα, που ενθάρρυναν την ιδιωτική πρωτοβουλία με αποθαρρυντικές ενέργειες. Από τις κινήσεις αυτές, προκύπτει το συμπέρασμα ότι το κράτος δεν είχε οριστική αντίληψη για την κατανομή των ρόλων ανάμεσα σε αυτό και την αγορά. Επιπλέον, οι κινήσεις αυτές στηρίζονταν από τη μία με την αντίληψη για το δημόσιο συμφέρον, αλλά, συνέπιπταν αφετέρου και με τα συμφέροντα της δημόσιας υπαλληλίας και των πελατειακών κυκλωμάτων. Για παράδειγμα, η ενίσχυση των συνεταιριστικών αγροτικών βιομηχανιών, να μεν ικανοποιούσε τα αιτήματα της αγροτιάς, αλλά παράλληλα, παρατηρήθηκε ανταπόκριση ως προς τις προσδοκίες των «αγροτοπατέρων».

Σημειώνεται ότι οι κρατικές τράπεζες επεδείκνυαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον πρωτογενή τομέα της ημεδαπής. Πιο συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1952-1955 η

58)Π. Καζάκος, *Ανάμεσα σε κράτος και Αγορά, Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, σσ. 166-167, εκδ. Πατάκη .

59)Βλ. αντίστοιχα το παράδειγμα για την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας, Σπ. Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη Χούντα 1952-1955 (η τριετία του Συναγερμού)*, σσ.90-91 ό.π.

Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος ευνοούσε την ίδρυση συνεταιριστικών αγροτικών βιομηχανιών, υπό τον όρο να μην είναι ιδιωτικές προκειμένου να ισχύει ο κρατικός παρεμβατισμός⁶⁰.

Μεταξύ των οργανισμών, περίοπτη θέση κατείχε ο ΟΧΟΑ (Οργανισμός Χρηματοδότησης Οικονομικής Αναπτύξεως), ιδρυθείς το 1954, για να εξυπηρετήσει τους στόχους, οι οποίοι υποδηλώνονταν στον τίτλο. Όμως, οι επιδόσεις του δεν υπήρξαν αξιόλογες.

Μία ακόμη ενέργεια του οικονομικού επιτελείου υπήρξε η διεύρυνση του πλέγματος «υπέρ τρίτων φόρων», το οποίο, σύντομα, κατέστη ένας αδιαφανής μηχανισμός μεταβιβάσεων. Την ίδια περίοδο, κρατικοί φορείς επέκτειναν ταχύτατα τις δραστηριότητές τους, όπως για παράδειγμα ο ΕΟΤ (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού), θέτοντας σε εφαρμογή το πρώτο πρόγραμμα δημιουργίας μεγάλων τουριστικών μονάδων, των περιφήμων «Ξενία». Τα ξενοδοχεία αυτά κατασκευάστηκαν από τον κορυφαίο Έλληνα αρχιτέκτονα του 20ού αιώνα, Άρη Κωνσταντινίδη. Φυσικά, υπήρξε επέκταση των δραστηριοτήτων και σε άλλες κρατικές επιχειρήσεις, όπως τα εργοστάσια ζάχαρης (αναφορά θα γίνει παρακάτω για την ΕΒΖ στο Πλατύ Ημαθίας) ή τις μονάδες παραγωγής λιπασμάτων.

Συγχρόνως, ένα ακόμη επίτευγμα της οικονομικής πολιτικής Παπάγου υπήρξε η επιστροφή των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, κάτι το οποίο επετεύχθη με την ψήφιση του Ν. 118/1954,⁶¹ ο οποίος είχε κατατεθεί την άνοιξη του 1954. Σε συνάντησή τους με την κυβέρνηση, λίγες μέρες μετά, οι εκπρόσωποι των εργατών εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την επαναφορά του μέτρου και υποσχέθηκαν ότι θα εργαστούν σκληρά για την επιτυχία του.

Φυσικά, κατά την εποχή του Παπάγου οι επενδύσεις αυξήθηκαν. Όμως, κατά το έτος 1955, το 40-50% των επενδύσεων κατευθυνόταν στην ανέγερση κατοικιών και οικοδομών. Εδώ, είμαστε υποχρεωμένοι να σημειώσουμε ότι το ποσοστό αυτό υπήρξε τριπλάσιο σε σχέση με το αντίστοιχο της υπόλοιπης Ευρώπης⁶².

Ένα ακόμη μέτρο, που λήφθηκε στον οικονομικό τομέα, υπήρξε η έκδοση του εσωτερικού «Εθνικού Παραγωγικού Δανείου», στα τέλη Μαΐου 1954, συνολικού ύψους 300.000.000 νέων δραχμών. Το ποσό αυτό θα διατίθετο για την κατασκευή παραγωγικών έργων. Για τη σημασία του δανείου αυτού, είχε μιλήσει, μέσω του ραδιοφώνου των Αθηνών μάλιστα, ο βασιλιάς Παύλος.

Όλα αυτά οδήγησαν την χώρα στο στάδιο της εκβιομηχάνισης, όταν, από τα τέλη του 1952, οι βιομηχανικοί κλάδοι παρουσίασαν απότομη αύξηση παραγωγής, ιδίως στην επεξεργασία μετάλλων και τον ηλεκτρισμό και συγκριτικά με τα

60) Βλ Γ. Δράκου *Χαμένα χρόνια: Ο σοσιαλισμός στην Ελλάδα*, Αθήνα 1993, σελ. 90

61) Βλ και εφημερίδα *Νίκη*, 17-5-1954.

62) Βλ. Απ. Βακαλόπουλου *Νέα ελληνική ιστορία 1204-1985*, ό.π, σελ. 441.

δυτικοευρωπαϊκά κράτη οι ρυθμοί ήταν υψηλότεροι. Βέβαια, η Ελλάδα τότε είχε εισαχθεί στον βιομηχανικό κλάδο, ενώ, οι υπόλοιπες χώρες παρουσίαζαν μία περισσότερο φυσιολογική εξέλιξη. Όμως, η χώρα, το 1955 παραμένει ακόμη γεωργική, αφού τα 2/3 του συνολικού πληθυσμού ασχολούνταν ακόμη με τον πρωτογενή τομέα. Παράλληλα, σχετικά με τον ορυκτό πλούτο παρατηρήθηκε αύξηση της παραγωγής μόνο στους βωξίτες και στους λιγνίτες.

Τέλος, το τελευταίο- χρονολογικά- μέτρο, το οποίο έλαβε το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης «Συναγερμού» υπήρξε η ρύθμιση του ωραρίου της Εφορίας κατά την θερινή περίοδο. Σαφέστερα, ορίστηκε ότι, για τρεις μήνες, από τις 15 Ιουνίου 1955 ως τις 15 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, οι οικονομικές υπηρεσίες θα λειτουργούσαν με συνεχές ωράριο από τις έξι το πρωί έως τις δύο το μεσημέρι. Οι πολίτες θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν για διάφορα θέματα από τις 10 π.μ.

Συνοπτικά, οικοδομήθηκε- βαθμιαία- ένα δαιδαλικό κράτος. Οι φιλοδοξίες του ήταν αναπτυξιακές. Μαζί, όμως, πολλαπλασιάστηκαν τα εγχώρια συμφέροντα, που εξυπηρετούσαν δικούς τους σκοπούς και θα αντιστέκονταν, εν τέλει, σε κάθε απόπειρα προσαρμογής.

Κεφάλαιο 2

2.1. Η Μακεδονία στις αρχές της δεκαετίας του 1950:

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και ο εμφύλιος πόλεμος της περιόδου 1945-1949 είχαν ως αποτέλεσμα κατεστραμμένα οικήματα και μία αβεβαιότητα για το μέλλον. Η κυριότερη συνέπεια των εξελίξεων αυτών υπήρξε η επιφυλακτικότητα Ελλήνων και ξένων επιχειρηματιών για επενδύσεις. Η επιφυλακτικότητα αυτή οφειλόταν στην γεωγραφική γειτνίαση της περιοχής αυτής με κράτη, τα οποία, κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, είχαν ταχθεί στο πλευρό της Σοβιετικής Ένωσης και αποτελούσαν, θεωρητικά, απειλή για την περιοχή⁶³.

Όμως, η κυριότερη αρνητική εξέλιξη για την Μακεδονία υπήρξε η μείωση του πληθυσμού. Πιο αναλυτικά, αν και μετά το 1922 και την έλευση των προσφύγων, ο πληθυσμός αυξήθηκε, μέσα σε μία δεκαετία (1940-1950) ελαττώθηκε σε σημαντικό βαθμό.

Η κυβέρνηση Παπάγου βρέθηκε αντιμέτωπη με δυσμενείς καταστάσεις. Σαφέστερα, παρατηρούνταν ανάπτυξη της αστυφιλίας, διότι οι περισσότεροι κάτοικοι άρχισαν να συγκεντρώνονται στην Θεσσαλονίκη, όπου και προέβησαν σε έναρξη των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Ακόμη, υπήρξε αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος και καταστροφή οικισμών, όπως για παράδειγμα η παλιά πόλη της Καστοριάς. Παράλληλα, τροχοπέδη στην ανάπτυξη αποτελούσε η άναρχη δόμηση πολλών οικισμών. Τα προαναφερθέντα προβλήματα διογκώνονταν, επειδή υπήρχε απουσία προγραμματισμού για ορθή ανάπτυξη.

Παρά τα προβλήματα, τα οποία κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι πρώτες μετεμφυλιακές κυβερνήσεις επέδειξαν ενδιαφέρον για ζωτικούς τομείς της οικονομίας. Στην Μακεδονία, παρατηρήθηκε μία γεωργική επανάσταση, που είχε αρχίσει να συντελείται από την περίοδο του μεσοπολέμου. Αναλυτικότερα, το υποζύγιο αντικαταστάθηκε από τον γεωργικό ελκυστήρα και η εντατική χρήση σπόρων, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων ανάγκασε τον παραγωγό να επικοινωνεί συχνά με τον γεωπόνο, την κρατική υπηρεσία και τον σταθμό πειραματικών καλλιεργειών, που βρισκόταν στην περιοχή. Η σύγκριση, η οποία παρατηρείται ανάμεσα στις επιδόσεις προπολεμικής και μεταπολεμικής περιόδου, επέδειξε σημαντικές αλλαγές στις στρεμματικές αποδόσεις της παραγωγής βαμβακιού, πατάτας και σιτηρών⁶⁴. Ακόμη, παρατηρήθηκε αύξηση παραγωγής και σε άλλα αγροτικά προϊόντα, όπως τα εσπεριδοειδή.

63) Βλ. Θ. Βερέμη & Γ. Κολλιόπουλου, *Ελλάς: Η σύγχρονη συνέχεια*, ό.π, σελ. 363:

«Τις σχέσεις (της Σοβιετικής Ένωσης) με την Ελλάδα δυσχέρανε επιπροσθέτως η πολιτική, η οποία ακολουθούσε για το Μακεδονικό».

64) Για την αύξηση της παραγωγής σίτου, βλ. Κωνστ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της μείζονος Μακεδονίας*, 2005, εκδ. οίκος Αντ. Σταμούλη, σελ. 118

Παράλληλα, γρήγορα σημειώθηκε ανάπτυξη και στην κτηνοτροφία. Συγκεκριμένα, ξεκίνησε η εγκατάλειψη της στάνης και έγινε σταδιακά στροφή στην επιχειρηματική κτηνοτροφία. Το αποτέλεσμα ήταν η ανάπτυξη της βοοτροφίας, της προβατοτροφίας, της πτηνοτροφίας και της χοιροτροφίας. Όλη αυτή η ανάπτυξη δεν θα ήταν πραγματικότητα, αν δεν υπήρχε η παροχή πιστώσεων από την Αγροτική Τράπεζα.

Τέλος, βελτίωση παρατηρήθηκε και στους υπόλοιπους τομείς του πρωτογενούς τομέα. Αναλυτικότερα, στις ορεινές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, όπως και στην Δράμα, δημιουργήθηκαν μεγάλα εργοστάσια, με αντικείμενο την επεξεργασία ξύλου και χάρτου στην Ελλάδα. Αυτό σήμαινε ανάπτυξη της δασικής παραγωγής, με θετικές συνέπειες στην οικονομία.

Ακόμη, με χρηματοδότηση της Αγροτικής Τράπεζας έγινε η ανανέωση και επέκταση του αλιευτικού κεφαλαίου, δηλαδή σκαφών αλιείας. Αυτές οι κινήσεις πραγματοποιήθηκαν ιδίως στην περιοχή της Καβάλας, όπου δημιουργήθηκε μία σύγχρονη ζώνη αλιπάστων και της Χαλκιδικής. Μάλιστα, σε πολλές λίμνες προωθήθηκε η ιχθυοκαλλιέργεια.

Μεταξύ των τομέων, στους οποίους αποδόθηκε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, υπήρξε η ηλεκτροδότηση της υπαίθρου. Τον Ιούλιο του 1950, ιδρύθηκε η ΔΕΗ (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού) για την παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος σε ολόκληρη την χώρα.

Για την περιοχή της Μακεδονίας, η ηλεκτροδότηση ανατέθηκε στην αμερικανική εταιρεία EBASCO. Η εταιρεία αυτή πρότεινε την κατασκευή δύο μονάδων ηλεκτροδότησης στον ελληνικό βορρά. Η μία από αυτές υπήρξε το υδροηλεκτρικό φράγμα στον Άγρα του νομού Πέλλας, το οποίο εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 1954. Στα εγκαίνια του έργου, το παρών έδωσαν, μεταξύ άλλων, ο εκπρόσωπος της εταιρείας, Ντρέϊκ και ο υπουργός Συντονισμού, Θ. Καψάλης⁶⁵. Το έργο αυτό αναβάθμισε την ηλεκτροδότηση της Θεσσαλονίκης, των Σερρών και της Καβάλας ενώ, συγχρόνως, λειτούργησαν και υποσταθμοί, με σκοπό την επαρκή ηλεκτροδότηση και των υπολοίπων πόλεων.

Εκτός από τον ηλεκτροφωτισμό της υπαίθρου, πρωτεύοντα ρόλο στον εκσυγχρονισμό έπαιξαν και οι τηλεπικοινωνίες. Πιο αναλυτικά, με το Νομοθετικό Διάταγμα της 23^{ης} Οκτωβρίου 1949, πραγματοποιήθηκε η ίδρυση του «Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος» (ΟΤΕ). Ο νέος αυτός οργανισμός αντικατέστησε την «Ανώνυμη Ελληνική Τηλεφωνική Εταιρεία» (ΑΕΤΕ). Ο στόχος ήταν η ενοποίηση του συνόλου των διαφόρων δημοσίων και ιδιωτικών τηλεπικοινωνιών. Ας σημειωθεί ότι, παρά την ύπαρξη της ΑΕΤΕ σε όλη την ελληνική επικράτεια, η τηλεγραφία, η τηλεφωνία και οι εγχώριες συνδέσεις ήταν αποσπασματικές και ελλιπώς

65) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 1-11-1954 και εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 8-11-1954.

συντονισμένες. Συνεπώς, η κυβέρνηση του Συναγερμού είχε την υποχρέωση να μεριμνήσει, ώστε να επιλυθεί το ταχύτερο δυνατό και αυτό το πρόβλημα.

Ολοκληρώνοντας, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι ξεκίνησε και η αναβάθμιση της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ), ενός θεσμού, ο οποίος είχε ιδρυθεί το 1926. Σήμερα, αποτελεί το μεγαλύτερο εκθεσιακό κέντρο ως προς τις επιδόσεις της οικονομίας στην μακεδονική αγορά. Ας σημειωθεί λοιπόν ότι, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Ελληνικού Συναγερμού, πραγματοποιήθηκαν διευρύνσεις στον εκθεσιακό της χώρο, αναγνωρίζοντας τον σκοπό της. Σαφέστερα, το 1954, τα όριά της ανέρχονταν σε 91.000 τ.μ, ενώ, ένα χρόνο αργότερα, έφτασε τα 122.000 τ.μ. Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 1955 η κυβέρνηση υποσχέθηκε ότι ο χώρος της ΔΕΘ θα διευρυνθεί ακόμη περισσότερο⁶⁶.

2.2. Η Βέροια μετά τον εμφύλιο πόλεμο:

Η Βέροια ορίστηκε ως η πρωτεύουσα του νομού Ημαθίας, όπως και της ομώνυμης επαρχίας, από της συστάσεώς των, το 1946. Είναι γνωστό ότι αυτό ισχύει ως σήμερα. Ακόμη, αποτελεί έδρα της μητρόπολης Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Για την ονοματοδοσία της πόλης έχουν διατυπωθεί διάφορες εκδοχές. Μια ενδιαφέρουσα εκδοχή και σύμφωνα με το μύθο είναι ότι το όνομά της οφείλεται, πιθανόν, στην Βερόη, η οποία ήταν κόρη του Μακεδόνα βασιλιά Βέρητα. Μάλιστα την ονομασία Βέροια πήραν από την μακεδονική μητρόπολη και άλλες πόλεις ανά τον κόσμο. Τέλος, να αναφέρουμε ότι η πόλη είναι χτισμένη σε υψόμετρο 160 μέτρων, στους πρόποδες του όρους Βέρμιο⁶⁷.

Η Βέροια, όπως και η υπόλοιπη Μακεδονία, εξήλθε τραυματισμένη από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο, που ακολούθησε. Πολλές αγροτικές εκτάσεις στην περιοχή της έμειναν ακαλλιέργητες, εξαιτίας της «αποψίλωσης» του πληθυσμού, ο οποίος οφείλεται σε μαζικές εκτελέσεις αντιστασιακών και αμάχων, στην καταστροφή έργων υποδομής αλλά και την μετανάστευση, η οποία πραγματοποιήθηκε μετά τον πόλεμο. Βέβαια, οι μέθοδοι καλλιέργειας εξακολουθούσαν να είναι πρωτόγονες, κάτι το οποίο συνέβαινε και σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας. Ο πληθυσμός της πόλης κατά το 1946 δεν υπερέβαινε τις 20.000 κατοίκους, με πολλούς από αυτούς να αποτελούν οικογένειες ανταρτόπληκτων των γύρω χωριών και που παρέμεναν άστεγοι⁶⁸ και άλλους να προέρχονται από την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Η κοινωνική ζωή της πόλης στα χρόνια του εμφυλίου διαγόταν από το κλίμα εθνικφροσύνης, την υποστήριξη του στρατού και των διώξεων των «αναρχοκομμουνιστών». Στην πόλη ίσχυαν

66) Βλ. εφημερίδα «Αστήρ», φ. 16-9-1955.

67) Βλ. *Ιστορία της Βέροιας*, τόμ. Α', Βέροια, 1960, σσ. 47-49.

68) Ο επαναπατρισμός των ανταρτόπληκτων στα χωριά του νομού ξεκίνησε το Μάιο του 1949. Βλ. Χρήστος Ι. Σκούπρας, *Κατοχή, Εαμική εξουσία, Εμφύλιος στην Ημαθία (εφημερίδες, απελευθέρωση, κοινωνική ζωή)*, Βέροια 2016, σελ. 93.

περιοριστικά μέτρα, τα οποία ενίσχυαν το αίσθημα της ανασφάλειας όπως, οι έλεγχοι των αγροτών που εξέρχονταν και εισέρχονταν στην πόλη, η απαγόρευση της κυκλοφορίας το βράδυ, ακόμη και η διανομή του υλικού της UNRRA γίνονταν με κριτήριο τις πολιτικές διακρίσεις και αρκετές φορές διατυπώθηκαν κατηγορίες από τον τοπικό Τύπο («Θαρραλέος») για ατασθαλίες.

Φυσικά, δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε και την ύπαρξη των πιστοποιητικών κοινωνικών φρονημάτων, των απολύσεων δημοσίων υπαλλήλων λόγω κοινωνικών φρονημάτων, τις δηλώσεις μετανοίας και άλλα μέσα που συντηρούσαν το κλίμα της τρομοκρατίας των πολιτών.

Ακόμη, η εκπαίδευση των παιδιών στα σχολεία επηρεάστηκε κατά την εμφυλιακή περίοδο. Στα περισσότερα σχολεία των χωριών δεν υπήρχαν δάσκαλοι, λόγω της επιστράτευσής τους, ή επειδή είχαν αποσπαστεί στα αστικά κέντρα. Σε ορισμένα σχολικά κτίρια μάλιστα, διέμεναν ανταρτόπληκτοι με αποτέλεσμα μαθητές να απέχουν από τα μαθήματά τους.

Κατά την περίοδο 1948-1949, οι επιθέσεις του Δημοκρατικού Στρατού ενίσχυαν το κλίμα της τρομοκρατίας και της ανασφάλειας των πολιτών. Από τη μεριά του, το καθεστώς επιχειρούσε να ενισχύει το φρόνημα του στρατού και των πολιτών με τις επισκέψεις των Παύλου και Φρειδερίκης (Σεπτέμβριος 1947, Φεβρουάριος 1949), του στρατηγού Βαν Φλητ (Ιανουάριος 1949) και του Παπάγου. Επίσης, δημιουργήθηκαν πολυβολεία μετά τις επιθέσεις του Δημοκρατικού Στρατού σε Νάουσα και Βέροια, περιμετρικά της πόλης και δημιουργήθηκε και ο λόχος των ΜΕΑ/MAY στον οποίο υπηρετούσαν ελεύθεροι επαγγελματίες και αγρότες. Η κατεδάφιση των πολυβολείων αυτών έγινε μετά από σχετική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, στην προσπάθεια εγκαινίασης μιας νέας εποχής⁶⁹.

Κατά συνέπεια, η Βέροια ήταν υποχρεωμένη να επουλώσει τις πληγές της και εν συνεχεία, να διεκδικήσει τη θέση, που της αναλογούσε, στο ελληνικό κράτος.

69)Υπ' αριθμόν 243,31-8-1953 απόφαση του δημοτικού συμβουλίου.

2.3. Η Βέροια κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Παπάγου:

2.3.1. Τηλεπικοινωνίες και ηλεκτρισμός:

Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Α. Παπάγου, η Βέροια, όπως και πολλές άλλες επαρχιακές πόλεις, επιθυμούσε το άνοιγμα μίας νέας σελίδας για την περιοχή της, ξεκινώντας από τη βελτίωση, των τηλεπικοινωνιών. Πιο αναλυτικά, στις 30 Δεκεμβρίου 1951, η τότε Δημοτική αρχή της πόλης, υπό την ηγεσία του Αναστάσιου Καρατζόγλου, εξέδωσε πράξη προς ψήφισμα, με το οποίο αποφάσισε την ανταλλαγή οικοπέδων ανάμεσα στο δήμο της Βέροιας και τον Οργανισμό Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος. Ο στόχος ήταν να ιδρυθεί «Μέγαρο Τηλεπικοινωνιών» στην οδό Μητροπόλεως, όπου υπήρχε ένα διαθέσιμο οικόπεδο και το οποίο βρισκόταν στην κατοχή του δήμου. Το οικόπεδο αυτό, θα περνούσε, μετά την υπογραφή της αμφίπλευρης συμφωνίας, στον ΟΤΕ.

Το οικόπεδο, όπου θα πραγματοποιείτο η ανέγερση του Μεγάρου Τηλεπικοινωνιών είχε συνολική έκταση 750 τ.μ, από τα οποία θα χρησιμοποιούνταν τα 400. Φυσικά, για κάθε περίπτωση ανταλλαγής κτήσεων, η πλευρά του ατόμου ή του οργανισμού, ο οποίος προσφέρει την κτήση, υποχρεούται να ορίσει το ακριβές μέγεθος της κτήσης, διότι, σε διαφορετική περίπτωση, η ανταλλαγή κρίνεται άκυρη ή δεν πραγματοποιείται.⁷⁰

Η τελική συνεδρίαση για το θέμα της εγκατάστασης του Μεγάρου Τηλεπικοινωνιών πραγματοποιήθηκε το πρωί της 15^{ης} Μαΐου 1952. Στη συνεδρίαση εκείνη, η δημοτική αρχή λειτούργησε με γνώμονα το συμφέρον των δημοτών και στη συνέχεια, ανακοίνωσε ότι η πράξη της 30ής Δεκεμβρίου 1951, έχει εγκριθεί. Από την πλευρά του, σύσσωμο το δημοτικό συμβούλιο, αποφάσισε να πραγματοποιηθεί η ανταλλαγή του οικοπέδου.

Συγκεκριμένα, υπολογίζοντας το ότι το προς ανταλλαγή οικόπεδο έχει πρόσοψη προς τα δυτικά με την οδό Μητροπόλεως και προς τα νότια με την οδό Δ. Βικέλα, το δημοτικό συμβούλιο προσέθεσε μέτρα, με αποτέλεσμα, η συνολική έκταση του προς ανταλλαγή οικοπέδου να ανέλθει στα 440.000 τ.μ. Ακόμη, σημειώθηκε ότι ο «Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος» αποτελεί τον διάδοχο της «Ανωνύμου Τηλεφωνικής Εταιρείας» στην οποία είχε περιέλθει το οικόπεδο, βάσει της συμβολαιογραφικής πράξης 5190/ 1939 και η αξία του οικοπέδου πρέπει να είναι ίση με αυτήν, η οποία αναγραφόταν στο συμβόλαιο.

Επιπλέον, αποφασίστηκε να ολοκληρωθεί η ανταλλαγή και τον δήμο Βέροιας να εκπροσωπήσει ο δήμαρχος, εξουσιοδοτημένος, διότι είχε εγκριθεί η πράξη 262 της 30ής Δεκεμβρίου 1951, αλλά και η πράξη εκείνης της ημέρας έπρεπε να εγκριθεί με Β.Δ. Στο τέλος, αποφασίστηκε, με ανακοίνωση την οποία υπέγραψε ο πρόεδρος του

70) Βλ και Ι.Σ. Σπυριδάκη, *Αστικός Κώδικας*, 2003, σσ. 979-980.

δημοτικού συμβουλίου και τα μέλη, ότι η πράξη αυτή θα υποβληθεί με στόχο να εγκριθεί από Β.Δ.

Στις 9 Μαΐου 1954, εγκαινιάστηκαν, παρουσία των Αρχών της πόλης, τα γραφεία του ΟΤΕ στην Βέροια, τα οποία στεγάστηκαν σε ένα νεόδμητο κτίριο. Το κτίριο αυτό είχε ξεκινήσει να θεμελιώνεται από τον Απρίλιο του 1945. Η πόλη πλέον είχε ενταχθεί και μαθηματικά στο δίκτυο τηλεπικοινωνιών. Σύντομα, εγκαταστάθηκε και δεύτερη γραμμή, προς την κατεύθυνση της Θεσσαλονίκης. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, το συνεργείο Εξωτερικών εγκαταστάσεων του ΟΤΕ ολοκλήρωσε τις εργασίες του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιστολή της «ΣΗΜΕΝΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ Α.Ε» (30-9-54) προς το δήμο Βέροιας με την οποία η εταιρεία κάνει προσφορά για την παροχή εξοπλισμού τηλεφωνικού κέντρου, τονίζοντας μάλιστα ότι πρόκειται για «άριστη κατασκευή και ότι τυγχάνει ευρείας προτίμησης»⁷¹.

Φυσικά, η τηλεφωνική σύνδεση δεν έγινε μόνο για τους δημότες της πρωτεύουσας, αλλά και για τους κατοίκους γειτονικών χωριών. Αναλυτικότερα, κατά τις αρχές Ιουνίου 1955 οι κάτοικοι του οικισμού της Κουμαριάς απέκτησαν τηλέφωνο, χάρη σε απόφαση του τότε υπουργού Συγκοινωνιών Κ.Καραμανλή και ενέργειες, που αποδίδονται στον βουλευτή Ημαθίας του «Ελληνικού Συναγερμού», Δ. Χατζηδημητρίου⁷².

Ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε από την κυβέρνηση Παπάγου και στον ηλεκτροφωτισμό της υπαίθρου. Ενδεικτικό παράδειγμα όσο αφορά την ευρύτερη περιοχή της Ημαθίας, αποτελεί το Αγγελοχώρι. Τον Δεκέμβριο του 1954, ο νεοεκλεγείς πρόεδρος του, Θ. Σπαθόπουλος, ζήτησε δάνειο συνολικού ύψους 250.000 δραχμών, με στόχο την ηλεκτροδότηση του χωριού.⁷³ Το δάνειο εγκρίθηκε και με τον τρόπο αυτό, το Αγγελοχώρι κατάφερε να αποκτήσει ηλεκτρισμό.

Όσο αφορά τις αποζημιώσεις είχε οριστεί ότι, για κάθε τετραγωνικό μέτρο, το οποίο χανόταν εξαιτίας της εγκατάστασης πυλώνων ηλεκτρικού ρεύματος, αποζημίωση από τη ΔΕΗ 900 δραχμών, ενώ, στην περίπτωση εναέριου χώρου, τον οποίο διέτρεχε το ηλεκτροφόρο καλώδιο, 600 δραχμές. Συνοπτικά, για όσους αγρότες εκτελούνταν έργα στο κτήμα τους, θα λάμβαναν αποζημίωση, η οποία μπορεί να ανερχόταν μέχρι ύψους 10.000 δραχμών, ενώ, σε όσους αγρότες το σύρμα περνούσε από τον εναέριο τους χώρο, θα πληρώνονταν λιγότερο.

Τέλος, χάρη σε ενέργειες της ΔΕΗ και ορισμένων κυβερνητικών παραγόντων, χορηγήθηκε ηλεκτρικό ρεύμα στους οικισμούς Επισκοπή, Χαρίεσσα και Κοπανό, ενώ με δάνειο ύψους δύο δισεκατομμυρίων δραχμών που εξασφάλισε τότε ο δήμος

71) Βλ. Υπόμνημα εικ. 9 & 10.

72) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 16-5-1955

73) Βλ και εφημερίδα *Νίκη*, φ. 13-12-1954

Αλεξάνδρειας εξασφαλίστηκε ο ηλεκτροφωτισμός της πόλης, αλλά και των τότε κοινοτήτων Νεοχωρίου, Σχοινιά, Καψοχωρίου, Νησελίου. Φυσικά, η ανάγκη ηλεκτροφωτισμού πολλών περιοχών εξακολουθούσε να υφίσταται, όπως για παράδειγμα του οικισμού της Καλλιθέας Βέροιας, όπου με υπόμνημα υπογεγραμμένο από όλους του κατοίκους γνωστοποιήθηκε το πρόβλημα του ηλεκτροφωτισμού της περιοχής στον τότε δήμαρχο Α. Κεμιντζέ, ο οποίος με τη σειρά του υποσχέθηκε, ότι θα κατέβαλλε κάθε δυνατή προσπάθεια για την ηλεκτροφώτιση της τότε γραφικής συνοικίας⁷⁴.

2.3.2. Πρωτογενής τομέας:

Κατά την πρώτη μετεμφυλιακή περίοδο, οι ελληνικές κυβερνήσεις εκτέλεσαν μία σειρά από αρδευτικά έργα, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το «Σχέδιο Μάρσαλ»⁷⁵, το Ειδικό Ταμείο Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Δασών και το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, το οποίο αφορούσε και τους δύο τομείς παραγωγής, πρωτογενή και δευτερογενή.

Με τον όρο «πρωτογενής τομέας» εννοούμε την εκμετάλλευση της γης, η οποία γίνεται πραγματικότητα μέσω της καλλιέργειας, της κτηνοτροφίας, της κηπουρικής και άλλων συναφών απασχολήσεων⁷⁶. Φυσικά, όλοι γνωρίζουν ότι τα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα μετατρέπονται σε πλήθος καταναλωτικών αγαθών και με τη συμβολή των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα, στον οποίο ανήκει η βιομηχανία.

Λίγο πριν την άνοδο του Παπάγου, το καλοκαίρι του 1952, το υποκατάστημα της Αγροτικής Τραπέζης στην Ημαθία, άρχισε να διανέμει καλλιεργητικά δάνεια, τα οποία αφορούσαν τις καλλιέργειες βάμβακος. Αναλυτικότερα, τα χορηγούμενα δάνεια ήταν αξίας 75.000 δραχμών για το πότισμα του κάθε στρέμματος και 50.000 δραχμών για τα έργα αποξήρανσης. Ακόμη, συνεχίστηκε η πολιτική χορήγησης και για άλλα είδη καλλιεργειών. Για την ακρίβεια, για τα κηπευτικά χορηγήθηκαν δάνεια, των οποίων η αξία κυμαίνονταν από 80 έως 250.000 δραχμές ανά στρέμμα. Επιπλέον, για τους αμπελουργούς δόθηκαν δάνεια, αξίας 45-55.000 δραχμών ανά στρέμμα και τέλος, 80.000 δραχμές για την κάθε κυψέλη ενός μελισσοκόμου.

Παράλληλα, άρχισαν σύντομα να διανέμονται, χάρη σε ενέργειες της Αγροτικής Τράπεζας, βαμβακόσποροι, λιπάσματα, ζιζανιοκτόνα, φάρμακα και αρβύλες της

74) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 23-05-1955.

75) Βλ. Burns, E.M. *Νεότερη ευρωπαϊκή ιστορία: Ο δυτικός πολιτισμός. Οι νεότεροι χρόνοι*, 1983, σελ. 966:

«Το σχέδιο Μάρσαλ προέβλεπε την παροχή κονδυλίων για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας»

76) Βλ και Γ. Μπαμπινιώτη, «*Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*» (1999), σελ. 1349

ΚΥΔΕΠ. Όλα τα προαναφερθέντα εφόδια είχαν εξασφαλιστεί χάρη σε δάνεια της τράπεζας.

Το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς, ανακοινώθηκε ότι η Αγροτική Τράπεζα προμηθεύτηκε έγκαιρα λιπάσματα, τα οποία φυλάσσονταν. Η έγκαιρη αυτή πρόσληψη οφειλόταν στον κίνδυνο ανατιμήσεων από την διεθνή αγορά. Επιπλέον, σημειώθηκε ότι θα δινόταν και παράταση στη διανομή, ώστε να ωφεληθούν όσο το δυνατό περισσότεροι καλλιεργητές. Για το λόγο αυτό, ο Τύπος της εποχής, αλλά και το υπουργείο παρακαλούσαν τους γεωργούς να προμηθευτούν έγκαιρα τα λιπάσματά τους. Επίσης, μέσω της Εθνικής και της Αγροτικής Τράπεζας, έδιναν στους αγρότες χαμηλότοκα δάνεια για την αγορά τρακτέρ και θεριζοαλωνιστικών μηχανών, για την εγκατάσταση αρδευτικών συστημάτων, για την εισαγωγή νέων καλλιεργειών ακόμη και για την ίδρυση συνεταιρισμών⁷⁷, όπως θα δούμε συγκεκριμένα για τη Βέροια παρακάτω.

Κατά την ίδια περίοδο, λόγω εφαρμογής του Ν. 2147, της 6^{ης} Ιουνίου 1952, απαγορεύθηκε η πώληση δενδρυλλίων, τα οποία προορίζονταν για μοσχεύματα σπόρων, χωρίς την άδεια του Υπουργείου Γεωργίας. Η διεύθυνση Βέροιας του υπουργείου Γεωργίας παρακάλεσε τους φυτωριούχους και τους ιδιοκτήτες θερμοκηπίων να προσέλθουν στα γραφεία της υπηρεσίας, με σκοπό να τακτοποιήσουν τις υποθέσεις τους.

Με την άνοδο του Ελληνικού Συναγερμού στην εξουσία, εφαρμόστηκαν τροπολογίες στους νόμους, οι οποίοι σχετίζονταν με τα αγροτικά θέματα. Πιο αναλυτικά, με απόφαση της 10^{ης} Νοεμβρίου από το υπουργείο Γεωργίας έλαβε χώρα η άρση της απαγόρευσης για πώληση γης, που ίσχυε με τον Ν. 3250. Αξιοσημείωτο είναι το ότι ο νόμος αυτός αναθεωρήθηκε με δύο νέους, τους Ν. 2148/1952 και 2258/1952. Με τους νόμους αυτούς, οι προς πώληση εκτάσεις δεν προορίζονταν για απαλλοτρίωση, αλλά, ήταν υποχρεωτική η καταβολή των δικαιωμάτων υπέρ του «Εμπράγματος Ταμείου», όπως προβλεπόταν από την υπουργική απόφαση υπ' αριθμόν 6255 του 1946.

Ένα πρόβλημα αποτελούσαν οι γεωπόνοι, για τους οποίους είχε καθιερωθεί η κατοχή 150 στρεμμάτων γης. Μάλιστα, πολλοί από αυτούς διέθεταν και άλλες εκτάσεις, στερώντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα εργασίας σε πολλούς ακτήμονες. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε η επιστολή του νομάρχη Ημαθίας, Κ. Τσούπτη, στις 18 Νοεμβρίου 1953, με την οποία απαιτούσε να δοθεί λύση στο πρόβλημα των ακτημόνων γεωργών, που θα ερχόταν με την αξιοποίηση των

77) Thomas W. Gallant, *Νεότερη Ελλάδα, Από τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας, μέχρι τις μέρες μας*, μτφ. Γ. Σκαρβέλη, Δ. Λαμπροπούλου & Κ. Γαρδίκας (επίμ.), εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2017, σελ. 363.

εκτάσεων, οι οποίες προέκυψαν με την αποξήρανση της λίμνης Γιαννιτσών, η οποία πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα.⁷⁸

Στην ίδια επιστολή, ο νομάρχης Ημαθίας ανέφερε τους λόγους, για τους οποίους έπρεπε να γίνει η αξιοποίηση των εκτάσεων καθώς επρόκειτο για ζήτημα ενίσχυσης της εθνικής οικονομίας. Ξεκινώντας την απαρίθμηση των λόγων, σημειώνεται ότι η περιοχή δεν διέθετε ικανοποιητικό οδικό δίκτυο, το οποίο αποτελούσε πρωταρχικό στοιχείο για την ανάπτυξη μίας περιοχής. Ακόμη, λόγω των φθινοπωρινών βροχών, η περιοχή μεταβαλλόταν όπως αναφέρει σε τέλματα, τα οποία καθιστούσαν αδύνατη την κίνηση τροχοφόρων και πεζών. Παράλληλα, πολλοί αγροί έμεναν αφρόντιστοι και όπως αναμενόταν, δεν γινόταν συγκομιδή καρπών. Ένα ακόμη στοιχείο, το οποίο χρησιμοποίησε ο νομάρχης, ήταν ότι, αν και δίπλα από τις περιοχές αυτές περνούσε ο ποταμός Λουδίας, τα καλοκαίρια ξεραίνονταν τα φυτά, εξαιτίας της έλλειψης των κατάλληλων μέσων άρδευσης. Έτσι, πρότεινε στην επιστολή την δημιουργία εγγειοβελτικών έργων και έργων συγκοινωνίας χωρίς να επιβαρυνθεί ο κρατικός προϋπολογισμός, αλλά με αξιοποίηση των τοπικών κεφαλαίων που θα προέρχονταν από την μεν ελλιπή αξιοποίηση των καλλιεργήσιμων εδαφών, ωστόσο σύντομα και υπό τη σκέπη ενός οργανισμού θα συγκεντρώνονταν τα απαραίτητα κεφάλαια. Μάλιστα προτείνει την υπαγωγή της επαρχίας των Γιαννιτσών στο νομό Ημαθίας, ώστε και τα προβλήματα που θα προέκυπταν να λύνονταν πιο γρήγορα υπό ενιαία διοίκηση, αλλά και για έναν πολύ σημαντικό όπως αναφέρει -προσχηματικό εντούτοις θα χαρακτηρίζαμε- λόγο, δηλαδή για την αποβολή του σλαβόφωνου ιδιώματος που επέβαλλε η σλαβική προπαγάνδα και ο κομμουνισμός που πήγαζε από αυτήν στους κατοίκους των Γιαννιτσών. Τέλος, σύμφωνα με εκτιμήσεις θα γινόταν διανομή γης σε ακτήμονες, συνολικής έκτασης 700 στρεμμάτων. Οι ακτήμονες προέρχονταν από την Ημαθία, αλλά και από όμορες περιοχές, όπως τα Γιαννιτσά.⁷⁹

Στις 9 Απριλίου 1954 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Βέροιας, σε ένα νεόδμητο κτίριο. Ο αγροτικός κόσμος είχε αποκτήσει το δικό του σπίτι. Πρώτο -χρονολογικά- έργο της νεοπαγούς Ενώσεως θα ήταν η επανεξέταση του ζητήματος του βαμβακιού, το οποίο βρισκόταν σε εκκρεμότητα από το 1951. Ας σημειωθεί ότι, κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Παπάγου υπήρξε ένας εκδημοκρατισμός στις ενέργειες των Συνεταιρισμών. Συγκεκριμένα, με το διάταγμα υπ' αριθμόν 696 του 1955, δεν χρειαζόταν η άδεια της τοπικής αστυνομίας για τη σύγκληση συνελεύσεων.⁸⁰ Βέβαια, η παρουσία ενός οργάνου της τάξης συνέχισε να είναι υποχρεωτική, ωστόσο ίσχυε ότι «Η

78) Βλ. Κωνστ. Βακαλόπουλου, *Νεότερη ιστορία της Μακεδονίας*, 1999, εκδ. οίκος Αντ. Σταμούλη, σελ. 259.

79) Ολόκληρη η επιστολή σώζεται στα ΓΑΚ Ημαθίας, Α.Β.Ε 150, φ.55, υποφ. 14, α/α 10.

80) Βλ. εφημερίδα «*Νίκη*», φ. 11-4-1955.

παρεμπόδιση των μελών μίας συνεταιριστικής μορφής σε συνέλευση συνιστά παραβίαση του συντάγματος και όπως είναι φυσικό, ασκείται ποινική δίωξη»⁸¹.

Εκτός από την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Ημαθίας, τοπικούς συνεταιρισμούς απέκτησαν και πολλά χωριά. Για παράδειγμα, ένας από τους περισσότερο δραστήριους υπήρξε αυτός, που ιδρύθηκε στο χωριό Γεωργιανοί, εξυπηρετώντας παράλληλα και αγρότες από το γειτονικό χωριό Καστανιά. Ακόμη, στάλθηκαν γεωργικοί σύμβουλοι για να συνεργαστούν με τους αγρότες και να τους βοηθήσουν να βελτιώσουν τις σοδειές του ρυζιού, του καπνού, του βαμβακιού και των καπνών. Ταυτόχρονα,

Δύο μήνες μετά (Ιούνιος 1954) πραγματοποιήθηκε ακόμη ένα βήμα προς την χάραξη μίας ουσιώδους αγροτικής πολιτικής, διότι, εκδόθηκαν αγορανομικές διατάξεις, χάρη στις οποίες κατοχυρώθηκαν αλωνιστικά δικαιώματα. Αναλυτικότερα, για τις καλλιέργειες σίτου και σίκαλης το δικαίωμα αυτό ανερχόταν σε 9%. Για τις καλλιέργειες κριθαριού, σιμιγδάλης και βρώμης, το δικαίωμα αυτό βρισκόταν σε ποσοστό 10- 12%. Τέλος, για τα πλαγιασμένα σιτηρά, τα δικαιώματα αυτά ανέρχονταν σε ποσοστό 30%.

Ακόμη, θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη αν δεν γινόταν λόγος για το ότι ένα από τα μεγαλύτερα χοιροστάσια της Μακεδονίας, λειτουργούσε στην «καρδιά» της Βέροιας, κοντά στο «Ρολόι». Το χοιροστάσιο αυτό αποτέλεσε μαρτυρία για την ανάπτυξη και της κτηνοτροφίας στην Βέροια⁸². Εκτός από την κτηνοτροφία, ένας άλλος υποδεέστερος κλάδος υπήρξε η υλοτομία. Πολλά από τα κομμένα ξύλα χρησιμοποιούνταν ως καυσόξυλα και πωλούνταν από τη διεύθυνση του υπουργείου Γεωργίας στην Βέροια.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά την διετία 1953-1954 δόθηκαν 6 δισεκατομμύρια δραχμές, με στόχο την διάνοιξη νέων τάφρων και κατασκευή αποξηραντικών, με παράλληλη συντήρηση των ήδη υπαρχουσών. Ένα από τα χωριά, που ωφελήθηκε σημαντικά από τα έργα αποξήρανσης, υπήρξε το Αγγελοχώρι. Χάρη σε ενέργειες του δραστήριου κυβερνητικού βουλευτή, Δ. Χατζηδημητρίου, αποξηράνθηκαν περίπου 3000 στρέμματα, τα οποία έγιναν κατάλληλα για καλλιέργειες. Κλείνοντας, σημειώνεται ότι η ενέργεια αυτή ήταν επιτακτική, καθώς στην περιοχή της Βέροιας είχαν ήδη ιδρυθεί σύλλογοι ακτημόνων⁸³.

81) Βλ. Α. Καρακατσάνη, *Εργατικό Δίκαιο*, 1980, σελ. 55-56.

82) Μάλιστα, βάσει της απόφασης 176 του δημοτικού συμβουλίου που συνήλθε στις 10-7-1953 κρίθηκε επιτακτική η ανάγκη για την προμήθεια τριχινσκοπίου, αναγκαίου για την προστασία της υγείας των δημοτών. Επίσης, στις 13 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, συνήλθε το δημοτικό συμβούλιο και ενέκρινε ποσό για την επισκευή και βελτίωση των δημοτικών σφαγείων (βλ. απόφαση 308).

83) Η μέριμνα για την αποκατάσταση των ακτημόνων του δήμου Βέροιας βεβαιώνεται και με την υπ' αριθμόν απόφαση 153 του δημοτικού συμβουλίου (5-6-1954), σύμφωνη πάντα με τις διατάξεις του

Επίσης, κατά την ίδια διετία, πραγματοποιήθηκε η κατασκευή δύο αρδευτικών δικτύων. Το πρώτο βρισκόταν στον ποταμό Τριπόταμο και για την κατασκευή του η κυβέρνηση Παπάγου διέθεσε το ποσό των 2 δισεκατομμυρίων δραχμών και θα κάλυπτε μία μεγάλη γεωγραφική περιοχή της ημαθιώτικης πρωτεύουσας, που αρδευόταν από τα νερά του ποταμού. Το δεύτερο δίκτυο βρισκόταν στο Λιποχώρι και για την κατασκευή του διατέθηκε το ποσό των 1.500.000.000 δραχμών. Εκείνο θα εξυπηρετούσε τους αγρότες, των οποίων οι καλλιέργειες βρίσκονταν στα σύνορα των σημερινών νομών Ημαθίας και Πέλλας⁸⁴. Το συγκεκριμένο έργο θα κάλυπτε μία περιοχή, συνολικής έκτασης 160.000 στρεμμάτων. Και στην κατασκευή των αρδευτικών δικτύων ουσιαστική υπήρξε η συμβολή των βουλευτών του «Ελληνικού Συναγερμού», Δημ. Χατζηδημητρίου και Αθ. Χατζηνώτα.

Σύντομα, οι αγρότες κατάφεραν να αποκτήσουν το δικό τους έντυπο. Σαφέστερα, την 1^η Αυγούστου 1954, ο σύνδεσμος αποφοίτων της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης, έθεσε σε κυκλοφορία το περιοδικό «Αγρότης», το οποίο αποτελούσε ένα χρήσιμο εργαλείο, χάρη στο οποίο γινόταν δυνατή η ερμηνεία των σύγχρονων μεθόδων καλλιέργειας. Στήριξη προς τον αγροτικό κόσμο παρείχε και ο συγγραφέας και δημοσιογράφος Δ. Πουρνάρας, ο οποίος, στις αρχές του 1954, άρχισε να εκδίδει την εφημερίδα «Ελεύθερος», που κυκλοφορούσε σε πανελλαδική κλίμακα.

Επιπλέον, το Ξηρολίβαδο, ένα χωριό στους πρόποδες του Βερμίου, κατά την εποχή της ανάρρησης του Παπάγου στον πρωθυπουργικό θώκο, ήταν τελείως εξαρθρωμένο. Πιο συγκεκριμένα, περίπου 170 κατοικίες είχαν καταστραφεί κατά την κατοχή και τον Εμφύλιο και έπρεπε να ανοικοδομηθούν⁸⁵. Η ανάγκη ανοικοδόμησης του Ξηρολίβαδου υπήρξε επιτακτική, διότι ήταν ένα σπουδαίο κέντρο παραγωγής πατάτας, με καλλιεργήσιμη έκταση 2000 στρεμμάτων⁸⁶. Σύντομα, ελήφθησαν μέτρα και το χωριό ξανάρχισε να πρωταγωνιστεί στην παραγωγή πατάτας. Επιπρόσθετα, εκτός της παραγωγής πατάτας, το χωριό έγινε γνωστό και στον κτηνοτροφικό τομέα. Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 1953 ιδρύθηκε το Σωματείο Κτηνοτρόφων με το όνομα «Προφήτης Ηλίας» και έδρα του, τη Βέροια.

Μία ακόμη περιοχή, στην οποία πραγματοποιήθηκαν έργα, που αποσκοπούσαν στην ανάπτυξη της αγροτικής πολιτικής, υπήρξε η Μελίκη. Οι ακτήμονες της Μελίκης ζητούσαν γη. Για την επίλυση του προβλήματος, ο κυβερνητικός βουλευτής

άρθρου 8 του Ν.Δ 2585/53. Για την ήδη ύπαρξη συλλόγων/συνδέσμων ακτημόνων, πληροφορίες εντοπίζονται και στην εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ.28-1-1952.

84) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 15-11-1954.

85) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 24-11-1952.

86) Πολλά από τα χωριά του Βερμίου υπήρξαν επί το πλείστον πατατοπαραγωγικά, γεγονός που στην περίοδο της Κατοχής εκμεταλλεύονταν οι Γερμανοί.

Χατζηδημητρίου, συνέβαλε ώστε να ξεκινήσουν εργασίες αποξήρανσης και εκσκαφής καναλιών στο χωριό.

Ακόμη, πάλι με δικές του ενέργειες στάλθηκαν μηχανήματα και εκσκαφέας στον οικισμό Αγγελωχώρι. Σύντομα, άρχισαν οι εργασίες κατασκευής αποξηραντικών τάφρων στο χωριό και μαζί αποφασίστηκε η εκκαθάριση και των ήδη υπαρχουσών ρεμάτων. Σύμφωνα με υπολογισμούς, θα αποξηραινόταν έκταση περίπου 3000 στρεμμάτων, η οποία θα αποτελούσε γη, που θα διανεμόταν σε ακτήμονες.

Την Πρωτοχρονιά του 1955, ο Χατζηδημητρίου πραγματοποίησε επίσκεψη στην κοινότητα Νεοκάστρου. Οι κάτοικοι ζήτησαν την επέκταση των καλλιεργειών καπνού και την έγκριση δανείου από την Αγροτική Τράπεζα για την αγορά κτήματος 3000 στρεμμάτων, το οποίο ανήκε στο Άγιον Όρος και στη συνέχεια, τη διοχέτευση της ροής χειμάρρων. Σύντομα αποφασίστηκε η επίλυση των ζητημάτων, με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στο Νεόκαστρο. Από την πλευρά του, ο φίλεργος βουλευτής υποσχέθηκε ότι θα προβεί στις απαραίτητες ενέργειες, με σκοπό να κατασκευαστούν τα προαναφερθέντα έργα.

Σύμφωνα με τον Τύπο της εποχής, ένα πρωτοπόρο χωριό, στην περιοχή της Βέροιας, στον αγροτικό τομέα ήταν η Κουλούρα. Κύριες απασχολήσεις των κατοίκων της περιοχής ήταν η καλλιέργεια δημητριακών και βαμβακιού. Η κυβέρνηση Παπάγου μερίμνησε ιδιαίτερα για το χωριό, με δεσμεύσεις από τους βουλευτές της κυβέρνησης για γενικότερη «ανύψωση».

Η έλευση του 1955 βρήκε τους κατοίκους των ορεινών χωριών με επαρκή ποσότητα σίτου. Σαφέστερα, χάρη σε προσωπικές ενέργειες του νομάρχη Ημαθίας, οι κάτοικοι αυτοί εφοδιάστηκαν με μία ποσότητα σιταριού, η οποία έφτανε τους 110 τόνους. Αναμφίβολα, πρόκειται για μία σημαντική πρωτοβουλία του νομάρχη, ο οποίος απέδειξε, για μία ακόμη φορά, το ότι υπήρξε φίλεργος.

Παράλληλα, τον Φεβρουάριο του 1955, ο δήμαρχος Βέροιας αποφάσισε την εγκατάσταση των βουστασίων εκτός των ορίων της πόλης. Ήταν μία ορθή απόφαση, χάρη στην οποία οι κάτοικοι μπορούσαν να εξασφαλίσουν οφέλη για την υγεία τους. Ας σημειωθεί ότι το βουστάσιο εγκαταστάθηκε στον Άγιο Αθανάσιο, στους πρόποδες του Βερμίου.

Επίσης, μία πρόταση του υπουργού Γεωργίας, Π. Λεβαντή, τον Μάιο του 1955, εγκρίθηκε από το οικονομικό επιτελείο με την οποία αποφασίστηκε η ενίσχυση των βαμβακοπαραγωγών με δάνειο συνολικού ύψους 10.000.000 δραχμών. Η συγκεκριμένη απόφαση περιελάμβανε και τους βαμβακοκαλλιεργητές της Βέροια⁸⁷. Επιπλέον, με το ίδιο διάταγμα αποφασίστηκε η ενίσχυση των κτηνοτρόφων της χώρας, μέσω ενός δανείου συνολικού ύψους 20.000.000 δραχμών. Κλείνοντας,

87) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 16-5-1955.

σημειώνεται ότι και τα δύο δάνεια του υπουργείου Γεωργίας δόθηκαν άμεσα και η ολοκλήρωση των καταβολών πραγματοποιήθηκε πριν το τέλος του 1955.

Τον Ιούνιο του 1955 δόθηκε από το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ημαθίας, το ποσό των 50.000 δραχμών με στόχο την κατασκευή αρδευτικού καναλιού στα χωριά Γιαννακοχώρι-Μαρίνη, δίνοντας τέλος στο πρόβλημα της λειψυδρίας, που αντιμετώπιζαν οι αγρότες των δύο προαναφερθέντων οικισμών. Στα τέλη του ίδιου μήνα, οι αρχές της Ημαθίας αποφάσισαν να αποζημιώσουν παραγωγούς, οι οποίοι είχαν υποστεί ζημιές εξαιτίας της θεομηνίας η οποία είχε ξεσπάσει νωρίτερα την ίδια χρονιά⁸⁸.

Ο Λεβαντής, υπό την ιδιότητα του υπουργού Γεωργίας, επισκέφθηκε τον Ιούλιο του 1955 την πόλη της Βέροιας. Επισκέφθηκε την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών της Βέροιας και το υποκατάστημα της Αγροτικής Τραπέζης. Κατά την επίσκεψή του, ο υπουργός συνοδεύεται από τον βουλευτή Δ. Χατζηδημητρίου, ο οποίος τον ενημέρωσε για διάφορα θέματα. Τέλος, χάρη σε ενέργειες του δραστήριου βουλευτή Χατζηδημητρίου, οι οποίες έγιναν αποδεκτές από το υπουργείο Γεωργίας, το Σεπτέμβριο του 1955, η Νομισματική Επιτροπή αποφάσισε την εξόφληση του 75% των γραμματίων, που όφειλαν οι αγοραστές γεωργικών μηχανημάτων σε εμπόρους.

2.3.3. Παιδεία και παιδική πρόνοια:

Στην περιοχή της Βέροιας, η παιδεία γνώρισε μια σχετική ανάκαμψη κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Παπάγου η οποία όμως είχε ήδη ένα υπόβαθρο όταν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και μάλιστα επί Τουρκοκρατίας, η εκπαίδευση υπήρξε αρκετά ανεπτυγμένη με την πόλη να μετρά συνολικά 29 σχολεία. Έτσι λοιπόν υπήρχαν σχολεία αρρένων, νηπιαγωγεία αλλά και το μοναδικό τότε «Μελέτειο Παρθενγωγείο» (1874), που χτίστηκε χάριν στην πρωτοβουλία του ιερομόναχου Μελέτειου ο οποίος συγκέντρωσε χρήματα κατά την περιοδεία του στην Ρωσία.

Πρωταρχική μέριμνα της κυβέρνησης, υπήρξε η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού εν γένει και επέδειξε ενδιαφέρον και για την ευρύτερη περιοχή της Ημαθίας. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση διέθεσε χρηματικό ποσό για την κατασκευή σχολικών οικημάτων. Κατά τη διετία 1952-1954, δόθηκαν 800.000.000 δραχμές για την ανέγερση και αποπεράτωση δημοτικών σχολείων στο νομό. Παράλληλα, το κράτος επέδειξε μέριμνα, ώστε να διοριστούν

88) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 4-7-1955.

δάσκαλοι, οι οποίοι θα αναπλήρωναν τα κενά, που άφηναν οι στρατευθέντες εκπαιδευτικοί. Για τον διορισμό τους, υπεύθυνη ήταν η Νομαρχία.

Ακόμη, μια από τις πρωτοβουλίες του υπουργείου Εθνικής Παιδείας, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1953, ήταν ορισμένες οικονομικές απαλλαγές των πολυτέκνων που αφορούσαν την εκπαίδευση. Από τις σημαντικότερες απαλλαγές υπήρξε και η μη υποχρέωση καταβολής διδάκτρων σε πρακτικές σχολές, αλλά και στα σχολεία της Μέσης εκπαίδευσης⁸⁹.

Νέοι επιστήμονες στηριζόμενοι στις πρωτοβουλίες κυρίως των διευθυντών των ιδιωτικών γυμνασίων της Βέροιας, του Πλατέος, της Κρύας Βρύσης και των Γιαννιτσών αποφάσισαν να ιδρύσουν Γυμνάσια με σκοπό να μορφωθούν και τα παιδιά των αγροτών. Συνοπτικά, επρόκειτο για μια σειρά ενεργειών, οι οποίες είχαν ως απόλυτο στόχο την καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού.

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα ίδρυσης νεοσύστατων γυμνασίων, ήταν και το Γυμνάσιο στο χωριό Γιδάς. Το Γυμνάσιο αυτό λειτουργούσε υπό τη διεύθυνση του ιδρυτή, Γεωργίου Ψυχούλα, ο οποίος σε πολλές περιπτώσεις παρείχε τις γνώσεις του αφιλοκεδώς και ξεκίνησε τη λειτουργία του το φθινόπωρο του 1950. Δύο χρόνια μετά, το Γυμνάσιο του Γιδά απέκτησε δικό του, ιδιόκτητο χώρο, στην οδό Π. Τσαλδάρη. Τα εγκαίνια του πραγματοποιήθηκαν το απόγευμα της Κυριακής 28 Σεπτεμβρίου 1952. Ο γνωστότερος καθηγητής, ο οποίος δίδαξε στο εν λόγω σχολείο, υπήρξε ο γνωστός πεζογράφος, συγγραφέας και ποιητής Γιώργος Ιωάννου. Επίσης, πολλά κορίτσια της περιοχής, απέκτησαν πρόσβαση στη μόρφωση μέσω της εκπαίδευσης τους στο συγκεκριμένο γυμνάσιο και έτσι είχαν την ευκαιρία για περαιτέρω σπουδές και εξέλιξη. Κάποια στιγμή, εξαιτίας της πληθώρας μαθητών, είχε τονιστεί από τον Τύπο της Ημαθίας η ανάγκη λειτουργίας παραρτήματος Γυμνασίου σε μία κοντινή με τον Γιδά περιοχή⁹⁰.

Επίσης, από τον τοπικό τύπο της εποχής πληροφορούμαστε την ύπαρξη του ιδιωτικού γυμνασίου «Αριστοτέλης», που λειτουργούσε στην πόλη της Βέροιας. Για να εγγραφεί ένα παιδί στο συγκεκριμένο Γυμνάσιο όφειλε να προσκομίσει απολυτήριο Δημοτικού Σχολείου και ένα πιστοποιητικό ηλικίας από τον Δήμο και την κοινότητα, όπου κατοικούσε. Φυσικά, αμφότερα τα προαναφερθέντα δικαιολογητικά, έπρεπε να συνοδεύονται από αίτηση κηδεμόνα για εγγραφή⁹¹.

Επίσης, θα αποτελούσε σοβαρή μας παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι στην Βέροια είχε ιδρυθεί, χάρη στις ενέργειες του Θεσσαλονικιού καθηγητή οικονομικών- και στελέχους της ΕΠΕΚ- Βασιλείου Τελειώνη, το «Τελώνειον Ανώτατον Εκπαιδευτικόν Ίδρυμα» (ΤΑΕΙ), το οποίο λειτουργούσε στην Θεσσαλονίκη

89) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 19-10-1953.

90) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 18-1-1954.

91) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 27-6-1955.

και την Βέροια από την περίοδο του Εμφυλίου. Γενικός διευθυντής του ιδρύματος ανέλαβε ο ίδιος ο Β. Τελειώνης. Τον Δεκέμβριο του 1952, οι αίθουσες διδασκαλίας μεταφέρθηκαν σε νέο οίκημα.

Το ΤΑΕΙ περιλάμβανε μία μικτή επαγγελματική σχολή Λογιστών, στην οποία η φοίτηση διαρκούσε εννέα μήνες και το πρόγραμμα διδασκαλίας είχε διάρκεια πέντε ωρών. Δικαίωμα φοίτησης είχαν οι απόφοιτοι του Γυμνασίου και μετά τη φοίτηση, οι απόφοιτοι λάμβαναν τίτλο σπουδών, που ισοδυναμούσε με πτυχίο λογιστή.

Επιπλέον, στο ΤΑΕΙ λειτουργούσε μία σχολή «Πρακτικών Λογιστών». Αυτή ήταν ελευθέρων σπουδών και η φοίτηση διαρκούσε οκτώ ή εννέα μήνες. Τα μαθήματα πραγματοποιούνταν έξι φορές την εβδομάδα και δεκτοί γίνονταν σπουδαστές, ανεξαρτήτως της εκπαιδευτικής τους κατάρτισης. Οι απόφοιτοι της συγκεκριμένης σχολής καθίσταντο ικανοί να εργαστούν ως «πρακτικοί λογιστές». Ένα ακόμη τμήμα του ΤΑΕΙ υπήρξε μία μέση εμπορική σχολή, η οποία χωριζόταν σε ημερησία και νυχτερινή, για τους εργαζόμενους μαθητές.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της σχολής, θα λειτουργούσαν οι τάξεις από την Α έως την Δ. Δεκτοί γίνονταν μαθητές και μαθήτριες, οι οποίοι θα περνούσαν πρώτα επιτυχώς από εξετάσεις, οι οποίες διενεργούνταν κάθε Ιούλιο. Ακόμη, ως σημειωθεί ότι στην εμπορική σχολή Βέροιας γίνονταν δεκτοί όχι μόνο κάτοχοι του απολυτηρίου Δημοτικού αλλά και μαθητές, που είχαν απορριφθεί από τις εισαγωγικές εξετάσεις των κλασικών Γυμνασίων. Οι μαθητές αυτοί ξεκινούσαν να φοιτούν στην Α', Β' και Γ' τάξη. Παράλληλα, οι άποροι μαθητές, που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στη σχολή, γίνονταν δωρεάν δεκτοί, υπό τον όρο να είχαν επιτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις.

Επιπλέον, στο ΤΑΕΙ διδάσκονταν και φιλολογικά μαθήματα. Άλλα μαθήματα, τα οποία διδάσκονταν στο συγκεκριμένο εκπαιδευτήριο, υπήρξαν η Φυσική και τα Μαθηματικά, η γαλλική γλώσσα και τεχνικά μαθήματα⁹². Παράλληλα, υποχρεωτική υπήρξε η διδασκαλία εμπορικών μαθημάτων. Αποσκοπώντας στην ταχύτερη δυνατή κάλυψη των θέσεων, το ΤΑΕΙ συχνά προσέφερε εργασία σε εκπαιδευτικούς των προαναφερθέντων μαθημάτων.

Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, οι εγγραφές των μαθητών θα γίνονταν εντός των γραφείων των εκπαιδευτηρίων, Θεσσαλονίκης και Βέροιας, σε εργάσιμες ώρες των αντίστοιχων ημερών. Τα μαθήματα θα ξεκινούσαν, όπως συνηθιζόταν τότε στα σχολεία, την 1^η Οκτωβρίου.

Τέλος, στα αντικείμενα σπουδών του ΤΑΕΙ προστέθηκαν, από το σχολικό έτος 1955-1956, δύο νέες ειδικότητες, της ραδιοτεχνίας και της ηλεκτροτεχνίας, των

92) Βλ.εφημερίδα *Αστήρ*, φ.29-8-1955.

οποίων η διάρκεια φοίτησης ορίστηκε σε τρία χρόνια για καθένα από τα δύο⁹³. Φυσικά, τα προαναφερθέντα μαθήματα θα διδάσκονταν στους ίδιους χώρους και οι εγγραφές θα πραγματοποιούνταν στα ίδια γραφεία. Επίσης, σημειώνεται ότι, για τα υπόλοιπα πρακτικά μαθήματα η φοίτηση θα παρέμενε μονοετής.

Η πρωτοβουλία αυτή του κ. Τελειώνη, του διευθυντή σπουδών του ιδρύματος, χαιρέτιστηκε από πολλούς Βεροιώτες, αλλά και κατοίκους των γειτονικών περιοχών. Ο λόγος της θετικής ανταπόκρισης ήταν ότι, με τον τρόπο αυτό δινόταν η δυνατότητα στους νέους να απαγκιστρωθούν από τα κλασσικά γυμνάσια, τα οποία δημιουργούσαν θέσεις θεσιθηρών, κατά τον Ελ. Βενιζέλο,⁹⁴ ενώ, ταυτόχρονα, είχε αποδειχθεί ότι το τυπικό απολυτήριο Γυμνασίου δεν ήταν αρκετό για τον στίβο της ζωής. Αντίθετα, για τους αποφοίτους της εμπορικής σχολής Ημαθίας ήταν ευκολότερο να βρουν εργασία, ανταποκρινόμενοι κατ' αυτόν τον τρόπο στις δυσκολίες της ζωής. Βέβαια, δεν αποκλείονταν από δημόσιες θέσεις, όπως για παράδειγμα να εργαστούν ως υπάλληλοι της νομαρχίας.

Επίσης, στην πόλη λειτούργησαν ιδιωτικά φροντιστήρια, στα οποία προετοιμάζονταν υποψήφιοι φοιτητές. Τα συγκεκριμένα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια είχαν αναγνωριστεί από το κράτος. Πιο συγκεκριμένα, στα φροντιστήρια αυτά, υπήρχαν τμήματα αποφοίτων Δημοτικού, οι οποίοι θα προετοιμάζονταν για το Γυμνάσιο, μαθητές που είχαν κριθεί ως ανεξεταστέοι στο Γυμνάσιο και υποψήφιοι φοιτητές. Επίσης, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι στους συγκεκριμένους χώρους εκπαίδευσης παρέχονταν μαθήματα Λογιστικής, τετράμηνης διάρκειας. Τα γνωστότερα φροντιστήρια υπήρξαν αυτά του μαθηματικού Ελ. Καρακώστα και του Λ. Ιωσηφίδη, ο οποίος επίσης εργαζόταν ως καθηγητής μαθηματικών.⁹⁵ Αξιοσημείωτο είναι ότι, στο φροντιστήριο του Λ. Ιωσηφίδη, λειτουργούσε και τμήμα για υποψήφιους φοιτητές των λογιστικών σχολών. Παράλληλα, το φροντιστήριο του Ελ. Καρακώστα έδινε τη δυνατότητα, μέσω ενός ξεχωριστού τμήματος, να προετοιμαστούν κατάλληλα νέοι, που στόχευαν στην εισαγωγή τους στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.

Ακόμη, στις 31-10-1955, το δημοτικό συμβούλιο με την υπ' αριθμόν 443 απόφαση, προχώρησε στην παραχώρηση στο ελληνικό δημόσιο, παράπλευρου οικοπέδου με το Μέγαρο του ΟΤΕ στην Μητροπόλεως, ώστε να ανεγερθεί η πρώτη δημόσια Βιβλιοθήκη. Μέσα στην απόφαση υπήρχε μόνο ο όρος, να ξεκινήσουν οι εργασίες μέχρι τα τέλη Δεκέμβρη του 1956, διαφορετικά το οικόπεδο θα περνούσε πάλι στην κυριότητα του δήμου. Σύμφωνα με τον Αντώνη Κολτσίδα (ό.π,σελ.1487), η Βιβλιοθήκη ιδρύθηκε με βάση τον Α.Ν. 1362/1949 «Περί ιδρύσεως ανασυγκροτήσεως και ενιαίας οργανώσεως των ανά το Κράτος Βιβλιοθηκών» και το

93) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 16-9-1955.

94) Για τη δήλωση αυτή του Βενιζέλου, βλ Απ. Βακαλόπουλου *Νέα ελληνική ιστορία 1204-1985*, ό.π, σελ. 393.

95) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 13-7-1953.

1956 ξεκίνησε η λειτουργία της. Η Βέροια υπήρξε από τις πρώτες επαρχιακές πόλεις, οι οποίες ίδρυσαν βιβλιοθήκη και ως σήμερα έχει λάβει πλήθος βραβεύσεων για το πολύπλευρο έργο της. Αξίζει να σημειωθεί ότι η βιβλιοθήκη της Βέροιας είναι αποτέλεσμα του έργου που επιτέλεσε ο τότε εισαγγελέας της πόλης, Ευθύμιος Γιαννακόπουλος.

Μία ακόμα κίνηση, η οποία σχετίζεται με την αναμόρφωση της Βέροιας στο χώρο της παιδείας, είναι η ίδρυση του «Παραρτήματος Μακεδονικών Σπουδών», της ομώνυμης εταιρείας. Στις 10 Μαΐου του 1953 έγιναν τα εγκαίνια παρουσία του γραμματέα της «Ένωσης Μακεδονικών Σπουδών Θεσσαλονίκης», Στ. Λέτσα και των καθηγητών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Σ. Κυριακίδη και Απ. Βακαλόπουλου. Παράλληλα, το παρών στα εγκαίνια έδωσαν οι αρχές της Βέροιας και πλήθος κόσμου. Στη συνέχεια, στην αίθουσα διαλέξεων «Απόστολος Παύλος» μίλησαν οι Λέτσας και Βακαλόπουλος. Ο πρώτος, στην ομιλία του, μίλησε για το έργο της Εταιρείας και του παραρτήματος Βέροιας ενώ, ο δεύτερος, ανέπτυξε το θέμα «Οι Μακεδόνες στην Κεντρική Ευρώπη».⁹⁶ Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το ότι στην Βέροια δεν ήταν η πρώτη φορά, κατά την οποία ιδρυόταν στην πόλη ένας μορφωτικός σύλλογος. Για την ακρίβεια, το 1946 είχε ιδρυθεί ο «Σύλλογος Επιστημόνων Βέροιας», αλλά με βραχύβια παρουσία, αφού διαλύθηκε σύντομα και ο «Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου Βέροιας»⁹⁷. Όμως, πολλά πρώην μέλη του πρώτου συλλόγου στελέχωσαν το έμπυχο δυναμικό του νεοϊδρυθέντος ΠΜΣ. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, το παράρτημα της «Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών» απέκτησε και αναγνωστήριο, που λειτουργούσε κατά τις ώρες 8 π.μ- 1 μ.μ και 5-8 μ.μ.

Επίσης, έντονη δράση για τη διατήρηση της ιστορικής συνείδησης και της πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου επέδειξε ο πολιτιστικός φορέας «Λύκειο Ελληνίδων Βέροιας» με έτος ίδρυσης το 1950 και πρόεδρο τη Θεανώ Ζωγιοπούλου. Η δράση του συλλόγου υφίσταται και σήμερα. Για τη διατήρηση και διάδοση της λαϊκής παράδοσης το ρόλο ανέλαβε το «Λαογραφικό Συγκρότημα Βέροιας».

Τον Οκτώβριο του 1953, το υπουργείο Παιδείας έστειλε έναν αρχιτέκτονα στη Βέροια για να εξεταστεί η ανέγερση του νέου «Μελέτιου Διδακτηρίου», το οποίο οφείλει το όνομά του στον Αγιορείτη ιερομόναχο Μελέτιο, μέγα ευεργέτη της πόλης, ο οποίος, κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, ανέπτυξε σημαντική εκπαιδευτική δράση στην περιοχή, ιδρύοντας όπως αναφέραμε πρωτύτερα το «Μελέτιο Παρθεναγωγείο». Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Βέροιας έκανε έκκληση για να συνδράμουν όλοι οι Βεροιώτες στην

96) Βλ. εφημερίδα «Θαρραλέος», φ. 18-5-1953.

97) Κ.Ε.Π.Α Δήμου Βέροιας, *Βέροια 1900-1975, Από την Οθωμανοκρατορία ως τη Μεταπολίτευση*, Βέροια 2014, σσ.306-310.

κατεδάφιση του παλιού και την ανέγερση ενός νέου κτιρίου, στο οποίο θα περνούσε εποικοδομητικά το χρόνο της η νεολαία της ευρύτερης περιοχής⁹⁸.

Στην πνευματική καλλιέργεια των πολιτών της Βέροιας συνέβαλαν και οι εκδόσεις βιβλίων, όπως η έκδοση του Α. Αιραλιού «Η τέχνη και η τεχνική του λόγου». Το βιβλίο απευθυνόταν σε διδάσκοντες και διδασκόμενους και αποσκοπούσε στην χρήση ορθού λόγου, προφορικά και γραπτά, για κάθε μαθητή.

Επίσης, τον Απρίλιο του 1955, ο συγγραφέας Ευστ. Αθανασιάδης κυκλοφόρησε το πνευματικό του πόνημα, το οποίο απευθυνόταν και σε μαθητές Δημοτικού, αλλά και Γυμνασίου. Τα περιεχόμενά του αποτελούνταν από βασικούς κανόνες της ελληνικής γλώσσας, όπως χρήση σημείων στίξης, κατασκευή κύριων και δευτερευουσών προτάσεων και διόρθωση των λανθασμένων φράσεων. Επιπλέον, υπήρχαν προτεινόμενα θέματα για εκθέσεις. Φυσικά, ο συγγραφέας θεωρούσε ότι είναι υποχρεωτική η αξιοποίηση και των υπόλοιπων αισθήσεων και για το σκοπό αυτό, τα περιεχόμενα συμπληρώνονταν με σύνθετες ασκήσεις. Ακόμη, σημειώνεται ότι το βιβλίο κόστιζε 16 δραχμές και πωλούνταν στο βιβλιοπωλείο του κ. Γούναρη, στο κέντρο της Βέροιας.⁹⁹ Ο δήμος, ανταποκρινόμενος στο κοινωνικό του καθήκον και ύστερα από διαταγή του υπουργείου Εσωτερικών συνέβαλε με τη σειρά στην ενίσχυση της παιδείας, αφού με σχετική απόφαση (υπ' αριθμόν 430,3-10-1955) διέθεσε δωρεάν σχολικά βιβλία για τα παιδιά των άπορων πολύτεκνων οικογενειών.

Ένα άλλο γεγονός, το οποίο έλαβε χώρα κατά το καλοκαίρι του 1955, αποτελεί το ότι, με κυβερνητική απόφαση, ανακοινώθηκε ότι, από το προσεχές σχολικό έτος, λόγω εγκατάστασης ραδιοφωνικού σταθμού στην Καστοριά, θα ιδρύονταν παράλληλα μία σχολή ραδιοτεχνιτών. Δεκτοί θα γίνονταν μαθητές, των οποίων η ηλικία θα κυμαινόταν μεταξύ 16 και 19 ετών και ήταν κάτοχοι ενδεικτικού Γ' τάξης 8ταξίου Γυμνασίου ή πρώτης εξαταξίου. Ακόμη, η διάρκεια σπουδών θα ήταν ένα έτος και η στέγη και η τροφή θα παρεχόταν δωρεάν. Η νομαρχία Ημαθίας κοινοποίησε αυτήν την απόφαση και καλούσε τους νέους να εγκατασταθούν στην Καστοριά για να σπουδάσουν και να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία.¹⁰⁰ Φυσικά, εκτός από την ανέγερση και θέσπιση σχολών, επιδείχτηκε ενδιαφέρον και για την επισκευή κτιριακών εγκαταστάσεων. Ένα παράδειγμα αποτελεί το Δημοτικό σχολείο Ράχης Ημαθίας στο οποίο επισκευάστηκε η στέγη του ετοιμόρροπου διδακτηρίου, η οποία κόστισε 75.000 δραχμές. Για να εξασφαλιστούν οι πόροι, που διατέθηκαν για την επισκευή της στέγης, χρειάστηκε η παρέμβαση του βουλευτή Δ. Χατζηδημητρίου. Μία ακόμη ενέργεια της κυβέρνησης Παπάγου στον τομέα της παιδείας υπήρξε η επέκταση στο διδασκαλείο του σχολείου, στο χωριό Παλαιός

98)Κωνστ. Βακαλόπουλος, *Επίτομη ιστορία της Μακεδονίας (τουρκοκρατία)*,1988,εκδ.ΑΦΟΙ Κυριακίδη, σελ. 255.

99) Βλ.εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 9-5-1955, όπου φιλοξενείται και η αντίστοιχη διαφήμιση.

100) Βλ και εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 25-7-1955.

Πρόδρομος, χάρη σε κονδύλι που εξασφαλίστηκε ακόμα μια φορά με ενέργειες του βουλευτή Χατζηδημητρίου ενώ ο ίδιος δεσμεύτηκε, ότι θα χτιστούν περισσότερες σχολικές αίθουσες και θα διοριστούν δάσκαλοι ¹⁰¹.

Εκτός των όσων καθοριστικών -και θετικών- βημάτων, που προαναφέρθηκαν, αξίζει να αναφερθεί και η λειτουργία μαθητικών κατασκηνώσεων. Αναλυτικά, τον Ιούλιο του 1953 λειτούργησαν κατασκηνώσεις στο Κωστοχώρι. Μάλιστα, στην κατασκηνωτική περίοδο, φιλοξενήθηκαν περίπου 160 παιδιά. Επίσης, τον Αύγουστο της επόμενης χρονιάς, ξαναλειτούργησαν οι συγκεκριμένες κατασκηνώσεις και τελούσαν υπό τη διεύθυνση της Α΄ Εκπαιδευτικής Περιφέρειας. Επιπλέον, μαθητικές κατασκηνώσεις υπήρξαν και στην Αγία Τριάδα, μία τοποθεσία κοντά στην Νάουσα, ενώ δεν έλλειψαν οι γυμναστικές επιδείξεις και η σύσταση σχολικών χορωδιών. Οι κατασκηνώσεις της Αγ. Τριάδος είχαν την δυνατότητα να φιλοξενήσουν περίπου 180 παιδιά.

Ιδιαίτερη αναφορά σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να γίνει στην ύπαρξη της παιδόπολης «Καλή Παναγιά» που φιλοξένησε για χρόνια άπορα και ορφανά παιδιά στα μετεμφυλιακά χρόνια. Τα παιδιά διαβιούσαν στην παιδόπολη μέχρι να ενηλικιωθούν και να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο. Η «Καλή Παναγιά» λειτούργησε έως το 1986¹⁰². Άλλοι οργανισμοί με ιδιωτικές πρωτοβουλίες υπήρξαν οι «Φιλόπτωχος Αδελφότης Νεανίδων Πελεκάν» και η «Μέριμνα για το παιδί» οι οποίοι ιδρύθηκαν αργότερα, το 1960, ενώ τη δράση της συνέχιζε ήδη από αρκετά χρόνια πριν, η «Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών Βεροίας», ενώ το 1958 έλαβε χώρα και η ίδρυση γηροκομείου.

Βέβαια ορισμένες περιοχές εξακολουθούσαν να παραμένουν χωρίς διδακτικό προσωπικό, ζήτημα το οποίο συνήθιζε να θίγει ο τοπικός Τύπος εκφράζοντας την δυσαρέσκεια του. Βέβαια, εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε την ύπαρξη των εκτοπισμένων εκπαιδευτικών λόγω πολιτικών φρονημάτων, οι οποίοι άθελα τους δημιουργούσαν αυτά τα κενά. Έν χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Δημοτικό σχολείο στο χωριό Σφηκιά, το οποίο, μέχρι τα μέσα του Οκτωβρίου του 1953, δεν διέθετε δάσκαλο ¹⁰³.

Επιπλέον, πολλοί εκπαιδευτικοί απείχαν από τα μαθήματά τους, εκφράζοντας δυσαρέσκεια για την κυβερνητική πολιτική. Ακόμη, οι δημοδιδάσκαλοι, τον Δεκέμβριο του 1954, έστειλαν επιστολή στην κυβέρνηση, με την οποία ζητούσαν εξίσωση, ως προς τις αποδοχές και προαγωγές, με τους υπόλοιπους κλάδους

101) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 8-11-1954.

102) Λεπτομέρειες για το έργο, το ιστορικό και τις κτιριακές υποδομές της «Καλής Παναγιάς» βλ. Αντώνης Μ. Κολτσιδης, *Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία της πόλης*, ό.π., σσ.1367-1372.

103) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 5-10-1953.

δημοσίων υπαλλήλων¹⁰⁴. Την ίδια περίοδο, το Δημοτικό Σχολείο Αγκαθιάς αντιμετώπιζε ελλείψεις σε διδακτικό προσωπικό. Τέλος, ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα που απασχολούσε την πόλη της Βέροιας, ήταν η ίδρυση ενός δεύτερου Γυμνασίου. Ωστόσο, παρά τις συντονισμένες προσπάθειες μέσω της επιτροπής που συστάθηκε με πρόεδρο τον Μ. Στρουμπόπουλο, δεν κατέστη δυνατή η θεμελίωσή του.

Συμπερασματικά, βασικά προβλήματα στην ελληνική εκπαίδευση συνέχισαν να υφίστανται και να παραμένουν έντονα και στην περίοδο διακυβέρνησης του Ελληνικού Συναγερμού, παρά τις όποιες κινήσεις, βελτίωσης τους. Η «λήθη του παρελθόντος» για την οποία έκανε λόγο στις -μετά τις εκλογές- κυβερνητικές του δηλώσεις ο Παπάγος δεν τηρήθηκε, αφού κατά την περίοδο 1953-1956 απολύθηκαν περίπου 1300 δημοκρατικοί εκπαιδευτικοί. Αυτός ήταν προφανώς και ο λόγος της ύπαρξης κενών στα σχολεία των χωριών της Ημαθίας. Ακόμη, η πρόσδεση της Ελλάδας στους διεθνείς στρατιωτικούς συνασπισμούς θα εξακολουθεί να απορροφά πάνω από το 50% του προϋπολογισμού, ενώ ο αναλφαβητισμός θα παραμείνει μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60 σε υψηλά επίπεδα. Βάσει της απογραφής του 1951, οι αναλφάβητοι στον αγροτικό πληθυσμό βρίσκονταν σε υψηλό επίπεδο (σχεδόν το 1/3), στην ύπαιθρο, από τα 110 παιδιά τα 95 δε συνέχιζαν στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης, ενώ το 15% του συνόλου των παιδιών, δε φοιτούσε καθόλου στο σχολείο. Ακόμη, πολύ χαμηλό συνέχιζε να είναι και το επίπεδο της τεχνικής εκπαίδευσης, παρά τις προσπάθειες δημιουργίας τεχνικών σχολών (5,2 μαθητές τεχνική εκπαίδευσης/1000 κατοίκους)¹⁰⁵. Όλα αυτά συνιστούσαν ένα συνεχές αδιέξοδο, το οποίο μάλλον περισσότερο προωθούσε μια προβληματική εκπαίδευση

104) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 13-12-1954.

105) Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)*, Αθήνα 2006, εκδ. Gutenberg σσ. 116-117.

2.3.4. Οικονομία:

Η ταχύτατη ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα επέφερε, όπως αναμενόταν και ανάπτυξη στον δευτερογενή τομέα. Αναλυτικά, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Παπάγου στην Βέροια εμφανίστηκαν πολλοί εμπορικοί οίκοι, οι οποίοι ασχολούνταν με την πώληση αγροτικών μηχανημάτων και φυτοφαρμάκων.

Το καλοκαίρι του 1952 ξεκίνησε τη λειτουργία του ο εμπορικός οίκος του Ν. Λιόλιου, που διέθετε σε συμβατές τιμές σύγχρονες γαλακτοκομικές μηχανές και γεωργικά μηχανήματα. Αναντίρρητα, ένας εμπορικός οίκος, που ήταν απαραίτητος για μία αγροτική περιοχή, όπως η Βέροια, ενώ σε σύντομο χρονικό διάστημα, η συγκεκριμένη επιχείρηση άρχισε να παρέχει γαλακτοκομικά προϊόντα. Το επόμενο έτος, την άνοιξη του 1953, εγκαινιάστηκε η επιχείρηση των αδερφών Καζαντζίδη, χρηματοδοτούμενη από το περίφημο σχέδιο Μάρσαλ. Η επιχείρηση διέθετε ψυγεία, στα οποία φυλάσσονταν προϊόντα του πρωτογενούς τομέα.

Ακόμη, τον Μάρτιο του 1953 εμφανίστηκε η «Έντομοχημική και Γεωργοφαρμακευτική Βιομηχανία Αθηνών», η οποία διέθετε νέους τύπους φυτοφαρμάκων και λειτουργούσε υπό την γενική διεύθυνση του επιχειρηματία Αρτ. Αρσενάκη. Λόγω της ταχείας διάδοσης των προϊόντων της, ορίστηκαν εμπορικοί αντιπρόσωποι σε ορισμένες περιοχές, μεταξύ των οποίων και η Βέροια. Επιπλέον, δύο χρόνια αργότερα, στην περιοχή δραστηριοποιήθηκε και ο εμπορικός οίκος Παπασπύρου, με έδρα την Θεσσαλονίκη. Τα πρώτα- χρονολογικά- προϊόντα, που διατέθηκαν, ήταν περίπου 100 γεωργικοί ελκυστήρες, μάρκας «Ζέτορ».¹⁰⁶ Εκτός από τους εμπορικούς οίκους, πολλά καταστήματα στην πόλη προσέφεραν γεωργικά εφόδια, όπως για παράδειγμα, το κατάστημα του Γ. Παπαγεωργίου.

Η ανάπτυξη του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα στην περιοχή της Βέροιας, βελτίωσε αισθητά την τοπική οικονομία και κατά συνέπεια, βελτιώθηκε το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Πολλοί καλλιεργητές απέκτησαν βενζινοκίνητα και πετρελαιοκίνητα τρακτέρ, ενώ η τηλεόραση και το Ι.Χ μπόκαν σε περισσότερα σπίτια, κάτι που αποτελούσε προνόμιο των λίγων της αστικής κοινωνίας μέχρι τότε.

Επιπλέον, το «Εθνικό Παραγωγικό Δάνειο», το οποίο εκδόθηκε τον Μάιο του 1954, αξιοποιήθηκε και από το λαό της Βέροιας. Οι αγρότες και επαγγελματίες, που επιθυμούσαν να εκμεταλλευτούν τμήματα του συγκεκριμένου δανείου, μπορούσαν να αγοράσουν ομόλογα, τα οποία πωλούνταν στο ταχυδρομικό κατάστημα της πόλης.

Στο οικονομικό πεδίο, αξιωματικώς σημειωθεί ότι από το 1930 λειτουργούσε στην Βέροια υποκατάστημα της Αγροτικής Τράπεζας. Κατά τη δεκαετία του 1950, διευθυντής του υποκαταστήματος υπήρξε ο Ν. Αλεξόπουλος. Ακόμη, στις 7 Ιουνίου 1954,

106) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 11-4-1955.

πραγματοποιήθηκαν στην Βέροια τα πρώτα εγκαίνια τράπεζας στην εποχή του Παπάγου. Αναλυτικά, εγκαινιάστηκε, παρουσία αρχών και κόσμου, το υποκατάστημα της Εμπορικής Τράπεζας Ελλάδας. Σύμφωνα με τον τοπικό Τύπο της εποχής, στην τράπεζα αυτή όχι μόνο εκτελούνταν όλες οι τραπεζικές εργασίες, αλλά και διατίθεντο προς πώληση ένσημα του ΙΚΑ.

Ακόμη, στις 31 Ιουλίου 1955, αξίζει να αναφερθεί η έναρξη λειτουργίας του παραρτήματος της Εθνικής Τράπεζας στην πόλη της Βέροιας, υπό τη διεύθυνση του Ι. Μπαλαμώτη.¹⁰⁷ Στα εγκαίνια παρευρέθηκαν όλες οι αρχές της Ημαθίας. Η έναρξη λειτουργίας του παραρτήματος της Εθνικής ήρθε να προστεθεί στα εν λειτουργία παραρτήματα της Αγροτικής, της πρώτης τράπεζας που ιδρύθηκε στη Βέροια και της Εμπορικής. Παράλληλα, στην Βέροια, πλην των υποκαταστημάτων των πανελληνίων τραπεζών λειτουργούσε και η «Τράπεζα Βέροιας». Όμως, δεν μπόρεσε να επιβιώσει και σύντομα, τέθηκε σε καθεστώς εκκαθάρισης, βάσει του Ν. 2190/1954 για τις ανώνυμες εταιρείες και τα καταστατικά τους.¹⁰⁸

Προβαίνοντας σε μία μικρή παρέκβαση να αναφέρουμε ότι, τον Μάιο του 1955, λόγω του σεισμού του Βόλου, τα παραρτήματα των τραπεζών, που έδρευαν στην Βέροια, άνοιξαν θυρίδες, όπου θα γίνονταν εισφορές υπέρ της ενίσχυσης των σεισμοπλήκτων του καταστροφικού σεισμού της περιοχής του Βόλου.¹⁰⁹

Η καθοριστική, ίσως, κίνηση, η οποία θα «ανύψωνε» στο εγγύς μέλλον την οικονομία της Βέροιας υπήρξε η απόφαση για ίδρυση εργοστασίου ζάχαρης στον νομό Ημαθίας και, συγκεκριμένα, στο Πλατύ. Το εργοστάσιο αυτό υπήρξε η περίφημη «Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης». Το συγκεκριμένο εργοστάσιο υπήρξε η αρχή για την ίδρυση μίας σειράς βιομηχανιών στην περιοχή, όπως για παράδειγμα η περίφημη Nestle,¹¹⁰ οι οποίες συνέβαλαν αποφασιστικά στην οικονομική ανασυγκρότηση όχι μόνο της Βέροιας, αλλά και ολόκληρης της Ημαθίας. Εκτός από την ίδρυση βιομηχανιών, η κυβέρνηση Παπάγου αποφάσισε να ενισχύσει και τις ήδη υπάρχουσες βιομηχανίες του νομού, όπως αυτές, που υπήρχαν στη Νάουσα.

Φυσικά, ο δευτερογενής τομέας δεν περιορίστηκε στην επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενούς τομέα. Στην Βέροια άρχισαν να εμφανίζονται και άλλα είδη εμπορικών καταστημάτων, μετατρέποντάς την, βαθμιαία, σε μία σύγχρονη πόλη, που είχε τη δυνατότητα να εξυπηρετήσει όλες τις βασικές ανάγκες των κατοίκων. Βέβαια, θα αποτελούσε παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι εκείνη την περίοδο, άρχισαν να εμφανίζονται και καταστήματα εστίασης, αλλά και λιανικής πώλησης. Παράδειγμα λιανικού εμπορίου υπήρξε η πώληση τσιγάρων. Επίσης, την ίδια περίοδο ξεκίνησε η συστηματική πώληση και διανομή του Τύπου σε πρακτορεία.

107) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 5-8-1955

108) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 18-7-1955.

109) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 2-5-1955.

110) Σ. Θεοφανίδης, *Μακεδονία: 4000 χρόνια ιστορίας και πολιτισμού*, 1985, σελ. 427.

Ακόμη, θα ήταν σοβαρότατη παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι στον εκσυγχρονισμό και την γενική ανασυγκρότηση της πόλης «συνέβαλε» μία «πλειάδα» γραφείων, που βρίσκονταν σε κεντρικά σημεία της πόλης και, στα οποία δραστηριοποιούνταν επαγγελματίες, όπως οι γιατροί, οι δικηγόροι, οι συμβολαιογράφοι και οι μηχανικοί. Πολλές φορές γίνονταν αρχαιαιρεσίες μεταξύ των συλλόγων τους, με στόχο την ανάδειξη συμβουλίων. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο του 1954, πραγματοποιήθηκαν εκλογές ανάμεσα στα μέλη του Ιατρικού Συλλόγου της πόλης.

Τέλος, θα επρόκειτο για παρόραμα αν δεν γινόταν λόγος για το ότι στην πόλη είχαν ξεκινήσει τη λειτουργία τους και παραϊατρικά επαγγέλματα. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί ένα κατάστημα ειδών κουρείου, το οποίο, παράλληλα, λειτουργούσε ως εμπορικό κατάστημα οπτικών.

2.3.5. Έργα κοινής ωφελείας:

Από το 1950, παρατηρείται μία συστηματική προσπάθεια για την ολοκλήρωση των έργων υποδομής του Μεσοπολέμου και την αποτελεσματικότερη αξιοποίησή τους. Στη Βέροια συγκεκριμένα, είχε ήδη κατατεθεί από το 1924 σχέδιο πόλης το οποίο περιλάμβανε την διάνοιξη της λεωφόρου Ανοιξέως, επί δημαρχίας Ιωάννη Μάρκου. Η ρυμοτομική αναμόρφωση του κέντρου της πόλης ωστόσο, ξεκίνησε την περίοδο 1951-1952, επί δημαρχίας Καρατζόγλου. Με τη συνδρομή του τότε υπουργού συγκοινωνιών Ιωάννη-Παπαδάκη Στάικου, ο οποίος καταγόταν από τη Βέροια, πραγματοποιήθηκαν διανοίξεις και διευθετήσεις οδών, πλατειών και χώρων που έδωσαν στην πόλη για πρώτη φορά μια εικόνα πιο σύγχρονη. Φυσικά, δεν έλλειψαν τα προβλήματα, τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις είχαν να κάνουν με τις εκάστοτε απαλλοτριώσεις των μικροϊδιοκτησιών που επέβαλλε το σχέδιο. Ωστόσο, τα προβλήματα προσπεράστηκαν με διάφορες αποζημιώσεις και ακολούθως πραγματοποιήθηκε πρώτα η διάνοιξη και επιστροφή της οδού Μητροπόλεως¹¹¹ -της κεντρικής λεωφόρου της Βέροιας σήμερα- από την πλατεία Ωρολογίου, προς την Ελιά και την οδό Βενιζέλου, η διαμόρφωση της πλατείας Ελιάς και της πλατείας Αγίου Αντωνίου. Το κόστος της διάνοιξης της Μητροπόλεως ανήλθε στα 700 εκ. δρχ. εκ των οποίων τα 550 προήλθαν από δάνειο του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων¹¹².

Το ενδιαφέρον της κυβέρνησης του Ελληνικού Συναγερμού για την κατασκευή δημοσίων έργων στη Βέροια, αλλά και σε όλη την υπόλοιπη Ημαθία, συνοδεύτηκε από την καταβολή δανείων στους δήμους και τις κοινότητες. Άλλωστε, η τριετία του Συναγερμού σήμανε μια τέτοια νέα εποχή. Αρχικά, ο νομάρχης Ημαθίας, Τσούππης, με επιστολή του προς την Γενική Διεύθυνση Βορείου Ελλάδος και το Β' Σώμα Στρατού, η οποία συντάχθηκε στις 28 Ιουνίου 1952, πρότεινε να γίνουν οι απαιτούμενες βελτιώσεις στα έργα υποδομής, τα οποία βρίσκονταν σε κακή κατάσταση. Ακόμη, ζήτησε, για ταχύτερη διεκπεραίωση των έργων, τη συνδρομή του στρατού. Στη συνέχεια της επιστολής, ο νομάρχης ανέφερε τους δρόμους, οι οποίοι πρέπει να κατασκευαστούν ή να επιδιορθωθούν.

Με διάταγμα της 17^{ης} Ιουνίου 1953, που εκδόθηκε από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας και, ήταν υπογεγραμμένο από τον υπουργό, Π. Κανελλόπουλο, αποφασίστηκε η συμμετοχή του στρατού στην εκτέλεση έργων κοινής ωφέλειας, με τη σύμφωνη γνώμη του βασιλιά Παύλου. Ακόμη, στις 29 Αυγούστου 1953, ο διοικητής του Β' Σώματος Στρατού, εξέδωσε απόφαση, σύμφωνα με την οποία

111) Βλ. απόφαση του δήμου υπ' αριθμόν 298, 13-11-1953 εικ. 5, στο Παράρτημα. Η απόφαση αποτελεί με τη σειρά της μαρτυρία της διάνοιξης, της Μητροπόλεως και αφορά συγκεκριμένα τη διανομή ξυλείας και άλλων υλικών που προέκυψαν από τις απαλλοτριώσεις.

112) Λεπτομέρειες για το τεχνικό πρόγραμμα του δήμου βλ. Αντώνης Μ. Κολτσίδας, *Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία της πόλης*, τόμ. Β', εκδ. οίκος αφών Κυριακίδη α.ε., σσ. 1202-1204.

τμήματα στρατευσίμων θα συμμετείχαν στην κατασκευή έργων κοινής ωφελείας και η περίοδος εργασίας θα ήταν το β' μισό του προσεχούς Σεπτεμβρίου.

Στον νομό Ημαθίας εργάστηκαν, το Σεπτέμβριο του 1953, το 103 ΣΠΠ και το 501 Τ.Π. Πιο συγκεκριμένα, το 103 ΣΠΠ προέβη στην επισκευή της επαρχιακής οδού Νάουσας- Κάτω Βερμίου. Επίσης, το 501 Τ.Π. επισκεύασε τις επαρχιακές οδούς Βαρβάρας- Πολυδενδρίου και Παλατιτσιών- Μελίκης. Ακόμη, το 501 Τ.Π. πραγματοποίησε χαλικοστρώσεις σε δύο ακόμη δρόμους, δηλαδή την οδό Νάουσας-Άνω Κοπάνου και Στράντζας-Λευκαδίων¹¹³. Με τον δρόμο αυτό, πραγματοποιήθηκε η σύνδεση της Νάουσας με τα Λευκάδια.¹¹⁴ Τέλος, το 501 Τ.Π. τοποθέτησε σημεία ελιγμών στον επαρχιακό δρόμο Γιαννακοχωρίου- Μ. Ρεύματος.

Η αναγνώριση της συμβολής του στρατού εκφράστηκε με διανομές ειδών πρώτης ανάγκης. Για παράδειγμα, τον Μάρτιο του 1955, μία ομάδα εργασίας, που αποτελούνταν από τους Α. Μαυρομάτη, Μ. Βλαχογιάννη και Ν. Μουράτογλου επισκέφθηκαν τα χωριά Αγγελοχώρι, Μαρίνα, Επισκοπή, Κόπανο, Λευκάδια και Άγιο Γεώργιο. Στα χωριά αυτά, διένειμαν δέματα «φανέλας στρατιώτη» σε οικογένειες στρατευσίμων.¹¹⁵

Επιπλέον, πέρα από τους οδικούς άξονες, οι οποίοι διαμορφώθηκαν εξαιτίας της παρέμβασης του στρατού, διεξήχθησαν κατά την περίοδο του Παπάγου και άλλα σημαντικά έργα στο πεδίο της οδοποιΐας. Πιο συγκεκριμένα, χάρη σε ενέργειες του υπουργού Δημοσίων Έργων, Καραμανλή, δόθηκε το ποσό των 10.000.000.000 δραχμών. Με τα χρήματα αυτά, πραγματοποιήθηκε η κατασκευή του δρόμου Γεωργιανοί- Βέροια- Γιδάς, ένα έργο που κόστισε πέντε δισεκατομμύρια. Ακόμη, η επαρχιακή οδός Βέροια- Νάουσα υπήρξε έργο, συνολικού κόστους δύο δισεκατομμυρίων. Επίσης, για την οδό Αλεξάνδρεια- Γιαννιτσά δόθηκαν 2.500.000.000 δραχμές. Τα υπόλοιπα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για την συντήρηση και των νέων δρόμων, αλλά και των ήδη υπαρχόντων.

Όμως, ο σημαντικότερος δρόμος, ο οποίος κατασκευάστηκε εκείνη την περίοδο, υπήρξε ο οδικός άξονας Σταυρού- Κρύας Βρύσης- Γιαννιτσών. Η ταχύτερη δυνατή αποπεράτωση του δρόμου θα έφερνε πιο κοντά στην πόλη της Βέροιας τα πλούσια «κεφαλοχώρια» της περιοχής Γιαννιτσών, όπως ο Άγιος Λουκάς και η Κρύα Βρύση Πέλλας. Επίσης, τα προϊόντα των Γιαννιτσών δεν θα καταστρέφονταν, αφού θα μεταφέρονταν με περισσότερη ασφάλεια. Παράλληλα, το ενδιαφέρον του νομάρχη, κ. Τσούπτη για την αποπεράτωση του οδικού άξονα επέσπευσε τα έργα. Κλείνοντας, η απόσταση Βέροιας- Γιαννιτσών μειώθηκε στα 32 χιλιόμετρα και, τα πλούσια οφέλη του δρόμου κατέστησαν εύκολα αντιληπτά στον καθένα.

113)βλ. και εικ.4 στο Παράρτημα για τη συμβολή του στρατού.

114) βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 7-12-1953.

115) βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 21-3-1955.

Εκτός των προαναφερθέντων , υπήρξε μέριμνα και για τις αγροτικές οδούς του νομού. Σαφέστερα, η δραστήρια ΥΠΕΜ έδωσε μεγάλες πιστώσεις. Χάρη στις πιστώσεις αυτές, κατέστη δυνατό να κατασκευαστούν, μεταξύ άλλων, οι αγροτικές οδοί Μελίκης- Νεοχωρίου, Βάλτου- Γιαννιτσών, Νάουσας- Σταθμού Νάουσας, Νησιού- Κρύας Βρύσης και Σκυλιτσίου- Πλατέος. Άλλοι αγροτικοί δρόμοι, οι οποίοι κατασκευάστηκαν εκείνη την περίοδο, υπήρξε ο δρόμος, ο οποίος συνέδεε την αποξηραμένη λίμνη των Γιαννιτσών με την εθνική οδό Βέροιας- Θεσσαλονίκης.

Οι επισκευές στο οδικό δίκτυο χαιρετίστηκαν θερμά από τους φορείς των τοπικών κοινωνιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πρόεδρος των Λευκαδίων, που, σε επιστολή την οποία κοινοποίησε στις 15 Νοεμβρίου 1953, ευχαριστούσε το Β' Σώμα Στρατού για την προσφορά του¹¹⁶. Στην ίδια επιστολή, ο κοινοτάρχης Λευκαδίων έκανε λόγο για την άψογη συνεργασία των δύο πλευρών, η οποία, οφειλόταν όπως τόνιζε στην εντιμότητα και την εργατικότητα των αξιωματικών και των οπλιτών, που επέδειξαν κατά την εκτέλεση του έργου στην περιοχή. Μία ακόμη περιοχή, η οποία εξέφρασε την επιθυμία να εκφράσει τις ευχαριστίες της μέσω του Τύπου, υπήρξε ο οικισμός Ξεχασμένη, επειδή κατασκευάστηκαν γέφυρες, που διευκόλυναν τις διαβάσεις των αγροτών από τις αγροτικές οδούς.

Η συμβολή των στρατευσίμων δεν περιορίστηκε αποκλειστικά στην οδοποιία. Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 1953, η Μερραρχία αποφάσισε να κατασκευάσει μία γέφυρα στην περιοχή του Αγίου Σπυρίδωνος, στον ποταμό Τριπόταμο. Η γέφυρα αυτή θα ένωνε τον συνοικισμό «Προμηθέας» με την υπόλοιπη πόλη της Βέροιας.¹¹⁷ Όπως ήταν φυσικό, η απόφαση αυτή χαιρετίστηκε από τους κατοίκους του «Προμηθέα», διότι πραγματοποιήθηκε η σύνδεση της Βέροιας με έναν πάροχο οξυγόνου για τους κατοίκους. Ακόμη, την ίδια χρονικά περίοδο πραγματοποιήθηκε διευθέτηση του χειμάρρου Νεοχωρίου- Αγκαθιάς, ο οποίος προκαλούσε συχνά προβλήματα.

Τον Μάρτιο του 1954, ο δήμος Βέροιας αποφάσισε να διευθετήσει το ζήτημα των αγωγών ομβρίων υδάτων στην πόλη. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, εγκρίθηκε η κατασκευή ενός αγωγού στην οδό Μητροπόλεως, με τη χρήση τσιμεντοσωλήνων πάχους 50 εκατοστών και 350 φρεατίων ,τα οποία είχαν τη δυνατότητα να συλλέγουν τα λύματα.Ο προϋπολογισμός του έργου θα ανερχόταν σε 750.000.000 δραχμές. Τέλος, ένας ακόμη όρος, ο οποίος προβλεπόταν στην ανακοίνωση, όριζε ότι ο ανάδοχος έπρεπε να καταβάλει ως εγγύηση ένα ποσό, ύψους 5.000.000 δραχμών. Η καταβολή του ποσού έπρεπε να γίνει είτε σε μετρητά, είτε με εγγυητική επιταγή, που είχε εκδοθεί από αναγνωρισμένη ελληνική τράπεζα.

116)Βλ.εικ.5 στο Παράρτημα για την ευχαριστήρια επιστολή.

117) Βλ. φημερίδα *Νίκη*, φ. 13-12-1953.

Ακόμη, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε και μία σημαντική επιτυχία του βουλευτή Ημαθίας, Χατζηδημητρίου. Πιο αναλυτικά, με τηλεγράφημα της 31^{ης} Μαΐου 1954, το οποίο έστειλε στην Βέροια, έλεγε ότι εξασφάλισε ένα δάνειο ύψους 2.850.000.000 δραχμών, τα οποία προορίζονταν για την εκτέλεση δημοτικών έργων. Η ενέργεια αυτή, βέβαια, οφειλόταν και σε ενέργειες του δημάρχου Βέροιας, Α. Κεμεντζέ.

Ένα βασικό αίτημα των κατοίκων της Βέροιας υπήρξε η ανάγκη κατασκευής λουτρών, ή μίας κοινόχρηστης πισίνας, η οποία θα αποτελούσε χώρο άθλησης για τους νέους της πόλης. Τον Αύγουστο του 1954, κατασκευάστηκαν, χάρη σε ενέργειες ενός ευκατάστατου ομογενούς από την Αμερική, δημόσια λουτρά στην πόλη της Νάουσας,¹¹⁸ με αποτέλεσμα να προκληθεί η μήνις των Βεροιωτών.

Για την κατασκευή των δημοσίων λουτρών χρειαζόταν το ποσό των 200 εκατομμυρίων δραχμών, για το οποίο πίστευαν ότι μπορεί να συγκεντρωθεί, διότι, εκείνη την περίοδο, υπήρχαν αρκετοί εύποροι κάτοικοι, οι οποίοι μπορούσαν να συνδράμουν οικονομικά¹¹⁹. Τελικά, η κατασκευή δημοσίων λουτρών αποπερατώθηκε τον Ιανουάριο του 1955, χάρη σε ενέργειες του πολιτικού μηχανικού, Σωκράτη Παπαγεωργίου και, την ανάθεση της εργολαβίας στην εταιρεία του Χαρ. Σιδηρόπουλου.

Ο δεύτερος από τους προαναφερθέντες αποφάσισε να μετατρέψει το ημιυπόγειο μίας εκ των ιδιόκτητων πολυκατοικιών του σε δημόσια λουτρά. Σύμφωνα με τον ιδιοκτήτη των λουτρών, κ. Παπαγεωργίου, θα αποτελούσαν τις πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις θερμού και ψυχρού ύδατος. Ακόμη, στον ίδιο χώρο θα λειτουργούσαν καμπίνες.¹²⁰ Η κίνηση αυτή χαιρετίστηκε με ευαρέσκεια από τους δημότες της Βέροιας. Επιπλέον, σημειώνεται ότι τα λουτρά της πόλης ονομάστηκαν «Ολυμπία» και τα εγκαίνια τους πραγματοποιήθηκαν στις 17 Μαρτίου 1955, παρουσία όλων των αρχών της Βέροιας. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, το «παρών» έδωσε ο διευθυντής της Νομαρχίας, Αλ. Θεοδωρίδης, ο οποίος εκφώνησε ομιλία, στην οποία εξήρε τη σημασία των λουτρών.

Ακόμη, αξιοσημείωτο είναι ότι στην πόλη είχε κατασκευαστεί ξενοδοχείο, το οποίο βρισκόταν υπό την τριπλή ιδιοκτησία του δικηγόρου Αθ. Ζαρούκα, του Σ. Ζάχου και του Κυρ. Καβαργύρη. Οι τρεις προαναφερθέντες- και επιφανείς πολίτες της Βέροιας- είχαν ευάριθμους συνεργάτες.

Από το καλοκαίρι του 1954, άρχισε η κατασκευή του φράγματος του ποταμού Αλιάκμονα, το οποίο αποτελεί απότοκο των προσπαθειών του βουλευτή του «Ελληνικού Συναγερμού», Αθ. Χατζηνώτα με στόχο τη δημιουργία ενός σύγχρονου

118) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 18-8-1954.

119) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 23-8-1954.

120) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 21-2-1955.

υδροηλεκτρικού σταθμού. Ένα έργο ζωτικής σημασίας για όλους τους κατοίκους της κεντρικής Μακεδονίας έως σήμερα. Εδώ, θα πρέπει να σταθούμε στις σημαντικές πληροφορίες που δίνει ο Γιάννης Α. Καρατσιώλης στο εγχειρίδιο του με τίτλο, *Εγγειοβελτιωτικά έργα Ημαθίας-Θες/νίκης* (Βέροια 1998). Μάλιστα, στο συγκεκριμένο πόνημα υπάρχει αφιέρωση στον Κωνσταντίνο Καραμανλή για τη συμβολή του «στην αναμόρφωση της ελληνικής γεωργίας και της γεωργικής παραγωγής της περιοχής μας». Το 1951 όπως αναφέρει, είχε ανατεθεί στην αμερικάνικη εταιρεία Knappen, Tippets, Abbet Eng. η μελέτη για την κατασκευή δύο φραγμάτων για την άρδευση της πεδιάδας της Θεσσαλονίκης¹²¹. Το 1952, η ολλανδική Grontmij Co ανέλαβε την εδαφολογική μελέτη της αποξηραμένης λίμνης των Γιαννιτσών, ενώ η ΟΣΥΜ (Ομάδα συνεργαζόμενων υδραυλικών μηχανικών) την προμελέτη της άρδευσης. Το 1953 παραδόθηκαν οι μελέτες που προέβλεπαν για τον Αξιό άρδευση 350.000 στρεμμάτων και για τον Αλιάκμονα την άρδευση 360.000 στρεμμάτων. Μέσω διαγωνισμού που προκήρυξε το Υπουργείο Δημοσίων Έργων την κατασκευή τους ανέλαβε η εταιρεία «Γεώργιος Ν. Χρυσόπουλος» με τη σύμβαση που υπογράφηκε στις 6-2-1954. Την επίβλεψη των εργασιών ανέλαβε η ΥΣΣΥΕΜ (Υπηρεσία Συμλήρωσης και Συντήρησης Υδραυλικών Έργων Μακεδονίας) που μετονομάστηκε το 1955, σε ΕΥΥΕΜ (Ειδική Υπηρεσία Υδραυλικών Έργων Μακεδονίας).

Όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, αξιοσημείωτο είναι ότι η κατασκευή του φράγματος αναπτυσσόταν με ταχύτατους ρυθμούς. Ενδεικτικά, μέχρι την αυγή του 1955 είχαν κατασκευαστεί περίπου δέκα υπόβαθρα και απέμεναν άλλα έξι. Όπως αναμενόταν, η πρόοδος του έργου εντυπωσίασε τους αμερικανούς μελετητές, αλλά και δύο σημαντικούς υπουργούς, τους Γ. Ράλλη και Κ. Καραμανλή, οι οποίοι επισκέφθηκαν τη Βέροια τον Ιούνιο του 1955. Μερίδα του τοπικού Τύπου υποστήριζε ότι θα έφταναν στην πόλη το Σάββατο 28 Μαΐου και μαζί με τους προαναφερθέντες Έλληνες υπουργούς θα έδινε το «παρών» και ο Τούρκος υπουργός Δημοσίων Έργων, ο οποίος, τις ημέρες εκείνες, θα επέβλεπε το υπό κατασκευή φράγμα στην περιοχή του ποταμού Έβρου.¹²² Όμως, η πληροφορία αυτή δεν επαληθεύτηκε, διότι το πρόγραμμα των Ελλήνων υπουργών τροποποιήθηκε.

Επιπροσθέτως, κατά την περίοδο εκείνη, ο Κ. Καραμανλής είχε προβεί σε επιθεώρηση και για τα εγγειοβελτιωτικά έργα σε γειτονικές περιοχές στο ελληνικό τμήμα του ποταμού Αξιού. Παράλληλα, ενημερώθηκε για την κακή κατάσταση των δρόμων, που είχε ως συνέπεια την μη εκτέλεση δρομολογίων από τα λεωφορεία.

Το συνολικό κόστος του φράγματος του Αλιάκμονα, ανήλθε στις 55.365.000 δρχ. και σύμφωνα πάντα με την «υποτίμηση Μαρκεζίνη» το ποσό μεταφράζεται σε

121) Σημειωτέον ότι, ως πεδιάδα Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζεται η περιοχή που περιλαμβάνει τμήματα των νομών Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Κιλκίς, Πέλλας και Πιερίας εκτάσεως περίπου 2.000.000 στρεμμάτων. Βλ. *Εισαγωγή* στο ίδιο βιβλίο.

122) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 23-5-1955.

1.845.000 δολάρια. Το συνολικό κόστος της κατασκευής του φράγματος του Αξιού ανήλθε σε 125.000.000 δρχ. ήτοι 4.167.000 δολάρια, ενώ η ολοκλήρωση κατασκευής των δύο φραγμάτων έγινε μετά από 4 ½ χρόνια, οπότε στις 27-10-1958 εγκαινιάστηκαν από τον τότε πρωθυπουργό Κων/νο Καραμανλή¹²³. Τέλος, να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των αμερικανών μελετητών του φράγματος του Αλιάκμονα, η αγροτική παραγωγή, την οποία θα εξασφάλιζε το φράγμα, θα ήταν τριπλάσια από ότι ήταν μέχρι τότε και, ότι το φράγμα θα μετέτρεπε μία περιοχή, έκτασης 500.000 στρεμμάτων, από χέρσα σε κατάλληλη για καλλιέργεια¹²⁴.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι υπήρχε και «Σύλλογος Φράγματος Αλιάκμονα», τα μέλη του οποίου ζητούσαν την κατασκευή του φράγματος από τον Απρίλιο του 1952.¹²⁵ Την μεγάλη σημασία κατασκευής του φράγματος είχε μάλιστα τονίσει με επιστολή του, στις 22 Μαρτίου 1955, ο νομάρχης Ημαθίας, Κ. Τσούπτης, όπως και πολλών άλλων έργων, που έπρεπε να πραγματοποιηθούν σε όλες τις κατοικήσιμες περιοχές του νομού.

Το φράγμα του Αλιάκμονα όχι μόνο έδωσε θέσεις εργασίας σε πολλούς ανθρώπους, αλλά, ταυτόχρονα, προσέλκυσε το ενδιαφέρον των τοπικών αρχών. Αναλυτικά, συχνές επισκέψεις πραγματοποιούσαν ο βουλευτής Χατζηδημητρίου, ο δήμαρχος Βέροιας, Α. Κεμεντζές, που υποστηριζόταν από το κυβερνών κόμμα, ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Βέροιας, Θ. Θεμελής και πολλοί άλλοι αιρετοί της περιοχής. Αλλά, η σημασία του έργου έχει αντίκτυπο και στο σήμερα, καθώς η ύπαρξη πολλών συνεταιρισμών και κονσερβοποιιών της περιοχής επομένως και θέσεων εργασίας, οφείλουν την ύπαρξή τους στα συγκεκριμένα έργα.

Κατά την τριετία της παπαγικής ανασυγκρότησης δόθηκε μεγάλη σημασία στα δημοτικά έργα, τα οποία έγιναν στους δρόμους της Βέροιας. Πιο αναλυτικά, στις αρχές Δεκεμβρίου 1953, πραγματοποιήθηκε η ασφαλτόστρωση της οδού Μητροπόλεως, μέχρι το σημείο ένωσής της με τον περιφερειακό. Παράλληλα, την ίδια περίοδο, έγινε και η διάνοιξη ενός νέου δρόμου, που ξεκινούσε από το νοσοκομείο της πόλης και κατέληγε στον ναό του Αγίου Αντωνίου. Ένας άλλος δρόμος, που ελήφθη μέριμνα για την βελτίωσή του, υπήρξε αυτός, ο οποίος ένωνε την τοποθεσία, όπου βρισκόταν η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Βέροιας με τον Σιδηροδρομικό Σταθμό της πόλης¹²⁶. Ακόμη, πραγματοποιήθηκε η διάνοιξη μια άλλης σημαντικής οδού για την πόλη, της οδού Ελευθερίου Βενιζέλου, που

123) Περισσότερες τεχνικές -και όχι μόνο- λεπτομέρειες βλ. Γιάννης Α. Καρατσιώλης, *Εγγειοβελτιωτικά έργα Ημαθίας-Θεσ/νίκης*, ό.π, σσ.2-9 και 13-16.

124) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 14-11-1954.

125) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 21-4-1952.

126) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 13-6-1955.

ξεκινούσε από το Νοσοκομείο και κατέληγε στην τοποθεσία Μουαρίφ, τοποθεσία στην οποία έως σήμερα πραγματοποιείται η ρίψη του Σταυρού την ημέρα των Θεοφανείων. Φυσικά, η διάνοιξη πραγματοποιήθηκε αφού υπήρξε μέριμνα για καταβολή αποζημιώσεων στους ιδιοκτήτες των ακινήτων. Η πολιτική των αποζημιώσεων ακολουθήθηκε σε όλες τις απαλλοτριώσεις που αναγκαστικά έγιναν κατά τη διάνοιξη οδών είτε μεγάλων, είτε μικρότερων και αφορούσαν ιδιώτες και μη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αποζημίωση για την απαλλοτρίωση δυο οικοδομών, ιδιοκτησίας του Ι. Ναού Αγίων Αναργύρων επί της οδού Μ. Αλεξάνδρου με την απ' αριθμόν 302 απόφαση του δημοτικού συμβουλίου στις 13 Νοεμβρίου 1953¹²⁷.

Η τελευταία ενέργεια της κυβέρνησης Ελληνικού Συναγερμού, υπήρξε η κατασκευή της εθνικής οδού Βέροιας- Θεσσαλονίκης, με την οποία θα συνδεόταν ένας ακόμη νέος δρόμος, ο οποίος θα διέσχιζε τις εκτάσεις, που αντιστοιχούσαν στην αποξηραμένη περιοχή της λίμνης Γιαννιτσών.

Φυσικά, πολλοί από τους δρόμους περνούσαν από ακάλυπτους χώρους, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την ανάδειξη οικοπέδων, τα οποία είχαν τη δυνατότητα να οικοδομηθούν και να καλυφθεί έτσι η ανάγκη δημιουργία νέων κατοικιών. Γενικά, η πόλη θα βρισκόταν όλο και πιο κοντά στον εκσυγχρονισμό.¹²⁸

Ακόμη, η κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού επέδειξε ενδιαφέρον και για την ανέγερση σύγχρονης δημοτικής αγοράς. Συγκεκριμένα, για την ανοικοδόμηση μίας νέας δημοτικής αγοράς, ο δήμος Βέροιας συνήψε δάνειο ύψους 1.650.000 δραχμών. Επίσης, για το σκοπό αυτό προέβη στην απαλλοτρίωση ενός μικρού οικοπέδου, το οποίο ανήκε στην ενορία του Αγίου Αντωνίου. Στο οικοπέδο αυτό, θα γινόταν η ανοικοδόμηση της νέας, εκσυγχρονισμένης δημοτικής αγοράς. Το έργο ολοκληρώθηκε, με καθυστέρηση το 1962, οπότε και έλαβαν χώρα τα εγκαίνια¹²⁹. Η δημοτική αρχή Βέροιας επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για τον καλλωπισμό του πάρκου «Ελλά». Σαφέστερα, ασφαλτοστρώθηκε η οδός, η οποία βρισκόταν περιμετρικά γύρω από το πάρκο και αργότερα το 1958, κατεδαφίστηκε το στρατιωτικό γκαράζ (Τολ) των βρετανών κοντά στον ναό των Αγίων Αναργύρων καθώς αποτελούσε χρόνιο αίτημα των κατοίκων της πόλης και η παρουσία του στο συγκεκριμένο χώρο δεν άρμοζε. Επιπροσθέτως, μεταφέρθηκαν σωλήνες νερού στη συνοικία «Μποϊρ», με σκοπό να λυθεί το πρόβλημα της υδροδότησης. Τέλος, αποσκοπώντας στην αναβάθμιση της πόλης, ο δήμος Βέροιας εξασφάλισε δάνειο, τον Μάιο του 1955, με σκοπό να εξωραϊστεί η πλατεία Δικαστηρίων.

127) Βλ. στο υπόμνημα εικ. το απόσπασμα της απόφασης.

128) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 17-1-1955.

129) Βλ. Νικόλαος Ι. Καλλιγιάς, *Αναπολώντας τους δρόμους της παλαιάς Βέροιας*, ό.π., σελ. 263 (εικόνα).

Το καλοκαίρι του 1955 έγινε πρόσκληση προς τους επαγγελματίες της Βέροιας, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν εκτάσεις των πεζοδρομίων. Ο κάθε ένας, που χρησιμοποιούσε τμήμα του πεζοδρομίου, ήταν υποχρεωμένος να δηλώσει προς την δημοτική αρχή την έκταση, την οποία εκμεταλλευόταν προς χρήση. Σε περίπτωση που κάποιος επαγγελματίας δεν συμμορφωνόταν με υποδείξεις, προβλεπόταν η επιβολή προστίμου. Κλείνοντας, όλες οι δηλώσεις έπρεπε να υποβληθούν βάσει του Ν.Δ. υπ' αριθμόν 3033/1954.

Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη αν δεν γινόταν λόγος για το ότι η κυβέρνηση Παπάγου διέθεσε στον δήμο Βέροιας το ποσό των 800.000.000 δραχμών, με στόχο την ανέγερση προσφυγικών και λαϊκών κατοικιών. Κάνοντας χρήση του ποσού αυτού, ο δήμος Βέροιας, από κοινού με την Νομαρχία, οικοδόμησαν 30 προσφυγικά σπίτια σε σύντομο χρονικό διάστημα.¹³⁰ Ο υπουργός Βορείου Ελλάδας Ανδρέας Στράτος είχε δηλώσει, ότι ο αριθμός των σπιτιών στο μέλλον, θα διπλασιαζόταν. Ακόμη, πιστώσεις δόθηκαν και σε άλλες περιοχές, όπως η Νάουσα. Οι πιστώσεις αυτές διατέθηκαν για την ανέγερση 100 λαϊκών κατοικιών στην πόλη. Αξιοσημείωτο είναι το ότι, σε όλο το νομό Ημαθίας, ο αριθμός των λαϊκών και προσφυγικών κατοικιών ανήλθε γρήγορα σε 150.

Βέβαια, πραγματοποιήθηκαν και άλλα έργα υποδομής στους προσφυγικούς συνοικισμούς της πόλης, όπως για παράδειγμα στις Σαραντάβρυσες. Όμως, μέριμνα υπήρξε και για την κατασκευή λαϊκών οικιών και σε άλλους οικισμούς του νομού Ημαθίας, όπως στο Νεόκαστρο και την Κουμαριά, έργο, το οποίο συνολικά κόστισε 200.000.000 δραχμές.

Αναμφίβολα, όλες οι ενέργειες, που προαναφέρθηκαν, δεν αποτελούν μικρές επιτυχίες και μάλιστα, πραγματοποιήθηκαν από μία συντηρητικού προσανατολισμού κυβέρνηση, η οποία, στο προεκλογικό πρόγραμμά της, δεν είχε δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στο προσφυγικό στοιχείο εξ αρχής.

Στην πόλη της Βέροιας, όπως και τις γειτονικές περιοχές, αποφασίστηκαν οικοδομικές επενδύσεις. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, ζητούνταν συχνά κεφαλαιούχοι, που, χάρη στην καταβολή χρηματικών ποσών, θα γινόταν απτή πραγματικότητα η κτίση νέων οικιών εντός πρόσφορων οικοπέδων. Για να ζητήσουν πληροφορίες, οι ενδιαφερόμενοι πήγαιναν στα γραφεία των τοπικών εφημερίδων.¹³¹

Εκτός από κατοικίες χτίστηκαν και δημόσια κτίρια σε οικισμούς. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του χωριού Παλαιό Σκυλίτσι, οι κάτοικοι του οποίου ήθελαν να αποκτήσουν το δικό τους κοινοτικό γραφείο. Επειδή όμως θεωρήθηκαν ακατάλληλα τα οικόπεδα, τα οποία είχαν υποδειχθεί, ο κάτοικος

130) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 15-11-1954.

131) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 6-12-1954.

του χωριού Ι. Μουρτζίλας προσέφερε δωρεάν δικό του οικόπεδο έκτασης 400τ.μ. Έτσι, αποφασίστηκε ότι σε εκείνο το οικόπεδο θα οικοδομούνταν το κοινοτικό κατάστημα του Παλαιού Σκυλιτσίου.¹³²

Ένα άλλο κοινοτικό κτίσμα, το οποίο κατασκευάστηκε εκείνη την περίοδο, υπήρξε το κοινοτικό κατάστημα στον οικισμό Πρασινάδα (Μεγάλο Αλάμπουρο η παλιά ονομασία) στην Αλεξάνδρεια. Τα εγκαίνιά του έγιναν στις 12 Ιανουαρίου 1955, παρουσία των κατοίκων του χωριού και του κοινοτάρχη Γ. Πετικόπουλου.¹³³

Ένας από τους πρώτους- χρονολογικά- συνοικισμούς, στον οποίο πραγματοποιήθηκαν έργα κοινής ωφέλειας υπήρξε η Χαλκηδόνα. Τα έργα αυτά οφείλονται σε πρωτοβουλία του τότε κοινοτάρχη, Δ. Πεντεκίδη. Αναλυτικότερα, αρχικά διεξήχθη η χαλικόστρωση του κεντρικού δρόμου στο χωριό, με αποτέλεσμα να βαδίζουν χωρίς προβλήματα οι κάτοικοι. Εκτός από τον κεντρικό δρόμο, κατασκευάστηκαν υπόνομοι, ενώ, συγχρόνως, βελτιώθηκαν το γήπεδο και το σχολείο¹³⁴.

Ακόμη, η ΥΠΕΜ, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Παπάγου, κατασκεύασε, την άνοιξη του 1953, γέφυρες στον οικισμό Ξεχασμένη. Αναλυτικά, το χωριό απέκτησε γέφυρες, οι οποίες κατασκευάστηκαν στις διαβάσεις των αγροτικών δρόμων της περιοχής. Οι κάτοικοι και η κοινοτική αρχή του χωριού εξέφρασαν θερμές ευχαριστίες προς τις αρχές του νομού, αλλά και στον διευθυντή της ΥΠΕΜ, κ. Βασιλειάδη. Οι ευχαριστίες αυτές δημοσιεύθηκαν και στον τοπικό Τύπο. Της εποχής.¹³⁵

Επιπροσθέτως, τον Απρίλιο του 1953, πραγματοποιήθηκε η ρυμοτόμηση του χωριού Γιδάς, χάρη σε ενέργειες των τοπικών αρχών. Κατά συνέπεια, ένας ακόμη οικισμός όδευε προς τον εξωραϊσμό του. Ένας ακόμη οικισμός, στον οποίο, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του «Ελληνικού Συναγερμού» πραγματοποιήθηκαν έργα κοινής ωφέλειας, υπήρξε η κοινότητα Κορυφή, που αριθμούσε 2.500 κατοίκους. Πιο αναλυτικά, χάρη σε ενέργειες του βουλευτή Χατζηδημητρίου, εγκρίθηκε δάνειο, συνολικού ύψους 400.000 δραχμών. Το δάνειο αυτό διατέθηκε για τον εκσυγχρονισμό του οδικού δικτύου της κοινότητας. Συμπερασματικά, η επικοινωνία του χωριού Κορυφή με τους υπόλοιπους οικισμούς της περιοχής διευκολύνθηκε. Το αποτέλεσμα των έργων υπήρξαν οι ευχαριστίες του κοινοτάρχη Κορυφής, Κ. Φιλιππόπουλου, δημοσιευμένες στην φιλοκυβερνητική εφημερίδα «Νίκη».

132) Βλ εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 14-12-1953

133) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 31-1-1955.

134) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 26-1-1953.

135) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 8-6-1953.

Ακόμη, χάρη στην παροχή ενός κονδυλίου από την κυβέρνηση, με τον τίτλο «Πρόνοια και Εργασία», πραγματοποιήθηκαν εργασίες επισκευής και συντήρησης στην επαρχιακή οδό, η οποία ξεκινούσε από την γέφυρα Κοκκόβη μέχρι τον οικισμό του Δασκίου στις ορεινές περιοχές του νομού. Παράλληλα, χάρη σε ενέργειες του νομάρχη απέκτησε συγκοινωνία και η εξαγωγή των αγροτικών προϊόντων του χωριού κατέστη πιο εύκολη.

Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, αξιόλογες προσπάθειες ανέγερσης οικιών έγιναν στο γραφικό χωριό Ξηρολίβαδο, επειδή πολλές από τις οικίες είχαν καταστραφεί κατά τη διάρκεια της Κατοχής από τις δυνάμεις του Άξονα, αλλά και κατά τον Εμφύλιο.

Τα Ριζώματα υπήρξαν ένας ακόμη κοντινός οικισμός ο οποίος αντιμετώπιζε προβλήματα. Πιο αναλυτικά, δεν είχε επαρκή επικοινωνία, λόγω της μη ύπαρξης ενός σύγχρονου δρόμου. Όμως, χάρη σε ενέργειες του νομάρχη, Κ. Τούππη, ορίστηκε λεωφορείο, με σκοπό να βελτιωθεί η συγκοινωνία του¹³⁶. Το λεωφορείο υπήρξε προσφορά του Βεροιώτη γιατρού, Βασ. Κουτσαντά. Αργότερα, η κυβέρνηση του «Ελληνικού Συναγερμού» ενέκρινε πιστώσεις για την κατασκευή οδικών αξόνων στην ευρύτερη περιοχή και όπως αναμενόταν, η συγκοινωνία του συγκεκριμένου χωριού με τις πόλεις και τα χωριά βελτιώθηκε εντυπωσιακά.

Παράλληλα, χάρη σε ενέργειες της κυβέρνησης, το 1955 κατασκευάστηκε και χαλικοστρώθηκε το οδικό δίκτυο του οικισμού Αγκαθιά. Το έργο υπήρξε αξιόπαινο και τα εύσημα αποδόθηκαν στον κοινοτάρχη του χωριού, Χριστόδουλο Αργυριάδη, αλλά και σε όλους τους κατοίκους, οι οποίοι συνέβαλαν για την αποπεράτωση του συγκεκριμένου έργου.

Άλλο χωριό, για το οποίο έπρεπε να μεριμνήσουν οι αρχές, οι οποίες ανήκαν στο κυβερνών κόμμα, υπήρξε το Νεόκαστρο. Για το Νεόκαστρο, εκτός από τις κατοικίες, που κατασκευάστηκαν εκεί, επιτακτική ανάγκη αποτελούσε και η κατασκευή υδραγωγείου. Για το λόγο αυτό, τον Ιανουάριο του 1955, οι κάτοικοι ζήτησαν από τον βουλευτή Χατζηδημητρίου να προχωρήσει η μελέτη για την αποπεράτωση του,¹³⁷ ενώ, κατά την ίδια περίοδο, με πρωτοβουλία του δημάρχου Βέροιας, Α. Κεμεντζέ, άρχισε να κατασκευάζει το δρόμο, ο οποίος ένωνε τον οικισμό Μέσση με σημαντική παρουσία στον αγροτικό τομέα, με την πόλη¹³⁸.

136) Το ΚΤΕΛ Ν. Ημαθίας ιδρύθηκε ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την εφαρμογή του νόμου 2119/24-4-1952 «περί των λεωφορείων αυτοκινήτων συγκοινωνιών» με σκοπό «την εξυπηρέτησι της υπεραστικής επιβατικής συγκοινωνίας μεταξύ πόλεων ή κομών δι' αυτοκινήτων μεταφορά επιβατών επί κομίστρω». Βλ. Αντώνης Μ. Κολτσίδας, *Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία της πόλης*, ό.π, σελ. 1294.

137) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 17-1-1955.

138) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 16-5-1955.

Αξίζει να μνημονευθεί και ένα ακόμη έργο υποδομής, το οποίο κατασκευάστηκε στον οικισμό Βρυσάκι, την άνοιξη του 1955. Αναλυτικότερα, υπήρξε η πρώτη κοινότητα στην περιοχή της Βέροιας, η οποία, χάρη σε ενέργειες του κοινοτάρχη αλλά και των κατοίκων της, δημιούργησε έναν ωραίο κήπο μπροστά από το νέο κοινοτικό κατάστημα του χωριού.¹³⁹ Χάρη στην κατασκευή αυτή, οι κάτοικοι της κοινότητας κατάφεραν να αποκτήσουν έναν χώρο πρασίνου, που θα χρησίμευε για τους περιπάτους τους.

Επιπλέον, ένα άλλο χωριό, το οποίο παρουσίασε και αξιοπρόσεκτη οικοδομική άνθηση, υπήρξε το Μακροχώρι, το οποίο βρίσκεται ανατολικά της Βέροιας σε απόσταση περίπου 8 χιλιομέτρων . Δείγμα του οικοδομικού οργανισμού υπήρξε το κοινοτικό κατάστημα του Μακροχωριού, το οποίο προκάλεσε τον θαυμασμό όσων κινούνταν στο δρόμο προς Θεσσαλονίκη. Όμως, την ίδια περίοδο ο οικισμός αντιμετώπιζε προβλήματα με το υδραγωγείο του. Παρά τις δυσκολίες, το δραστήριο κοινοτικό συμβούλιο έλαβε μέτρα για την πραγματοποίηση επισκευών στο υδραγωγείο.

Μία ακόμη κίνηση, η οποία αποσκοπούσε στη βελτίωση δρόμων, υπήρξε η χαλικόστρωση στους δρόμους του χωριού Τρίλοφος, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1955. Η χαλικόστρωση οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στον κοινοτάρχη του χωριού, Αναργ. Παπαδίκη, που εργάστηκε ο ίδιος για την ταχύτερη δυνατή αποπεράτωση του έργου. Το παράδειγμα του δραστήριου κοινοτάρχη ακολούθησαν οι κοινοτικοί άρχοντες και οι κάτοικοι του χωριού.

Ολοκληρώνοντας, η τεράστια προσφορά της κυβέρνησης Παπάγου στο νομό Ημαθίας και ιδιαίτερα, στον τομέα των δημοσίων έργων, αναγνωρίστηκε με την ανακήρυξη του υπουργού Δημοσίων Έργων της κυβέρνησης Ελληνικού Συναγερμού, Κωνσταντίνου Καραμανλή, ως επίτιμου δημότη της πόλης (ψήφισμα της 16ης Μαΐου 1955)¹⁴⁰.

Το συγκεκριμένο ψήφισμα υπήρξε πρόταση του δημάρχου Θ. Θεμελή και, αφού εγκρίθηκε, υπογράφηκε από τον πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου Βέροιας, Αλ. Χατζηκοκόλη. Ο υπουργός παρέλαβε το ψήφισμα ανακήρυξης κατά την επίσκεψή του στην πόλη, στις 2 Ιουνίου του 1955. Τέλος, αξ σημειωθεί ότι η κοινή επίσκεψη των Γ. Ράλλη και Κ. Καραμανλή δεν ήταν η πρώτη, καθώς είχε προηγηθεί η επίσκεψη του υπουργού Εσωτερικών, Κ. Νικολίτσα, στις 25 Μαΐου.

Αναντίρρητα, στην Βέροια και τις γειτονικές περιοχές πραγματοποιήθηκε μία πληθώρα δημοσίων έργων, η οποία βελτίωσε σε μεγάλο βαθμό τη ζωή των κατοίκων, αλλά, δυστυχώς, δεν λύθηκαν όλα τα προβλήματα. Ο Τύπος έθιγε συχνά ζητήματα που αφορούσαν την διαβίωση των πολιτών και πως αυτή θα γινόταν αυτή

139) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 9-5-1955.

140) Βλ. εφημερίδα *Νίκη*, φ. 23-5-1955

καλύτερη. Για παράδειγμα, αντικείμενο συζήτησης υπήρξε συχνά το μπροστινό τμήμα των Δημοτικών Σφαγείων Βέροιας, το οποίο βρισκόταν σε άθλια κατάσταση, εξαιτίας των ομβρίων υδάτων. Για να αποφευχθεί αφενός η καταστροφή του και αφετέρου, να προασπιστεί η υγεία των εργαζομένων στα Σφαγεία, ήταν υποχρεωτική η λήψη δραστικών μέτρων.

Ακόμη, δεν λύθηκε οριστικά το πρόβλημα του εξωραϊσμού της περιοχής, που βρισκόταν κοντά στον ναό του Αγίου Αντωνίου, ένα αίτημα που είχε εκφραστεί όχι μόνο από τους κατοίκους της Βέροιας, αλλά και από το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι για την επίτευξη του προαναφερθέντος στόχου, απαραίτητη κρίθηκε η κατεδάφιση του Επιτροπικού κτιρίου. Όπως αναμενόταν, ορίστηκε ότι όσοι θα ζημιώνονταν από την επικείμενη κατεδάφιση, θα αποζημιώνονταν. Παρά τη λήψη απόφασης, την 3^η Φεβρουαρίου 1955, καμία ενέργεια δεν είχε πραγματοποιηθεί μέχρι το καλοκαίρι του 1955 ως προς τον καθορισμό του ύψους των αποζημιώσεων.

Επίσης, προβλήματα δημιουργούσε η κατάσταση στον κεντρικό δρόμο της Βέροιας, τη λεγόμενη σήμερα Κεντρικής και τον περιφερειακό, με αποτέλεσμα να θεωρείται αδύνατη η κυκλοφορία οχημάτων και πεζών. Ο τοπικός Τύπος απαιτούσε από τον δήμαρχο να λάβει δραστικά μέτρα, ώστε να βελτιωθεί η κατάσταση των δρόμων, διότι και οι δύο δρόμοι χρησιμοποιούνταν συχνά και ως δρόμοι περιπάτου. Όμως, από την άλλη, δεν υπήρχαν οι κατάλληλοι μηχανικοί για την εκτέλεση ενός τέτοιου έργου. Για το σκοπό αυτό, ο Τύπος της Ημαθίας, το 1955, έκανε έκκληση προς τον υπουργό Δημοσίων Έργων, Κ. Καραμανλή, ώστε ο τελευταίος να στείλει μηχανικούς, οι οποίοι θα απασχολούνταν στα τεχνικά έργα της Βέροιας.¹⁴¹

141) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 25-7-1955.

2.3.6. Πολιτισμός:

Η περίοδος διακυβέρνησης του Παπάγου χαρακτηρίζεται και από πολιτιστικές ανησυχίες θα λέγαμε για την Βέροια, μια πόλη που δίκαια σήμερα χαρακτηρίζεται πολυπολιτισμική. Αρχικά, στις 26 Οκτωβρίου 1953, δημοσιεύθηκε άρθρο στον Τύπο της Ημαθίας, με το οποίο εγειρόταν θέμα ανέγερσης ενός ανδριάντα του Μ. Αλεξάνδρου.¹⁴² Η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου Παιδείας έλαβε το ζήτημα υπόψιν της, αλλά, εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών, αδυνατούσε να προβεί στις ενέργειες, οι οποίες απαιτούνταν για την ανέγερση του ανδριάντα. Πάντως, το υπουργείο ζητούσε την λήψη μέτρων από τους δήμους και τις κοινότητες της περιοχής. Ακόμη, οι κάτοικοι θεωρούσαν ως υποχρεωτικό να γίνει η ανέγερση, αλλά, κατά βάση, να στηριχθεί στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

Στα τέλη Μαΐου του 1954, πραγματοποιήθηκε ανασκαφή στο οικόπεδο του κ. Σόλωνα Λημνιώτη, που βρισκόταν απέναντι από την ιδιωτική κλινική του κ. Σόλωνα Αντωνιάδη. Σαφέστερα, εκεί ανακαλύφθηκαν τα θεμέλια ενός αρχαίου οικοδομήματος, κολοσσιαίων διαστάσεων. Ειδικότερα, βρέθηκε σε άριστη κατάσταση μία βάση αμφικίονα, η οποία αποτελεί εξαίρετο δείγμα της ελληνιστικής τέχνης. Ακόμη, σε οικοδομή, που ανεγειρόταν χάρη σε ενέργειες της κατασκευαστικής εταιρείας Ανδρεάδη- Μειμαρίδη, βρέθηκαν αρχαία ανυπολόγιστης αξίας, τα οποία συγγένευαν ως προς τη χρονολογία με αυτά, που είχαν ανακαλυφθεί στο οικόπεδο του κ. Λημνιώτη.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι χρονολογήσεις των ευρημάτων διενεργήθηκαν με την σχετική μέθοδο, διότι πραγματοποιήθηκε σύγκριση με τα ευρήματα από το ανάκτορο στον οικισμό Παλατίτσια. Κοντά στην πήλινη υδρορροή του ανακτόρου βρέθηκε μία θαυμάσια λεοντοκεφαλή, αλλά και μία μαρμάρινη κεφαλή άνδρα. Παράλληλα, ανακαλύφθηκαν και άλλα ανάγλυφα, τα οποία χρονολογούνται και αυτά στην αλεξανδρινή εποχή.

Επίσης, κατά τη διεξαγωγή εργασιών στους υπονόμους της οδού Μητροπόλεως, ανακαλύφθηκε τμήμα μίας αρχαίας οδικής αρτηρίας, που χρονολογείται στην περίοδο της κατάκτησης από τους Ρωμαίους.¹⁴³ Το έργο είναι ένα μοναδικό τεχνούργημα, αποτελούμενο από τεράστιες λίθινες πλάκες και αυλακώσεις, οι οποίες είχαν προκληθεί από τη διέλευση αρμάτων και αμαξιών. Επιπλέον, κατά την ανασκαφή της συγκεκριμένης υπονόμου ανακαλύφθηκαν και άλλα ευρήματα.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες, τις οποίες έδωσε η αρχαιολογική ομάδα, που βρισκόταν υπό την καθοδήγηση του εφόρου αρχαιοτήτων, Φώτη Πέτσα, τα προαναφερθέντα ευρήματα αποτελούν τα αρχαιότερα, τα οποία είχαν βρεθεί ως

142) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 26-10-1953.

143) Για τους Ρωμαίους στην Μακεδονία, βλ και Walbank, F. *Μακεδονία: 4000 χρόνια ιστορίας και πολιτισμού*, 1985, σελ. 61.

τότε στην πόλη της Βέροιας. Επίσης, βοήθεια ως προς τα ευρήματα προσέφερε ο πολιτικός μηχανικός, Σωκράτης Παπαγεωργίου, ο οποίος αποκατέστησε τα ευρήματα μέσω των σχεδίων του σε μακέτες.

Φυσικά, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε ότι ιδιαίτερο ενδιαφέρον επέδειξε η Εφορεία Αρχαιοτήτων της περιοχής, αλλά και οι αρμόδιες αρχές. Για τα πρόσφατα ευρήματα από την πόλη της Βέροιας, αναφέρθηκε ότι, ως γνωστόν, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Βέροιας κάνει ευσυνείδητα το καθήκον της, αλλά είναι υποχρεωτική και η συμβολή των τοπικών αρχών. Ακριβέστερα, ο δήμος Βέροιας, από κοινού με την νομαρχία Ημαθίας δεν έπρεπε να θάβουν τα ευρήματα, που θα ανακαλύπτονταν στο μέλλον, αλλά να συγκεντρώνονταν σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, στον περίβολο του ναού Κυριωτίσσης, στους Αγίους Αναργύρους.

Παράλληλα, από τα τέλη Μαΐου του 1954, το υπουργείο εθνικής Παιδείας είχε εγκρίνει τη διεξαγωγή ανασκαφών στον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας, ο οποίος βρίσκεται κοντά στην πόλη της Βέροιας.¹⁴⁴ Τη χρηματοδότηση της ανασκαφής την είχε αναλάβει κυρίως το ίδρυμα Singer-Polignac. Επίσης, επιστημονικός υπεύθυνος των ανασκαφών θα ήταν, παρά το προχωρημένο της ηλικίας του, ο ακαδημαϊκός καθηγητής Κ. Ρωμαίος και βοηθός του, ο έφορος αρχαιοτήτων Χ. Μακαρόνας. Η ανασκαφή της Βεργίνας διεξήχθη με ταχείς ρυθμούς και ανακαλύφθηκαν πολλά ευρήματα ανυπολόγιστης αξίας. Συγκεκριμένα, ανακαλύφθηκαν επιστύλια και γείσα μεγάλης αξίας και μάλιστα, σε άριστη κατάσταση. Επίσης, επιδίωξη του αρχαιολογικού συνεργείου υπήρξε η αναστήλωση του ανακτόρου των Αιγών, όπου ο Φίλιππος Β΄ γιόρτασε το γάμο της κόρης του με τον Αλέξανδρο της Ηπείρου.¹⁴⁵ Τέλος, σημειώνεται ότι τον Κ. Ρωμαίο διαδέχθηκε στην ανασκαφή της Βεργίνας ο Γ. Μπακαλάκης, πρώην επικεφαλής των ανασκαφών στο Δίον και το έργο αυτό αποπερατώθηκε αργότερα το 1974, από τον Μ. Ανδρόνικο.

Οι ανασκαφές συνεχίστηκαν και τους επόμενους μήνες και δεν ανακαλύφθηκαν μόνο στην Βέροια ευρήματα, αλλά και σε άλλες, γειτονικές περιοχές. Αναλυτικότερα, στο σημείο όπου υπάρχουν τα κοινά σύνορα των κοινοτήτων Κοπάνου, Λευκαδίων και Χαρίεσης, επί της επαρχιακής οδού Νάουσα- Χαρίεσης, ανακαλύφθηκε ένα μεγάλο ταφικό μνημείο, δύο ορόφων, το οποίο ήταν πλούσια διακοσμημένο. Αναμφίβολα, οι ανασκαφείς οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για ένα μνημείο, το οποίο καθιστούσε την περιοχή ως έδρα μίας κοσμοκρατορίας, κατά την ελληνιστική εποχή. Επιπλέον, λόγω του χειμώνα, τα ευρήματα έπρεπε να φυλαχθούν.¹⁴⁶ Ας σημειωθεί ότι η ανασκαφή δεν είχε ολοκληρωθεί, αλλά θα συνεχιζόταν και το επόμενο χρονικό διάστημα, ώστε να ανακαλυφθούν περισσότερα ευρήματα.

144) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 31-5-1954.

145) Βλ. και <http://www.odysseusculture/Vergina>

146) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 1-11-1954.

Επιπροσθέτως, μέριμνα υπήρξε και για την προστασία των κειμηλίων με την επιβολή αυστηρών ποινών στους παραβάτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η φυλάκιση πέντε μηνών και η επιβολή προστίμου 2.500 δραχμών το Μάιο του 1955 σε κάτοικο του χωριού Χαρίεσσα, επειδή κατέστρεψε αρχαιολογικά κειμήλια, τα οποία είχαν ανακαλυφθεί.

Κλείνοντας τα περί ανασκαφών, αξίζει να σημειωθεί ότι τα ευρήματα από το παρελθόν της περιοχής αποτελούσε βασική αιτία, ώστε η περιοχή της Βέροιας να αποτελέσει «πόλο έλξης» για πολλούς τουρίστες, γεγονός το οποίο θα ενίσχυε σημαντικά την οικονομία της περιοχής. Η πραγματικότητα «επαλήθευσε» αυτήν την προσδοκία, επειδή, στα χρόνια που ακολούθησαν, η περιοχή, που διαθέτει και σήμερα πλήθος αρχαίων μνημείων αναπτύχθηκε στον τομέα του μορφωτικού τουρισμού. Παράλληλα, το φυσικό κάλλος στην περιοχή της Βέροιας την ανέδειξε ως πρώτη επιλογή για τους λάτρεις του χειμερινού και φυσιολατρικού τουρισμού.¹⁴⁷

Κατά την περίοδο πρωθυπουργίας του Παπάγου, αλλά και λίγο αργότερα, ο φίλεργος βουλευτής Ημαθίας, Δ. Χατζηδημητρίου, υπήρξε ο ακρογωνιαίος λίθος, για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής του Σελίου. Πιο αναλυτικά, για την επίτευξη των στόχων, αποπεράτωσε την πύλη εισόδου των επίδοξων αθλητών, δημιούργησε ένα ξενοδοχειακό κατάλυμα και ξύλινο περίπτερο και διαμόρφωσε τις διαδρομές των χιονοδρόμων. Πλην των προαναφερθέντων, εξασφάλισε επαρκή ύδρευση για την κοινότητα Κάτω Βερμίου. Μετά την εκτέλεση των συγκεκριμένων έργων, οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής θέλησαν να ευχαριστήσουν τον εν λόγω βουλευτή, μέσω μίας επιστολής, που δημοσιεύθηκε στον Τύπο της Ημαθίας. Ακόμη, ο κ. Χατζηδημητρίου δέχτηκε τα εύσημα, τα οποία του αποδόθηκαν από το Εθνικό Ίδρυμα.

Στα πλαίσια μίας γενικότερης πολιτικής ανύψωσης, τον Ιούλιο του 1954, μία μικρή ομάδα, αποτελούμενη από δημότες της Βέροιας, ίδρυσε την «Φιλαρμονική Σχολή Βέροιας», με στόχο την εκμάθηση μουσικής από τους πολίτες. Η απόφαση η οποία σώζεται μαζί με τον κανονισμό λειτουργίας της (2-11-1953) της φιλαρμονικής, δημοσιεύθηκε και στην Εφημερίδα της κυβερνήσεως¹⁴⁸.

Επίσης, τα σχολεία της Ημαθίας συμμετείχαν ενεργά στην πολιτιστική και πνευματική ανασυγκρότηση της πόλης. Αναφέρονται γυμναστικές επιδείξεις του Γυμνασίου Βέροιας και συναυλίες των μαθητών. Οι σχολικές εκδηλώσεις, μουσικού ή γυμναστικού περιεχομένου, προκαλούσαν συνεχώς το ενδιαφέρον των τοπικών αρχών, προεξάρχοντος του νομάρχη Ημαθίας, Κ. Τσούππη.

147) Βλ. Σ. Θεοφανίδη, *Μακεδονία: 4000 χρόνια ιστορίας και πολιτισμού*, ό.π, σελ. 417.

148) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 12-7-1954

Φυσικά, αθλητικούς αγώνες πραγματοποιούσαν και οι στρατεύσιμοι. Οι αγώνες τους παρουσίαζαν μεγάλο ενδιαφέρον και εξαιτίας της σπουδαιότητας, πλήθος κόσμου συνέρρεε για να τους παρακολουθήσει στον αύλειο χώρο του Γυμνασίου Βέροιας.

Εκείνη την περίοδο, άρχισαν να κατασκευάζονται αθλητικοί χώροι, με στόχο την ανάπτυξη του αθλητισμού. Από παράδειγμα αποτελεί το Εθνικό Γυμναστήριο της πόλης, το οποίο ξεκίνησε να οικοδομείται κατά τη δημαρχία του Α. Καρατζόγλου, ο οποίος στο παρελθόν, χρημάτισε έφορος της επιτροπής ανέγερσης Γυμναστηρίου¹⁴⁹. Βέβαια, στο πρόγραμμα των δύο βασικών υποψηφίων για τη δημαρχία Βέροιας κατά τις εκλογές του 1954- Αντ. Κεμεντζέ και Αναστ. Καρατζόγλου- υπήρχε, μεταξύ άλλων, και η αποπεράτωση του Γυμναστηρίου, αλλά και η κατασκευή ενός σύγχρονου Δημοτικού σταδίου εντός του έτους 1955¹⁵⁰.

Ακόμα, αξίζει να επισημανθεί ότι τον Μαΐο του 1955, ο μηχανικός Σωκράτης Παπαγεωργίου με δικές του ενέργειες εξασφάλισε δάνειο, συνολικού ύψους 75.000 δραχμών, αποσκοπώντας στην τοποθέτηση κερκίδων εντός του γυμναστηρίου. Σύμφωνα με τον τοπικό Τύπο της εποχής, ο κ. Παπαγεωργίου είχε συνδράμει αφιλοκεδώς και για άλλα έργα, τα οποία απέβλεπαν στην αποπεράτωση του Γυμναστηρίου.

Ολοκληρώνοντας τα του αθλητισμού, αξίζει να σημειωθεί ότι αθλητές από την Βέροια λάμβαναν μέρος και σε πανελλήνιους αθλητικούς αγώνες. Στους αγώνες αυτούς συμμετείχαν και Κύπριοι, αλλά και ομογενείς αθλητές από τις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου.

Παράλληλα, στην Βέροια λειτούργησε για πρώτη φορά ο κινηματογράφος «Σταρ», το 1953, ο οποίος είχε χειμερινή αίθουσα, χωρητικότητας 270 θέσεων και υπαίθριο χώρο που χρησιμοποιούνταν ως θερινός. Παλιότερα, ο χώρος του κινηματογράφου αποτελούσε χοιροστάσιο, ενώ αργότερα κατά τη διάρκεια της Κατοχής η Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών, μέλος της οποία υπήρξε η ιδιοκτήτρια του χώρου, η κα. Βλαχογιάννη, μοίραζε τρόφιμα και ρούχα στους πολίτες της Βέροιας. Μάλιστα, η διεύθυνση του κινηματογράφου ενίσχυσε οικονομικά τον αγώνα των Κυπρίων κατά των Βρετανών. Για την ακρίβεια, διατέθηκαν 1500 δραχμές από τις εισπράξεις της προβολής της ταινίας, «Ο Χιτών». Στο ίδιο κτίριο επί της οδού Μητροπόλεως, το 1957 ιδρύθηκε ο ΤΟΒ (τουριστικός όμιλος Βέροιας)¹⁵¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο πρώτος και δημοφιλέστερος κινηματογράφος εκείνης της εποχής στην πόλη της Βέροιας, υπήρξε το «Ζάππειον» (1925), ένας χειμερινός κινηματογράφος. Ακόμη, υπήρξε με ιδιωτική πρωτοβουλία η δυνατότητα ανέγερσης θερινού κινηματογράφου στο

149) Βλ εφημερίδα *Νίκη*, φ. 18-10-1954

150) Βλ. εφημερίδα «*Θαρραλέος*», φ. 17-11-1954.

151) Βλ. Μπέτσα Ολ., (2016) *Οι Δρόμοι της πόλης, Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, τεύχ. 30, σελ. 10, ανακτήθηκε από: ΔΚΒΒΕ (ψηφιακό υλικό).

πάрко της «Εληάς»,όμως απορρίφθηκε η σχετική πρόταση από το δημοτικό συμβούλιο με την αιτιολογία ότι περιοριζόταν κατά πολύ ο χώρος του ομώνυμου εξοχικού κέντρου¹⁵². Την ίδια χρονιά ξεκίνησε για πρώτη φορά να λειτουργεί κινηματογράφος και στην πόλη των Γιαννιτών.¹⁵³

Άλλη μαρτυρία για την πολιτιστική ανύψωση της Βέροιας κατά την εποχή διακυβέρνησης του «Ελληνικού Συναγερμού» υπήρξε ο θρησκευτικός και πολιτιστικός σύλλογος «Απόστολος Παύλος». Ο σύλλογος αποσκοπούσε στην ενημέρωση για τα προβλήματα των νέων, ενώ, από τους τακτικότερους ακροατές του υπήρξαν πολλοί γονείς και κηδεμόνες μαθητών. Συχνά, τα θέματα που συζητούνταν εκεί ήταν πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Ο σύλλογος «Απόστολος Παύλος» μερίμνησε και για τον εξωραϊσμό του Βήματος του Αποστόλου Παύλου, μία ενέργεια στην οποία είχε ήδη προβεί ο βουλευτής Χατζηδημητρίου από το 1954. Πιο συγκεκριμένα, στα τέλη Απριλίου του 1955, η εκπρόσωπος του συλλόγου, Όλγα Μιχαηλίδου, ήρθε σε συνεννόηση με τον γλύπτη, Ιωάννη Χειλαδάκη, για την επισκευή του ιερού μνημείου. Οι επισκευές,βάσει της συμφωνίας, έπρεπε να είχαν ολοκληρωθεί μέχρι τις 22 Ιουνίου του ίδιου έτους.¹⁵⁴ Πράγματι, στις 29 Ιουνίου του 1955, την ημέρα της εορτής των αγίων Πέτρου και Παύλου, πραγματοποιήθηκε πανηγυρική θεία λειτουργία στο επισκευασμένο πλέον μνημείο,ενώ κατά την επίσκεψη του στη Βέροια ο Πατριάρχης Αθηναγόρας τίμησε την Όλγα Μιχαηλίδου με τον τίτλο της Αρχόντισσας του Οικουμενικού Θρόνου μετά του Σταυρού και Διπλώματος¹⁵⁵.

Μία ακόμη ενέργεια, η οποία σχετιζόταν με τον πολιτισμό της Βέροιας, υπήρξε η τοποθέτηση μίας προτομής του πεζογράφου και πρώτου προέδρου της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, Δημητρίου Βικέλα, τον Ιούλιο του 1955 στην περιοχή του της Εληάς. Όμως, «η ενέργεια αυτή έγινε αυτόβουλα και δεν προσκλήθηκαν οι αρχές και οι πολίτες της πόλης, με σκοπό να ενημερωθούν οι νεότεροι για το ποιος υπήρξε ο Δ. Βικέλας».¹⁵⁶

Ακόμη, σημαντική για τον πολιτισμό υπήρξε η συμβολή του Γυμνασίου από το Γιδά. Σαφέστερα, οι μαθητές του Γυμνασίου παρουσίαζαν θεατρικά έργα, τα οποία έγραφε και σκηνοθετούσε ο ίδιος ο διευθυντής του σχολείου, Γ. Ψυχούλας, με θέμα τις εθνικές επετείους της 25^{ης} Μαρτίου και της 28^{ης} Οκτωβρίου. Επίσης, αξίζει να μνημονευθούν οι χορευτικές επιδείξεις, οι οποίες λάμβαναν χώρα στο χωριό. Παράλληλα, χορούς και πολιτιστικές εκδηλώσεις διοργάνωνε και ο σύλλογος

153) Σχετική με το θέμα είναι η υπ' αριθμόν 150 απόφαση της 18-5-1953,όπως και η σχετική αίτηση του ιδιώτη που εμπεριέχεται.

Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 23-11-1953.

154) Βλ. εφημερίδα *Αστήρ*, φ. 2-5-1955.

155)Βλ. Αντώνης Μ. Κολτσιδάς,*Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία της πόλης*, ό.π. σελ.1562.

156) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 25-7-1955.

Ηπειρωτών της ευρύτερης περιοχής του Γιδά, όπως αναφέρεται συχνά στον Τύπο της εποχής¹⁵⁷. Για την πραγμάτωση των διοργανώσεων, συμμετείχαν λαϊκές ορχήστρες, οι οποίες καλούνταν από την περιοχή των Ιωαννίνων.

Τέλος, ο λαός της Βέροιας απέκτησε ως διέξοδο για την ψυχαγωγία του το θέατρο. Κατά την περίοδο εκείνη, κορυφαία έργα του παγκόσμιου θεάτρου παίζονταν σε διάφορους κοινόχρηστους χώρους. Όμως, το αίτημα για την απόκτηση μίας μόνιμης θεατρικής σκηνής εξακολουθούσε να παραμένει. Χαρακτηριστικά, επειδή ήταν αβέβαιη η εξεύρεση χρηματικού ποσού για την ανέγερση ενός χειμερινού θεάτρου, αναγκαία υπήρξε η κατασκευή μίας τουλάχιστον υπαίθριας θεατρικής σκηνής, η οποία θα λειτουργούσε κατά την θερινή περίοδο. Ως κατάλληλος χώρος για την ανέγερση της σκηνής θεωρήθηκε το πάρκο της «Εληάς», απέναντι από το κέντρο. Έπειτα, δεν υπάρχουν μαρτυρίες για την ύπαρξη σκηνής στην περιοχή.

Ολοκληρώνοντας τα περί πολιτισμού, αξίζει να σημειωθεί ότι η προσφορά της κυβέρνησης Ελληνικού Συναγερμού στην Βέροια αναγνωρίστηκε από τον δήμο με την ονοματοδοσία σημαντικής ελώδους έκτασης σε Άλσος Παπάγου. Μέσα στην περιοχή αυτή, φιλοξενείται σήμερα το ανοιχτό αμφιθέατρο της πόλης «Μελίνα Μερκούρη» (κτίστηκε τη δεκαετία του 80') και παιδικός σταθμός που ήδη από το 1955 με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου αποφασίστηκε να ανεγερθεί (απόφαση 231, 16-5-1955).

157) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 14-3-1955.

2.3.7. Υγειονομική περίθαλψη:

Ξεκινώντας την αναφορά μας, αξιοσημείωτο είναι το ότι το πρώτο -χρονολογικά- νοσοκομείο στην Βέροια οικοδομήθηκε το 1924, με την επωνυμία «Προσφυγικόν Νοσοκομείον Βεροίας». Διέθετε 25 κλίνες και μια μόνο παθολογική κλινική, ενώ στεγαζόταν σε ένα ανταλλάξιμο τούρκικο διώροφο οίκημα της Τράπεζας Ελλάδος, απέναντι από τη σημερινή Λέσχη Αξιωματικών, το οποίο αργότερα εξαγοράστηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο του νοσοκομείου¹⁵⁸. Η ονομασία αυτή οφειλόταν στο γεγονός ότι, το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων προσφύγων από την Τουρκία βρήκε τη νέα του πατρίδα στην Μακεδονία, από όπου Βούλγαροι και Τούρκοι είχαν μεταναστεύσει στις αρχές του 20ού αιώνα¹⁵⁹.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 965/37, το Προσφυγικό Νοσοκομείον Βεροίας μετονομάστηκε σε Κρατικό Νοσοκομείο Βέροιας, ενώ το 1939 τιμήθηκε με αργυρό μετάλλιο.

Το 1938, το καθεστώς Μεταξά είχε αποφασίσει την απαλλοτρίωση των χώρων, οι οποίοι βρίσκονταν κοντά σε λαδόμυλους. Σύντομα, εκπονήθηκε το σχεδιάγραμμα του νοσοκομείου και για την ανέγερσή του, θα διατίθετο το ποσό των 8.000.000 δραχμών. Η συμμετοχή της Ελλάδος όμως στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941 και η κατοχή από τις δυνάμεις του Άξονα, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, ματαίωσαν την ανοικοδόμηση. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και συγκεκριμένα, το 1944, άνδρες του ΕΑΜ μετέφεραν το νοσοκομείο Βέροιας από το παλαιό κτίριο σε μία πολυκατοικία, κτήμα του Βεροιώτη γιατρού, Χρήστου Χατζημάμογλου στη συμβολή των οδών Ελιάς και Βενιζέλου. Το 1946 με βασιλικό διάταγμα (ΦΕΚ 230/31.7.46), αποφασίστηκε η προσθήκη χειρουργικής και μαιευτικογυναικολογικής κλινικής. Το σύνολο των κλινών αυξήθηκε σε 60 και το νοσοκομείο εξυπηρετούσε πλέον σχεδόν το 90% των κατοίκων της πόλης, αλλά και της περιφέρειας. Την εποχή εκείνη, το ελληνικό Δημόσιο πλήρωνε στην πολυκατοικία του γιατρού αυτού, 108.000.000 δραχμές ετησίως. Εκτός των όσων προαναφέρθηκαν, αξιωματικώς σημειωθεί ότι το περί ου ο λόγος οίκημα υπολειπομένης, αφού ακόμα κατατασσόταν στην τρίτη κατηγορία των Νοσοκομειακών ιδρυμάτων. Συνεπώς, η θέσπιση ενός νοσοκομείου σε σύγχρονο κτίριο, αποτελούσε επιτακτική ανάγκη.¹⁶⁰

Ως λύση στο πρόβλημα της στέγασης του νοσοκομείου θεωρήθηκε το Στρατιωτικό Νοσοκομείο Βέροιας, το οποίο, κατά την εποχή εκείνη, ήταν κενό. Για την στέγαση του νοσοκομείου στο εγκαταλελειμμένο οίκημα του Στρατιωτικού Νοσοκομείου, προκρίθηκε η λύση να χρησιμοποιείται και για τους ένοστους και για τους πολίτες.

158) Βλ. Γ. Λιόλιος, Μπέτσα Ολ., (2012), Οι Δρόμοι της πόλης, *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, τεύχ. 18, σελ. 13, ανακτήθηκε από: ΔΚΒΒΕ (ψηφιακό υλικό).

159) Απόστολος Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική ιστορία 1204-1985*, ό.π., σελ. 385.

160) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 27-4-1953.

Με τον τρόπο αυτό, η πόλη θα αποκτούσε ένα σύγχρονο νοσοκομείο ενώ, ταυτόχρονα, θα εξοικονομούσαν χρήματα, διότι το ενοίκιο ήταν υπέρογκο. Συνοπτικά, το Στρατιωτικό Νοσοκομείο δεν μπορούσε να παραμένει κενό, τη στιγμή που θα μπορούσε να εξυπηρετήσει τους πολίτες της Βέροιας, όπως και της ευρύτερης περιοχής.

Φυσικά, επειδή η κυβέρνηση Παπάγου μερίμνησε, όπως είναι γνωστό, ιδιαίτερα για την επαρχία και η Βέροια δεν μπορούσε να είναι η εξαίρεση. Συμπερασματικά, η προσδοκία για ένα σύγχρονο νοσοκομείο άρχισε να μετατρέπεται, σταδιακά, σε απτή πραγματικότητα.

Σαφέστερα, με τον Ν. 2592, της 18^{ης} Σεπτεμβρίου 1953, το νοσοκομείο Βέροιας άρχισε να λειτουργεί όπως όλα τα κρατικά. Εκτός από το χώρο στέγασης, σημειώθηκαν αλλαγές και στο προσωπικό. Διευθύντρια του μικροβιολογικού εργαστηρίου ανέλαβε η Α. Ταυρίδου, το παθολογικό πέρασε στην διεύθυνση του Δ. Γιαγκούλα, το χειρουργικό ο Ν. Σιάτης, ο οποίος υπήρξε και πανεπιστημιακός βοηθός και το ακτινολογικό ο Γ. Καπάταης. Παράλληλα, νέος χειρουργός, στη θέση του παραιτηθέντος Κ. Ιγγλέση, ανέλαβε ο Ι. Φοίφας. Ακόμη, από το 1954 ως το 1969 τη διεύθυνση νοσηλείας ανέλαβε η Δ. Χιονίδου, πρώην μέλος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Τέλος, σε σύντομο χρονικό διάστημα αποφασίστηκε η εύρεση καταστημάτων τροφίμων, τα οποία θα παρείχαν τα προϊόντα τους για το τμήμα σίτισης του νοσοκομείου. Για την ταχύτερη δυνατή εύρεση των καταστημάτων, δημοσιεύθηκε προκήρυξη στον τοπικό Τύπο, τον Μάιο του 1954. Στην συγκεκριμένη προκήρυξη, αναφερόταν ότι οι επαγγελματίες, οι οποίοι θα προσέφεραν τα προϊόντα της σίτισης για τον νοσοκομείο, όφειλαν να πληρώσουν επιπλέον το 0,25% της καταβολής, σύμφωνα με τον Ν. 4310/1929.

Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί, ότι το ακτινολογικό μηχάνημα ήταν δωρεά της UNRRA. Όμως, στα τέλη Μαΐου του 1954, με μία παράνομη απόφαση, μεταφέρθηκε στο γειτονικό νοσοκομείο Νάουσας. Η απόφαση αυτή προκάλεσε την παραίτηση του δημοτικού συμβουλίου, της διοικούσας επιτροπής του νοσοκομείου και της νομαρχιακής επιτροπής του Ελληνικού Συναγερμού. Τέλος, για το θέμα της αρπαγής ενημερώθηκαν σύντομα οι βουλευτές Χατζηδημητρίου και Χατζηνώτας, με αποτέλεσμα να αντιδράσουν.¹⁶¹

Το ζήτημα πήρε τόσο μεγάλη έκταση, όταν μάλιστα οι επαγγελματίες της πόλης κήρυξαν απεργία διαρκείας. Ο πρόεδρος της απεργίας, ο δικηγόρος Α. Ζαρούκας, επικοινωνήσε, τον Ιούνιο του 1954, με τον φίλεργο βουλευτή του Συναγερμού, Χατζηδημητρίου και κρατήθηκαν πρακτικά. Στα πρακτικά αυτά, αναφερόταν η ευθύνη του καθενός σχετικά με την απώλεια του μηχανήματος.

161) Βλ και εφημερίδα «Θαρραλέος», φ. 31-5-1954.

Τελικά, τον Αύγουστο του 1954, ο υπουργός Βορείου Ελλάδος, Ν. Στράτος, επισκέφθηκε την Βέροια. Ο λόγος της επίσκεψής του ήταν ότι θα γινόταν στην πόλη της Βέροιας η κλήρωση των οικοπέδων για την αποκατάσταση του συλλόγου αστών προσφύγων, με το όνομα «Ανατολή». Κατά την ίδια επίσκεψη είχε συνάντηση με τον δήμαρχο Βέροιας, Α. Κεμεντζέ και τον διαβεβαίωσε ότι μέχρι το τέλος του μήνα, το ακτινολογικό μηχάνημα θα είχε επιστραφεί. Στην συνάντηση, σύμφωνα με τον Τύπο της εποχής, παρών υπήρξε και ο μητροπολίτης Βέροιας, Αλέξανδρος και αρκετοί πολίτες.¹⁶² Σύντομα, το ακτινολογικό μηχάνημα επανακτήθηκε, ενώ το ίδιο διάστημα έγινε και η πρόσληψη ακτινολόγου στο νοσοκομείο.

Ωστόσο, τα προβλήματα συνέχισαν να υφίστανται. Το βασικότερο από τα προβλήματα υπήρξε το ότι το οίκημα υπήρξε ακατάλληλο για τη στέγαση ενός νοσοκομείου. Αυτό, διαπιστώθηκε ήδη από τον Νοέμβριο του 1954, όταν ο τότε υπουργός Προνοίας, Σολομωνίδης, επισκέφθηκε το νοσοκομείο και διαπίστωσε ότι το οίκημα υπήρξε εντελώς ακατάλληλο. Για την ακρίβεια, δήλωσε στον τοπικό Τύπο ότι το οίκημα, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν ως νοσοκομείο, έπρεπε να διαθέτει τουλάχιστον 60 κλίνες και τα κατάλληλα τμήματα ενώ για τη συνέχιση της χρήσης του στρατιωτικού νοσοκομείου, έπρεπε να εξασφαλιστεί η σύμφωνη γνώμη του πρωθυπουργού, Αλ. Παπάγου και του υπουργού Εθνικής Άμυνας, Π. Κανελλόπουλου.

Επίσης, ο τότε υπουργός κοινωνικής Πρόνοιας Στ. Πολυζωγόπουλος, όταν πραγματοποίησε επίσκεψη στην Βέροια, με συνοδεία των τοπικών αρχών είχε κρίνει και ο ίδιος ακατάλληλο το κτίριο και δεσμεύθηκε για την ανέγερση ενός νέου νοσοκομείου, το οποίο θα χτιζόταν, αφού πρώτα ο δήμος παραχωρούσε το κατάλληλο οικόπεδο. Τελικά, η παραχώρηση αυτή έγινε το 1972, όταν ο δήμος Βέροιας διέθεσε οικόπεδο 62 στρεμμάτων στον οικισμό Παπάγου και το 1981, επί πρωθυπουργίας Γ. Ράλλη, έγιναν τα εγκαίνια του Γενικού Νοσοκομείου Βέροιας που εξακολουθεί να στεγάζεται στο ίδιο κτίριο μέχρι σήμερα.

Παρά τα προβλήματα, τα οποία εμφανίστηκαν, είναι υποχρέωσή μας να αναφέρουμε ότι η δραστήρια κυβέρνηση «Συναγερμού» υπήρξε η πρώτη μετεμφυλιακή κυβέρνηση, που επιχείρησε να επιλύσει τις παθογένειες στον τομέα της υγείας. Για το λόγο αυτό, η περιοχή, στην οποία στεγάζεται το σημερινό νοσοκομείο, αποτελεί τμήμα του ομαζόμενου τιμής ένεκεν, «Άλσους Παπάγου» Βέροιας¹⁶³.

162) Βλ και εφημερίδα «Αστήρ», φ. 18-8-1954.

163)) Βλ. Γ. Λιόλιος, Μπέτσα Ολ., (2012), Οι Δρόμοι της πόλης, *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, ό.π σσ.14-16.

2.3.8. Εργατικά:

Στην Βέροια, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, υπήρξε Εργατικό Κέντρο, το οποίο ιδρύθηκε λίγο μετά την έλευση του 20ού αιώνα, όπως και στις άλλες πόλεις. Παράλληλα, τον Οκτώβριο του 1954 ξεκίνησε τις εργασίες της η «Επιθεώρηση Εργασίας Δυτικής Μακεδονίας», η οποία επιφορτίστηκε με θέματα εργατών και εργοδοτών. Η επιθεώρηση εργασίας περιλάμβανε τις πόλεις Βέροια, Νάουσα, Έδεσσα, Φλώρινα, Γιαννιτσά, Γιδά και Πλατύ Ημαθίας. Με διάταγμα, το οποίο είχε ήδη εκδοθεί από την 18^η Σεπτεμβρίου 1952, διευθυντής ορίστηκε ο επόπτης εργασίας Ν. Μαρκόπουλος. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, η Βέροια ορίστηκε «έδρα» της περιφερειακής αυτής διεύθυνσης.

Η «Επιθεώρηση Εργασίας» υπήρξε φίλεργη και συχνά προέβαινε σε παρεμβάσεις. Ένα από παράδειγμα, αποτελεί η καταγγελία λίγο πριν το τέλος του 1954 ότι, η «Διεύθυνση Έργων Φράγματος Αλιάκμονος» όφειλε να καταβάλλει στους εργάτες το δώρο Χριστουγέννων, το οποίο δεν είχαν πληρωθεί.

Ακόμη, την ίδια εποχή τα σωματεία κατέβαλαν χρηματικά ποσά στην γραμματεία του Εργατικού Κέντρου Βέροιας, για την αγορά δώρων. Τα δώρα αυτά διανεμήθηκαν στους ασθενείς του Κρατικού Νοσοκομείου Βέροιας, την 1^η Ιανουαρίου 1955. Μεταξύ των σωματείων, τα οποία κατέθεσαν χρηματικά ποσά, υπήρξαν το Σωματείο υπαλλήλων καφεζαχαροπλασטיών, το οποίο προσέφερε 100 δραχμές. Άλλα σωματεία, τα οποία συνέβαλαν οικονομικά, υπήρξαν αυτό των εργατών οδοποιίας, που προσέφερε 30 δραχμές και αυτό των οικοδόμων, που προσέφερε 40 δραχμές. Ακολούθησαν και άλλα σωματεία που ανταποκρίθηκαν, δίνοντας χρηματικά ποσά για την αγορά των δώρων. Τέλος, ένα μέρος από το συγκεντρωθέν ποσό θα δινόταν και υπέρ των φυλακισμένων της πόλης.¹⁶⁴

Επίσης, κατά τον εορτασμό της Εργατικής Πρωτομαγιάς, το 1955, οι εργάτες της Βέροιας αποφάσισαν να διαθέσουν το μισό από το ημερομίσθιο τους υπέρ της ανέγερσης του νέου νοσοκομείου της πόλης, ενώ το υπόλοιπο ποσό θα διατίθενταν υπέρ των σεισμόπληκτων εργατοϋπαλλήλων της περιοχής του Βόλου, μέσω ειδικού τραπεζικού λογαριασμού.¹⁶⁵

Εντός του 1955, έλαβαν χώρα και οι ιδρύσεις ορισμένων εργατικών σωματείων της περιοχής αλλά και ευρύτερα. Ορισμένα υπήρξαν το «Σωματείο συνταξιούχων αρτεργατών Βεροίας-Ναούσης» (υπ' αριθμόν 95-1955 απόφαση Πρωτοδικείου Βέροιας), με έδρα τη Βέροια και σκοπό την προάσπιση των οικονομικών συμφερόντων των μελών του και την «ηθικοπολιτιστική ανάπτυξιν» τους¹⁶⁶. Ακόμη, ιδρύθηκε ένα νέο τοπικό σωματείο εργατών, εκπροσωπούμενο από

164) Βλ. εφημερίδα «Αστήρ», φ. 27-12-1954.

165) Σημ: Ο σεισμός του Βόλου έγινε στις 19/4/1955. Βλ. και εφημερίδα «Νίκη», φ. 16-5-1955.

166) Βλ. εφημερίδα *Θαρραλέος*, φ. 21-3-1955.

τους μυλεργάτες και τους μακαρονοτεχνίτες του νομού. Το συγκεκριμένο σωματείο είχε και αυτό έδρα την Βέροια και η πράξη ίδρυσης του υπογράφηκε στις 23 Ιουνίου 1955.

Επιπροσθέτως, είναι ανάγκη να αναφερθεί και η ύπαρξη εργατικού Τύπου. Το έντυπο που εκδιδόταν είχε τον τίτλο, «Ελεύθερα Συνδικάτα» και η συντακτική ομάδα έκδοσης αποτελούνταν από μέλη του συνδικαλιστικού κινήματος «Εργατική Θέληση». Το έντυπο μπορούσε να το προμηθευτεί ο κάθε εργάτης στα πρακτορεία εφημερίδων της πόλης.

Παράλληλα, σημαντική δραστηριότητα είχε επιδείξει και η «Εργατική Εστία» της Βέροιας, υπό την προεδρία του κ. Ασλάνογλου, που φρόντιζε και για την ψυχαγωγία των εργατών. Ενδεικτικά, την Κυριακή 7 και 14 Αυγούστου του 1955, με πρωτοβουλία του «Εργατικού Κέντρου» και με δαπάνες της «Εστίας», πραγματοποιήθηκε μονοήμερη εκδρομή στην παραθαλάσσια περιοχή του Μακρύγιαλου. Συμμετείχαν περίπου 450 εργάτες και εργάτριες, οι οποίοι «ξέφυγαν» από την ρουτίνα της καθημερινότητάς τους.

Επίλογος:

Η φήμη του Παπάγου ως νικητή των αλβανικών βουνών υπήρξε, αναμφίβολα, μεγάλη. Παράλληλα, το συνολικό του έργο, το οποίο υπήρξε σωρεία μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της ζωής του κάθε πολίτη, είτε στα αστικά κέντρα, είτε στην ύπαιθρο, τον κατατάσσει ανάμεσα στους κορυφαίους Έλληνες πολιτικούς της σύγχρονης ιστορίας.

Θα προσπαθήσουμε να «ιχνηλατήσουμε» τη δράση του Αλ. Παπάγου ως κυβερνήτη της Ελλάδος, αποσκοπώντας στο να αξιολογήσουμε θετικά το έργο της κυβέρνησής του τόσο στην Ελλάδα, γενικότερα, όσο και την περιοχή της Βέροιας ειδικότερα. Η συνοπτική εξέταση του Παπάγου πρέπει να γίνει μέσω κάποιων ομόκεντρων κύκλων, οι οποίοι συναποτελούν τη δράση του σπουδαίου αυτού Έλληνα κυβερνήτη.

Ο πρώτος κύκλος σχετίζεται με την εσωτερική πολιτική και, ιδίως, την επίλυση ακανθωδών ζητημάτων. Αναλυτικότερα, δόθηκε προτεραιότητα στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος αποτελούσε τη βάση της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, η κυβέρνηση «Ελληνικού Συναγερμού» έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην παιδεία, διότι, ο αναλφαβητισμός αποτελούσε μάστιγα της εποχής. Φυσικά, πραγματοποιήθηκε μία αξιόλογη προσπάθεια καταπολέμησης της ανεργίας, επειδή, λόγω της κατασκευής έργων υποδομής σε όλη την επικράτεια, μειώθηκε ο αριθμός των ανέργων εργατών. Επιπλέον, η κυβέρνηση Παπάγου μερίμνησε για τον ηλεκτροφωτισμό πολλών χωριών, όπως και τη βελτίωση στην επικοινωνία, μέσω της εγκατάστασης σύγχρονων τηλεφωνικών γραμμών.

Ο δεύτερος από τους κύκλους αφορά την οικονομική μεταρρύθμιση, που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1953, με πρωτεργάτη τον υπουργό Συντονισμού, Σ. Μαρκεζίνη. Χάρη στην μεταρρύθμιση αυτή, ξεκίνησε μία περίοδος οικονομικής άνθησης για την Ελλάδα, η οποία συνεχίστηκε και κατά τα επόμενα χρόνια. Για τον νομό και τους παραγωγούς του, το μέτρο υπήρξε ευεργετικό, διότι μέσω της δυνατότητας εξαγωγής που προσφέρθηκε, κυρίως των αγροτικών (λάδι, ρύζι, καπνός, βαμβάκι) και διάφορων μεταλλευτικών προϊόντων, αυξήθηκε και η παραγωγή, ενώ αποκαταστάθηκε και το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, κάτι που συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Συγκεκριμένα, το γεωργικό έτος 1952, καλλιεργήθηκαν 78.000 στρέμματα βαμβακιού με την παραγωγή να φτάνει τις 6.600.000 οκάδες, ενώ το 1954 τα καλλιεργηθέντα εδάφη έφτασαν τα 130.000 στρέμματα με την παραγωγή να φτάνει τις 16.500.000 οκάδες.

Ο τρίτος ομόκεντρος κύκλος σχετίζεται με την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης του «Ελληνικού Συναγερμού». Εξαιτίας εύστοχων χειρισμών, η χώρα κατάφερε να μπει στο ΝΑΤΟ, εξασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ισχυρούς συμμάχους από την Δύση. Ακόμη, ο Παπάγος και η κυβέρνησή του ευθύνονται για την οικοδόμηση

άριστων σχέσεων με την Γιουγκοσλαβία και την Σοβιετική Ένωση. Μία ακόμη σημαίνουσα ενέργεια της εξωτερικής πολιτικής του «Συναγερμού» αποτέλεσε η αποκατάσταση των σχέσεων με την Ιταλία και, η συμμετοχή της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ως σημαντικού εταίρου της Ελλάδας. Όμως, εξαιτίας του «Κυπριακού ζητήματος» οι φιλικές σχέσεις Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας διαταράχθηκαν. Οι Κύπριοι επεδίωκαν την αυτοδιάθεσή τους και την ένωση με την Ελλάδα, αλλά η φιλοτουρκική στάση του Άγγλου υπουργού Εξωτερικών Eden οδήγησε σε όξυνση του κυπριακού προβλήματος, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν αναταραχές, με τελική έκβαση αυτών, τα «Σεπτεμβριανά» του 1955.

Ο τελευταίος κύκλος σχετίζεται με την ανασυγκρότηση της υπαίθρου στην Β. Ελλάδα. Η ανασυγκρότηση κατέστη δυνατή με την θεαματική αναβάθμιση του πρωτογενούς τομέα, αλλά και του δευτερογενούς. Ακόμη, η κατασκευή έργων υποδομής στον ελληνικό βορρά, όπως για παράδειγμα τα έργα στον Αξιό και τον Αλιάκμονα ή οι ασφαλείς και σύγχρονοι οδικοί άξονες, έδωσαν ισχυρή ώθηση για την γενική ανύψωση των περιοχών αυτών. Με εκπροσώπους της κυβέρνησης στο νομό Ημαθίας τους βουλευτές Αθ. Χατζηνώτα,Κ. Χατζηγηγοριάδη και Δ. Χατζηδημητρίου εξασφαλίστηκαν υπέρογκα ποσά για δημόσιες επένδυσεις,έχοντας προηγηθεί η αναπροσαρμογή της δραχμής έναντι του δολαρίου,η μείωση των στρατιωτικών δαπανών,η εξασφάλιση του εσωτερικού παραγωγικού δανείου,η κατάργηση 8.000 κρατικών αυτοκινήτων (εξοικονόμηση 34 δις δραχμών/έτος),η κατάργηση των διορισμών στο δημόσιο, πλην των γιατρών και του εκπαιδευτικού προσωπικού και η μείωση των αποδοχών των κρατικών λειτουργών που πρέχονταν από υπερωρίες,συμβούλια κλπ.Έτσι, εξασφαλίστηκαν 25 δισεκατομμύρια δραχμές για την κατασκευή του φράγματος του Αλιάκμονα,ένα έργο τιτάνιο καθώς θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν 500.000 στρέμματα γης και η παραγωγή αγροτικών προϊόντων,τουλάχιστον να τριπλασιαστεί.Επίσης, 2 δισεκατομμύρια δραχμές επενδύθηκαν για το αρδευτικό δίκτυο του Τριποτάμου και 1.5 δισεκατομμύριο δραχμές για αυτό του Λιποχωρίου (Σκύδρα),για την άρδευση 150.000 στρεμμάτων στους νομούς Πέλλας και Ημαθίας.Για διάφορα αποξηραντικά έργα,για την συντήρηση παλαιών και τη διάνοιξη νέων τάφρων επενδύθηκαν 6 δισεκατομμύρια δραχμές,ενώ για λοιπά κοινωφελή έργα όπως αγροτικές οδοί,γέφυρες,ποτίστρες,αρδευτικά έργα κ.ά εξασφαλίστηκαν μέσω των νομαρχιών 2 δισεκατομμύρια δραχμές.

Όσο αφορά τα έργα οδοποιίας επί υπουργού δημοσίων έργων Κ. Καραμανλή,επενδύθηκαν 10 δισεκατομμύρια δραχμές για την κατασκευή και ασφαλοστρωση των οδών Γεωργιανών-Βέροιας-Γιδά,Βέροιας-Νάουσας και Αλεξάνδρειας-Γιαννιτσών.Ακόμη, η συμμετοχή του κράτους υπήρξε σημαντική μέσω του υπουργείου Γεωργίας και στην κατασκευή των διάφορων αγροτικών και

κοινοτικών οδών, όπως είναι οι οδοί Μελίκης-Νεοχωρίου, Σταυρού Ημαθίας-Βάλτου Γιαννιτσών, Νάουσας-Σταθμού Νάουσας, Παλαιού Σκυλιτσίου-Κορυφής, Πλατεός κλπ.

Επιπρόσθετα, διάφορες πιστώσεις εξασφαλίστηκαν και για την ανέγερση δημόσιων κτιρίων αλλά και λαϊκών και προσφυγικών κατοικιών έργων ζωτικής σημασίας που όχι απλά θα βελτίωναν, αλλά θα εξύψωναν το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Συγκεκριμένα, ένα σημαντικό ποσό που δόθηκε ήταν για την αποπεράτωση της κατασκευής του Διοικητηρίου της Νάουσας (600 εκ. δραχμές) ενώ για τον ίδιο σκοπό 800 εκ. δραχμές, δόθηκαν για τα δημοτικά σχολεία. Όσο αφορά την κατασκευή των λαϊκών και προσφυγικών κατοικιών διατέθηκαν ποσά για τις περιοχές της Νάουσας, της Βέροιας (800 εκ. δραχμές) και των χωριών Νεόκαστρου και Κουμαριάς (200 εκ. δραχμές).

Τέλος, εγκρίθηκαν δάνεια για την γενικότερη ανάπτυξη των δήμων και των κοινοτήτων σε τομείς, όπως του πολιτισμού, μέσω του ταμείου Παρακαταθηκών και δανείων, του Εθνικού Ιδρύματος και του Υπουργείου Συντονισμού. Συγκεκριμένα, μέσα στη διετία διακυβέρνησης του «Συναγερμού», δόθηκαν:

1. 4,65 δις δραχμές για τον δήμο Βέροιας
2. 5 δις δραχμές για την δήμο Νάουσας
3. 2 δις δραχμές για τον δήμο Αλεξάνδρειας
4. 50 εκ. δραχμές για την κοινότητα Π.Σκυλιτσίου
5. 150 εκ. δραχμές για την κοινότητα Κοπανού
6. 150 εκ. δραχμές για την κοινότητα Χαρίεσσας
7. 60 εκ. δραχμές για την κοινότητα Φυτιάς
8. 78 εκ. δραχμές για την κοινότητα Καστανιάς
9. 500 εκ. δραχμές για την κοινότητα Κάτω Βερμίου
10. 60 εκ. δραχμές για την κοινότητα Γιαννακοχωρίου

Συνολικά, για δημόσια έργα δαπανήθηκαν 51.3 δις δραχμές και για δημοτικά και κοινοτικά έργα 14,2 δις δραχμές και αποσκοπούσαν στη βελτίωση της ζωής του αγροτικού και επαγγελματικού κόσμου, στην καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και της ανεργίας και στον εκπολιτισμό της ευρύτερης περιοχής του νομού εν γένει.¹⁶⁷

Μία από τις περιοχές επομένως, οι οποίες οδηγήθηκαν στον σταδιακό εκσυγχρονισμό και διεκδίκησε τη θέση της στο μετεμφυλιακό κράτος, ήταν η Βέροια. Κατά την διακυβέρνηση του Παπάγου, η Βέροια εξελίχθηκε σε μία σύγχρονη πόλη, με ανθηρή οικονομία, η οποία βασιζόταν στην καλλιέργεια και εξαγωγή αγροτικών προϊόντων και αξιοπρόσεκτη πνευματική κίνηση. Επιπλέον, η κυβέρνηση Παπάγου έδωσε λύση στα προβλήματα των υποδομών της πόλης και εκτός από τον οργανισμό δημοσίων έργων, που έλαβε χώρα στην πόλη, αναδείχθηκε

119)βλ. και εφημερίδα «Νίκη», φ.15-11-1954.

έντονα και το ζήτημα κατασκευής ενός σύγχρονου νοσοκομείου το οποίο θα κάλυπτε τις ανάγκες των πολιτών της Βέροιας και του νομού.

Ακόμη, χάρη στις ανακαλύψεις ευρημάτων, οι οποίες διεξήχθησαν κατά την περίοδο διακυβέρνησης Παπάγου, αλλά και αργότερα, είχαν ως αποτέλεσμα την τοποθέτηση της Βέροιας στον παγκόσμιο χάρτη, στον οποίο αναγράφεται πλέον, ως ένας τουριστικός προορισμός παγκοσμίου βεληνεκούς.

Συνοψίζοντας, η προσφορά της κυβέρνησης Παπάγου στην πόλη αλλά και την ευρύτερη περιοχή υπήρξε τόσο μεγάλη, ώστε, να κηρυχθεί επίσημα από το δήμο επίτιμος δημότης Βέροιας, ένας εκ των κορυφαίων υπουργών του «Συναγερμού» και μετέπειτα πρόεδρος της ΕΡΕ, ο Κ. Καραμανλής. Συγχρόνως, η προσφορά του Παπάγου στην πόλη αναγνωρίστηκε και με την ονοματοδοσία μια σημαντικής ελώδους περιοχής, σε «Άλσος Παπάγου».

Κεφάλαιο 3

Βιβλιογραφία:

α. Ελληνόγλωσση:

Αλιβιζάτος Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922 - 1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα 1995.

Βακαλόπουλου Απ. *Νέα ελληνική ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 1987.

Βακαλόπουλου Κ., *Νεότερη ιστορία της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σταμούλης, 1999.

Βακαλόπουλου Κ. *,Ιστορία του νέου ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 2002.

Βακαλόπουλου Κ. *Ιστορία της Ελλάδος. Επίτομη- Συνθετική*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σταμούλης, 2004.

Βερέμη, Θ. & Κολλιόπουλου, Ι. *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 2006.

Βουδούρης, Αθ., *Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862-1869)*, εκδ. Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν.Ημαθίας, Βέροια 2011.

Βούλγαρης Γ, Νικολακόπουλος Η., Ριζάς Σ., Σακελλαρόπουλος Τ., Στεφανίδης Ι., *Ελληνική Πολιτική Ιστορία (1950-2004)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2011.

Βουρνάς Τ., *Ποιοί και γιατί σκότωσαν το Νίκο Μπελογιάννη και τους συντρόφους του;*, εκδ. Αφών Τολίδη, Αθήνα 1981.

Γερολυμάτος Ανδρ., *Εμφύλιος στην Ελλάδα (1943-1949), ένας διεθνής πόλεμος, Η εξέλιξή του και ο αντίκτυπος στην Ελλάδα*, εκδ. Διόπτρα, Μάρτιος 2018.

Γρηγοριάδης Νεοκ. Σόλων, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1941-1974, Πλαστήρας Παπάγος, Καραμανλής*, τόμ. 6, εκδ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 2011.

Δερτιλής Γ. Β. *,Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1750-2015*, Παν. Εκδόσεις Κρήτης, 2018.

Δράκου Γ., *Χαμένα χρόνια: Ο σοσιαλισμός στην Ελλάδα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1993.

Θεοφανίδη Σ., *Μακεδονία: 4000 χρόνια ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα: εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1985.

Ιορδάνογλου Ι. Χρ, *Η ελληνική οικονομία μετά το 1950, περίοδος 1950-1973, ανάπτυξη, νομισματική σταθερότητα και κρατικός παρεμβατισμός*, τόμ.Α', εκδ. Τράπεζα της Ελλάδος, Οκτώβριος 2020.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ', Αθήνα: εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1978.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ', εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1999.

Καζάκος Π., *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά, Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα (1944-2000)*, εκδ. Πατάκη.

Καλλιγιάς Ι. Νικόλαος, *Αναπολώντας του δρόμους της παλαιάς Βέροιας*, εκδ. Λέξις, 2014.

Καρακατσάνη Αλ., *Εργατικό Δίκαιο*, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1980.

Καρατσιώλη Α. Γιάννη, *Εγγειοβελτιωτικά έργα Ημαθίας-Θεσ/νίκης*, Βέροια, 1998.

Κολτσιδάς Μ. Αντώνης, *Ιστορία της Βέροιας και της περιοχής με παράλληλη τοπογραφία της πόλης*, τόμ. Β', εκδ. οίκος Αφών Κυριακίδη.

Κ.Ε.Π.Α Δήμου Βέροιας, *Βέροια 1900-1975, Από την Οθωμανοκρατορία ως τη Μεταπολίτευση*, Βέροια 2014.

Κωστής Κ., *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, Αθήνα 2018.

Λιναρδάτος Σπ., *Από τον εμφύλιο στη Χούντα 1952-1955, (η τριετία του συναγερμού)*, εκδ. Παπαζήση.

Λιναρδάτος Σπ, *4η Αυγούστου*, Αθήνα 1988.

Μπαμπινιώτη, Γ., *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1999.

Μπουζάκης Σ., *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)*, εκδ. Gutenberg.

Νικολακόπουλος Η., *Η καχεκτική δημοκρατία, κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, εκδ. Πατάκη.

Νικολακόπουλος, Η., *Των εκλογών τα πάθη, Ψηφίδες της ελληνικής εκλογικής ιστορίας του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Το Βήμα.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η βόρεια Ελλάδα, Διημερίδα, Θεσσαλονίκη 23 & 24 Αυγούστου 2001, εκδ. Ίδρυμα Κωνταντίνος Γ. Καραμανλής.

Παπαχελάς Αλ., *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947-1967*, εκδ. Εστία.

Πιζάνια Π., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*, τόμ. 8, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

Πολυχρονόπουλου Π., *Παιδεία και πολιτική στην Ελλάδα, Κριτική ανάλυση και αξιολόγηση των ιδεολογικών και γνωστικών λειτουργιών του σχολικού συστήματος (1950-1975)*, τόμ. Α', εκδ. Καστανιώτη.

Ράλλης Ι. Γεώργιος, *Πολιτικές εκμηστρευσεις (1950-1989), Αποκαλυπτικές μαρτυρίες για κρίσιμες στιγμές της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής ζωής*, εκδ. Προσκήνιο, 1990.

Ριζάς Σ., *Παρατάξεις και κόμματα στη μεταπολεμική Ελλάδα*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2016.

Σβολόπουλος Κ., *Ελληνική εξωτερική πολιτική 1830-1981*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2019.

Σκιαδά, Ελ. *Ληξιαρχείο Αθηνών (1836-2006), Ιστορικά στοιχεία και σωζόμενα αρχεία*, εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007.

Σκούπρας Ι. Χρήστος, *Όψεις και τομές στην Τοπική Ιστορία της Βέροιας (1924-1974)*, εκδ. Συνείδηση, Βέροια 2008.

Σπ. Β Μαρκεζίνη, *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδος (1952-1975)*, τόμ. γ', εκδ. οργανισμός Πάπυρος, 1994.

Σπυριδάκη, Ι.Σ. *Αστικός κώδικας*, εκδ. Σμυρνωτάκης, Αθήνα 2003.

Χατζηβασιλείου Ευ., *Ελληνικός Φιλελευθερισμός, Το ριζοσπαστικό ρεύμα (1932-1979)*, εκδ. Πατάκη.

Χριστοδουλάκης Ν., *Το τίμημα του εμφυλίου, συγκρούσεις και κατάρρευση στην Ελλάδα (1946-1949)*, εκδ. Επίμετρο.

β. Ξενόγλωσση:

Burns, E.M. *Νεότερη ευρωπαϊκή ιστορία: Ο δυτικός πολιτισμός. Οι νεότεροι χρόνοι*, μτφ. Τ. Δαρβέρη, εκδ. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 1983.

Couloumbis, A. T., *Greek political reaction to American and NATO influences*, University Press, Chicago 1966.

Thomas W. Gallant, *Νεότερη Ελλάδα, Από τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας*, Γ.Σκαρβέλη(μτφ.), Δ. Λαμπροπούλου & Κ.Γαρδίκια (επίμ.), εκδ.Πεδίο, Αθήνα 2017.

Woodhouse, C.M. ,*Η ιστορία ενός λαού: Οι Έλληνες από το 324 ως σήμερα*, μτφ. Λ. Στεφάνου, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 1996.

Γ. Εφημερίδες:

«*Αστήρ*», Βέροια.

«*Θαρραλέος*», Βέροια.

«*Νίκη*», Βέροια.

Δ. Λοιπά δεδομένα:

Απόφαση Δήμου Βέροιας «περί ανέγερσης μεγάρου ΟΤΕ», 29/5/1952

Απόφαση Β' Σώματος Στρατού για συμμετοχή στρατευσίμων σε έργα κοινής ωφελείας (29/8/1953).

Ευχαριστήριο προέδρου Κοινότητας Λευκαδίων (18/11/1953)

Links:

<https://search.yahoo.com/search?fr=mcafee&type=E210US91105G0&p=http%2F%2Fwww.odysseysculture%2F+Vergina&guccounter=1>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικ.1) Πλατεία Εληάς. Διακρίνεται το στρατιωτικό toll και το εξοχικό κέντρο "Εληά".

Α Π Ο Φ Α Σ Μ Α

Του υπ' αριθ. 3 Πρακτικού
Συνεδριάσεως του Δημοτικού Συμβουλίου
της 13ης Νοεμβρίου 1953

Παρόντες: οι κάτωθι 11 Δημοτικοί Σύμβουλοι

Παρόντες: (Ο κ. Δήμαρχος Βεροίας
(Ο Γραμματέας του Δημοτικού Συμβουλίου

Διά της υπ' αριθ. 302 απόφασής του τό Δημοτικόν Συμβούλιον,
ΑΠΟΦΑΙΝΕΤΑΙ ΟΜΟΦΩΝΩΣ

Εγκρίνει την έκ του Δημοτικού Ταμείου καταβολήν ποσού δραχμών 1.500.000 εἰς τόν Ταμίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς Ι.Ναοῦ Ἀγίων Ἀναργύρων κ. Κων/νον Ἀλεξόπουλον, κάτοικον Βεροίας, συμβιβαστικῶς εἰς ἐξόφλησιν τῆς ἐκ δραχμῶν 3.700.000 ἀπαιτήσεως τῆς ἄνω Ἐπιτροπῆς, συμφώνως τῇ σχετικῇ ἐγγράφῳ δηλώσει παραιτήσεως ἀπό πάσης ἄλλης ἀπαιτήσεως τῆς διὰ τὴν ἀξίαν τῶν κτισμάτων 246,2 μ3 τῶν δύο ἄνω ἕνυποτομωμένων ἐπὶ τῆς οδοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου οἰκοδομῶν ἰδιοκτησίας Ι.Ναοῦ Ἀγ. Ἀναργύρων (ἐνοίκιον Δημ. Παντοῆ καὶ Ἐδισ.Κουτρούνα) ἐκτιμηθέντων μὲν πρὸς δραχμ. 15.000 τό μ3, ἀλλὰ περιωρισθείσης τῆς ἐκ δραχμῶν 3.700.000 ἀπαιτήσεως τῆς εἰς δραχμ. 1.500.000 ἑν ἑκατομμύριον πεντακοσίας χιλιάδας διὰ τῆς ἐπ' ὄψιν τοῦ Δημ. Συμβουλίου τεθείσης ἐγγράφου δηλώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς. : : : ΤΑ ΜΕΛΗ

Φ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Α. Κατσημάρογλου
Ι. Γιαννίδης
Γ. Μπογαμπεζίδης
Χ. Τζιμετζής
Α. Κοτρίδης
Ε. Χαράφογλου
Γ. Τσουλής
Σ. Κασοόπης
Α. Κασαντζίδης
Θ. Θεμελής

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Βεροία τῆ 27/11/53
Ὁ Δήμαρχος Βεροίας

ΑΝ. ΚΑΡΑΤΣΟΓΛΟΥ

Α.Τ.

Εικ.2) Απόσπασμα της υπ' αριθμόν 302 απόφασης του δημοτικού συμβουλίου Βεροίας,13-11-1953.

28 Σεπτεμβρίου τῆ 15.11.1953
 πρὸς
 τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ

Λατόων ἐυφραδείων εὐθυμῶν τοῦ προέδρου
 τῆς κυβερνήσεως στρατάρχου Ἀλεξάνδρου
 Παπῆρου ὅπου ὁ στρατὸς εὐμερῶς ἐξ ἔργου
 ἀνευμεροσύνας, διανοίξεν ὁδὸν μ.μ.π.
 καὶ ἀγανατῶν τὴν χώραν, καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν.
 116 Ε.Π.17/9/53 ἐφωτ. δ/τῆς τῆς Δ' Νομαρχίας
 Ἡμαθίας δι' ἣν ἐγράψεν ὅτι ὁ στρατὸς δελεῖ
 εὐμερῶς ἐξ ἔργου κοινῆ ὠφελείῃ, λαμβάνομεν
 τὴν κερμὴν καὶ ἐυφραδίαν τῶν εὐχαριστῶν
 τῶν κατοίκων καὶ τοῦ κοινοτικοῦ Συμβουλίου ἡμῶν
 πρὸς τὴν κ.κ. ἀξιωματικῆ καὶ ἀνδρῶν τοῦ
 ἀποβλαπτικῆς κερμῆτος στρατοῦ διὰ τὴν διανοίξιν
 γέφυ κοινότητος ὁδοῦ τῆς ἐνδεύσεως τῆς κοινότητος
 ἡμῶν μετὰ τοῦ συνοικισμοῦ Ν. Στράντζης - Νεοῦσης.
 Ἐπὶ πρῶτον δὲ ἡ ἐπιτιμῶσι καὶ ἐργατικῶν
 τῶν κ.κ. ἀξιωματικῶν καὶ ὁμογενῶν ὁμοσπονδου-
 μένων ἄφικε ἐξ τῆς κατοίκου ἡμῶν τῆ πρῶτον
 βεβαίως ἐπιτιμῶσι.

Μετ' εὐχαριστιέως

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Λευκαδίων.

Κοινοποιεῖται
 (Υ.Τ.Α.) Νομαρχίας
 Ἡμαθίας βέρονται

εικ. 5) Η ιδίοχειρη ευχαριστήρια επιστολή του κοινοτάρχη Λευκαδίων προς το Β' Σώμα Στρατού.

Εικ.6) Στιγμιότυπο από την υποδοχή του Αλέξανδρου Παπάγου στη Βέροια(1952).Ιδιωτική συλλογή του Καμπούρη Ιωάννη.

Εικ.7) Στιγμιότυπο από την πολιτική συγκέντρωση του Αλέξανδρου Παπάγου στη Βέροια (1952).Ιδιωτική συλλογή του κου Καλλιγά Γεράσιμου.

Εικ.8) Στιγμιότυπο από τα εγκαίνια του φράγματος του ποταμού Αλιάκμονα. Διακρίνεται ο Πρωθυπουργός της ΕΡΕ, Κωνσταντίνος Καραμανλής (1958). Ιδιωτική συλλογή του κου Καλλιγά Γεράσιμου.

ΣΗΜΕΝΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ Α. Ε.

Πρός τόν

Δήμον Βερροίας

Βέρροια

Υμετ. επιστολή από

Υμετ. σημεία Μαλ/ΣΠ.

Αθήναι, τῆ 30η.9.1954.

64 92

Αφορᾶ: Προσφοράν τηλεφωνικοῦ Κέντρου.

Ἐχομεν τήν τιμήν, συμφώνως πρός ὑμετέραν ἐπιθυμίαν, νά προσφέρωμεν ὑμῖν τό κάτωθι αὐτόματον τηλεφωνικόν Κέντρον, κατασκευῆς τοῦ Οἴκου *Siemens & Halske A.G.*, κατάλληλον διά τās ὑμετέρας ἀνάγκας, ἤτοι:

1.) 1 Κέντρον συστήματος ΝΕΗΑ 2/10/2 μετά στρεφόμενων ἐπιλογέων, τύπου κατασκευῆς Π Α, διά τάσιν 24 Βόλτ, ἐντός ἐπιτοιχίου κελύφους, μετά καλύμματος καί κινητοῦ σιδηροῦ πλαισίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐφηρμοσμένοι οἱ ἀπαραίτητοι ἐπιλογεῖς καί ἠλεκτρονόμοι, ὡς καί οἱ κατανεμηταί, ἐξωπλισμένον διά:

2 γραμμás κέντρου πόλεως
1 κυρίαν σύνδεσιν τηλεφωνητρίας
10 δευτερευούσας συνδέσεις
2 ἐσωτερικά συγκροτήματα ζεύξεως
1 βοηθητικόν συγκρότημα.

2.) 1 Ἐπιτραπέζιος συσκευή τηλεφωνητρίας διά 2 γραμμás κέντρου πόλεως, ἀποτελουμένη ἐξ:

1 μεταλλικοῦ κελύφους μετά μικρο-τηλεφώνου, 10-μεροῦς δίσκου ἐπιλογῆς, βομβητοῦ διά τās ἐσωτερικάς κλήσεις καί τῶν ἀπαραιτήτων κοινῶν ὀργάνων, ἤτοι:
κομβίων συνδέσεως καί διαχωρισμοῦ, βοηθητικοῦ κομβίου, διακόπτου νυκτός, βομβητοῦ διά τās ἐξωτερικάς κλήσεις, ὡς καί λυχνίας καταλήψεως καί κλήσεως καί κυτίου συνδέσεως μετά κορδονίου μήκους 2 μ.

1/.

5.000
— 4 — 54

Τηλεγρ. Διεύθυνσις: ΣΙΕΜΕΝΣ - ΑΘΗΝΑΣ • Ἀριθ. Τηλεφώνου 30.301 • Γραφεῖα: ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 719 (Στοά Πάππου)

Επιστολή 30.9.54. προς

Βέρροιαν

Σημεία Μαλ/ΣΠ.

- 3.) 10 Έπιτραπέζιοι ή έπιτοίχιοι τηλεφωνικά
συσκευαί, νεωτάτου τύπου, μετά κομβίου,
μικροτηλεφώνου, δίσκου έπιλογής, κορδο-
νίου μήκους 1,8 μ., καί ροζέττας συν-
δέσεως.
- 4.) 1 Συστοιχ(α συσσωρευτών 24 Βόλτ, 15 ΑΗ,
μετά των έξαρτημάτων της άνευ θειϊκού
οξέος.
- 5.) 1 Ξηρός άνορθωτής 220 Βόλτ, 50 περιόδων,
μετ' όργάνων ένδειξεως-διά τήν φόρτισιν
τής άνωτέρω συστοιχίας, άποδόσεως 24 Βόλτ,
1,2 Άμπέρ διά ταχείαν καί 0,7 Άμπέρ διά
ρυθμιζομένην φόρτισιν.

Συνολική τιμή παραγρ. 1 - 5.).....Δρχμ. 36.000.-
=====

Η τιμή αυτή λογίζεται δι' άμεσον παράδοσιν του άνωτέρω
Κέντρου έλευθέραν εκ τής αποθήκης μας έν Αθήναις.
Τό προσφερόμενον Κέντρον είναι άρίστης κατασκευής, προ-
δόν των έργαστασίων SIEMENS καί τυγχάνει τής προτιμήσεως όλων
των σοβαρών έπιχειρήσεων καί ίδρυμάτων τής χώρας μας. Τό Κέντρον
παρέχει όλας τάς δυνατάς εύκολίας έπικοινωνίας των Κέντρων με-
γάλης χωρητικότητας. Η Κεντρική συσκευή τηλεφωνητρίας είναι
έξωπλισμένη μετά των άπαραιτήτων κομβίων καί διακοπτών διά τήν
άπλούστευσιν των χειρισμών λειτουργίας. Αί εκ του κέντρου πόλεως
άφικνούμεναι συνδιαλέξεις δύνανται νά παρέχωνται έν σειρά είς
πλείονας έσωτερικούς συνδρομητάς καί τήν νύκτα νά διαβιβάζωνται
πρός οίανδήποτε καθορισθησομένην συσκευήν. Η έσωτερική έπικoinω-
νία είναι αυτόματος, άνευ τής μεσαλοβήσεως τής τηλεφωνητρίας.
Τήν τοποθέτησιν του Κέντρου θά αναλάβη ο Ο.Τ.Ε. κατ' άπο-
κλειστικόν προνόμιον. Θά καταβάλητε είς τοϋτον διά τά τέλη συν-
δέσεως 5% τής J.C.D. αξίας του Κέντρου, ήτις άνέρχεται περίπου
είς τά 3/5 τής άνω είς Δραχμάς τιμής. Τά έξοδα τοποθέτησεως αυτά
καθ' εαυτά θά άνέλθουν είς περίπου 3.500.- - 4.000.- νέας Δραχμάς.
Εύελπιστοϋντες ότι ή προσφορά μας αυτή θέλει τύχει τής
ύμετέρας έγκρίσεως,

διατελουμέν μετά τιμής

SIEMENS ΕΛΛΗΝΙΚΗ Α.Ε.

Συνημμέ
Έντυπα.

